INITIA PHILOSOPHIAE PRACTICAE PRIMAE ACROAMATICE

SCRIPSIT

ALEXANDER GOTTLIEB BAVMGARTEN

PROFESSOR PHILOSOPHIAE.

HALAE MAGDEBVRGICAE, 1760.
IMPENSIS CAROL. HERM. HEMMERDE.

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Tenui libello multa praefari non licet. Cogitabam aliquando ſcientiam vtiliſſimam, quam ſub nomine philoſophiae practicae vniuerſalis primus nobis Chriſtianus L. B. de Wolf a ſimilibus ſeparatam dedit, in vſum acroaſium partim in minorem ſcriptorum molem contrahere, quam qua multis laborare videtur in operibus illuſtris viri latinis, partim

ea ratione demonſtrare, qua verum in eadem aſſequi quam proxime ſperaueram. Primarius in proximis operae finis tunc erat, vt eſſent, quibus in iuribus naturae tradendis, vt philoſophum decet, daretur inniti. Quum impoſita mihi dura neceſſitas eſſet alio loco, quam in quo viuebam, ſcripta prelis committendi: praeuiſae ſuboriebantur remorae. Sequebatur morbus, occupationes magis praeſentes, denuo morbus, qui ſi non vltimus, tamen eius fuit indolis plures per annos, vt ordinarium vitae publicae ſtudiorumque curſum, qua patet ex demandata mihi docendi prouincia, penitus interuertere ſaepiſſime minaretur. Accedebant ad malum ſatis grande propiores ſenſim propioresque ſtrepitus armorum, hanc tandem vrbem bellico terrore circumtonantes, quo vel athletice pancraticeque valentes langueſcebant. Non Hannibal ad portas tantum, ſed intra moenia, intra aedes recipiendus hoſtis fuit plus vice ſimplici caede ciuium adhuc cruentus. Mala belli quae ſequantur quis neſcit? Quibus omnibus non tan-

tangi, non commoueri, non labefactari Stoicorum eſto, non eſt philoſophi. Mihi ſatis opimus eſt triumphus, dum inter haec omnia, ſera quidem, et nutans nonnihil ac vacillans iterum iterumque, quanta tamen obeundis officiis ſufficiat, valetudo corporis

Reſpexit tandem *et longo poſt tempore venit*,

Redeunt paullatim exhauſti vires corpuſculi, non redit animus agendi, quae mea ſunt, quoniam hunc nunquam amiſeram, reuiuiſcit tamen, et ſpe non amplius irritorum omnino conatuum ſuſcitatur. Inter ſingulares, quas Deo ſoſpitatori me debere gratias libere profiteor, reuerſus ſum ad acroaſes antiqua fide continuandas, quantum licebit per latera; reuertor ad interrupta, quae pendebant, opuſcula. Dum ad has primas philoſophiae practicae lineas redeo, video iam in iisdem pleraque contineri, quae volebam praenoſſe iurium rationis et naturae ſtudioſum ante, quam ad ipſam iuris veram

Digitized by Google

non fucatam philoſophiam accedat addiſcendam. Interim nos in ea deprehendo reſeruatos tempora, in quibus parta tueri curandum philoſophis prius ſit, quam plura quaerere. Sufficiant igitur haec *initia philoſophiae practicae primae*, quae dudum ſcripta nunc demum prodeunt, quia vel his probe perſpectis de ſatis ſolida iurium naturalium impetranda ſcientia minime deſperandum eſſe iudico. Quibus iam haec videantur ſuperflua, per me licet his abundare ſuo ſenſu, modo mihi ius, quae velim, quaeque ſentiam, cordato more dicendi liberum conſeruetur. Ex eodem ita cenſeo. Logicis regulis conuictum de forma demonſtrationis, logicis exercitiis probe cultum ingenium mediocriter felix per metaphyſica demum et hanc philoſophiam practicarum primam ad iuris philoſophici ſcientiam adſpiret. In his hoſpes crepare ius naturae, iactare ius gentium poteſt, ſcire non poteſt. Ignorare haec omnia, ſimulque ridere, quaſi re bene geſta, facillimum eſt. Nos autem philoſophiae ſcientiam profeſſi ducamus,

mus, qui ſequi voluerint, quouſque licet procedere, modo caueamus, ne, ſi qui citra fracta magis appetunt, dum ea colligunt, eosdem ſuam feciſſe ſcientiam ipſis falſo perſuadentes in turpiſſimo mortalium genere deprehendamur, eorum ſcilicet, qui fumum vendunt. Dabam Traiecti cis Viadrum III. Non. Mart. cIↄIↄCCLX.

Synopſis

Digitized by Google

Synopſis.

Prolegomena philoſophiae practicae
Prolegomena philoſophiæ practicæ primæ
Tractatio

- I) Obligatio C. I.
  - 1) in genere S. I.
  - 2) coactio S. II.
- II) Obligantia
  - 1) lex S. I.
  - 2) iurisperitia S. II.
  - 3) iuris principia S. III.
  - 4) legislator S. IIII.
  - 5) praemia S. V.
  - 6) poenae S. VI.
  - 7) imputatio
    - A) generatim
      - a) facti
        - 𝔄) in genere S. VII.
        - 𝔅) in ſpecie de
          - 𝔞) auctore S. VIII.
          - 𝔟) gradibus imputabilitatis S. IX.
      - b) legis
        - 𝔄) in genere S. X.
        - 𝔅) in ſpecie de
          - 𝔞) foro S. XI.
          - 𝔟) foro externo S. XII.
    - B) ſpeciatim de conſcientia S. XIII.

Prolego-

Numeri paragraphorum, quibus M. praeponitur, referuntur ad auctoris metaphyſica.

PROLEGOMENA PHILOSOPHIAE PRACTICAE.

§. 1.

Quemadmodum PHILOSOPHIA eſt ſcientia qualitatum in rebus ſine fide cognoſcendarum: ita PRACTICA eſt ſcientia obligationum hominis ſine fide cognoſcendarum.

§. 2.

Philoſophia practica eſt apodictica methodo ex principiis non niſi certis, non ex teſtimoniis, auctoritatibus vel diuinis, vel humanis, hiſtoriisue deducenda. §. 1.

 §. 3.

Digitized by Google

§. 3.

Philoſophia practica 1) theoriam obligationum noſtrarum multis modis perficiens 2) cognitione eiusmodi praxin et exſequutionem earundem faciliorem reddens 3) theologiae morali, iuribus poſitiuis, et conſiliis particularibus foecunda principia, notionesque directrices ſuppeditans, erit admodum vtilis. M. §. 337. 787.

§. 4.

Vbertas et copia, dignitas et maieſtas, veritas, exactitudo, bonaque methodus, §. 2. perſpicuitas et diſtinctio, certitudo et euidentia, vita denique et vis mouendi ſunt principes in praerogatiuis philoſophiae practicae §. 1. M. 669.

§. 5.

Anguſtiae et exilitas, humilitas et leuitas, perceptiones deceptrices et craſſae cum tumultuario, obſcuritas et confuſio, incertitudo ſuperficiariorum et ineuidentia, maxime tandem inertia et ſterilis ſpeculatio ſunt defectus philoſophiae practicae §. 4. M. §. 82.

PRO-

Digitized by Google

PROLEGOMENA PHILOSOPHIAE PRACTICAE VNIUERSALIS.

§. 6.

Philosophia practica (vniuerſalis) prima eſt ſcientia prima reliquis diſciplinis practicis propria, ſed harum pluribus communia principia continens.

§. 7.

Vti metaphyſica ſe habet ad reliquas diſciplinas omnes, ſic philoſophia practica prima ad reliquas diſciplinas practicas §. 6. M. §. 1.

§. 8.

De philoſophia practica prima valent etiam dicta §. 1-5. §. 6. quumque principia principiatis praeponat apodictica methodus, haec reliquis diſciplinis practicis, ſcientiisque moralibus cum ratione praemittitur, §. 6, 2.

§. 9.

Philoſophia practica prima praeter vſus cum philoſophia §. 1. et philoſophia practica communes §. 3, 8. 1) omnium diſciplinarum practicarum, theologiae, iuris vtriusque, tam vniuerſalis, quam particularis, conſiliorum et aequitatis vtrique reſpondentium auget euidentiam in notionibus,

Digitized by Google

2) primas cuiusuis propoſitiones curatius determinat, et vlterius euoluit, 3) probationum et adſcenſum vlteriorem et inde certitudinem promouet. §. 7. M. §. 3.

CAPUT. I.
OBLIGATIO.

SECTIO I.
OBLIGATIO IN GENERE.

§. 10.

Moraliter necesſaria quum ſint moraliter posſibilia, M. §. 723, 81, haec autem determinationes liberae, quae non cadunt, niſi in ſubſtantiam liberam, M. §. 719. S. PERSONAM, OBLIGATIO vel tribuitur determinationibus liberis, vel perſonis, quae necesſitantur, M. §. 723, vel obliganti, vel obligatae. Hinc eſt vel ACTIUA, vel PASSIUA.

§. 11.

Obligatio non poteſt esſe, vbi non eſt libertas, ergo hanc non tollit, nec eius eſt oppoſitum, ſed rationatum et conſectarium. §. 10. Actiones, ad quas obligare et obligari posſumus, non posſunt ſolum esſe liberae, ſed ſunt etiam tales necesſario. M. §. 724. Quaecunque ergo determinatio-

natio-

nationes non ſunt liberae, ad eas nec obligare, nec obligari poſſumus. Abſolute impoſſibilia, M. §. 15. et ſimpliciter ſupra noſtram poteſtatem poſita non ſunt libera, M. §. 719, 712. Ergo abſolute et phyſice ſimpliciter impoſſibilium nulla eſt obligatio, nec actiua, nec paſſiua §. 10. M. §. 469.

§. 12.

Obligans determinationem liberam reddit moraliter neceſſariam, ergo eius oppoſitum moraliter impoſſibile §. 10. Oppoſitum autem liberae determinationis eſt liberum ratione exſequutionis, M. §. 726. et liberum ratione exſequutionis tamdiu magis eſt moraliter poſſibile, quam ſuum oppoſitum, quamdiu in hoc vel nullus, vel minor fertur lubitus, M. §. 723, 719. aeque autem eſt moraliter vel poſſibile, vel impoſſibile, ac oppoſitum eius, ſi ſupponatur aequalis in illud et hoc ferri lubitus. M. §. 673. Ergo ſi oppoſitum illius, ad quod obligare velis, reddendum eſt moraliter impoſſibile, excitandus eſt maior in determinationem liberam, ad quam obligare velis, lubitus. CAUSSAE IMPVLSIUAE in liberam determinationem et eius oppoſitum, ſi connumerentur vtrimque M. §. 697. illi, cui plures ſunt, POTIORES adſcribuntur. Excitaturo maiorem lubitum in aliquam determinationem liberam, quam in oppoſitum eius, cum iſta cauſſae impulſiuae

Digitized by Google

ſiuae potiores connectendae ſunt. M. §. 712, 342. Ergo obligans cum libera determinatione cauſſas impulſiuas potiores connectit.

§. 13.

Cauſſas impulſiuas potiores cum aliqua libera determinatione connectens eius oppoſitum reddit moraliter impoſſibile, §. 12. ergo hanc determinationem liberam moraliter neceſſariam, adeoque ad eam obligat, M. §. 723.

§. 14.

Qui obligatur, cum eius determinatione aliqua libera cauſſae impulſiuae potiores connectuntur §. 12, 10. Cuius cum determinationibus liberis cauſſae impulſiuae connectuntur potiores, ille obligatur, §. 13, 10.

§. 15.

OBLIGATIO tam actiua §. 12, 13, quam paſſiua, §. 14. poteſt definiri perconnexionem, vel actiuam, vel paſſiuam cauſſarum impulſiuarum potiorum cum libera determinatione.

§. 16.

Cauſſae impulſiuae potiores vim et efficaciam obligandi habent §. 15, nunc fortiorem, nunc debiliorem, M. §. 75, 723. Vnde ipſa OBLIGATIO maior FORTIOR, minor DEBILIOR dicitur.

§. 17.

§. 17.

Obligatio minima, s. maxime debilis eſſet vnicae minimae cauſſae impulſiuae potioris connexio cum determinatione libera vnica minima. §. 15. M. 161. Hinc quo plures, quo maiores, adeoque quo verius, quo clarius, quo certius, quo ardentius cognitae, M. §. 669. vincunt elateres ad oppoſitum, quo pluribus, quo maioribus liberis determinationibus, quo arctius connectuntur, hoc maior, hoc fortior erit obligatio, cauſſarumque impulſiuarum vis et efficacia obligandi §. 16.

§. 18.

Cauſſae impulſiuae quum ſint perceptiones variarum rerum, M. §. 341, 342. quarum quaedam in hac, quaedam in alia diſciplina ſoleant conſiderari, a qua nomen ſaepe ferunt, et cum ſua obligatione communicant: hinc obligationes materialiter diuiduntur et denominantur pro diuerſitate rerum, quas cauſſae earum impulſiuae ſiſtunt, et diſciplinarum, in quibus hae ſolent tractari, §. 15.

§. 19.

Cauſſae impulſiuae omnes et ſingulae cum data libera determinatione connexae ſunt, ſunt CAVSSA IMPVLSIVA TOTALIS, huius partes ſunt CAVSSAE IMPVLSIVAE PARTIALES. Prioris OBLIGATIO TOTALIS eſt, harum PARTIALIS. Cauſſae impulſiuae par-

Digitized by Google

partiales, immo totalis etiam, niſi potiores fuerint, obligationem nullam pariunt. §. 15, 12.

§. 20.

Si plures ſint cauſſae impulſiuae partiales ad liberam determinationem, A, quam ad eius oppoſitum, non-A; ad hoc autem tam graues, vt facta connumeratione cauſſa impulſiua ad non-A totalis ſit potior, M. §. 697. ad A nulla eſt obligatio. §. 19.

§. 21.

Si cauſſa impulſiua quaedam cum data libera determinatione ſic connectitur, quae et ſicut antea connexa non erat, ORITVR NOVA (inducitur) OBLIGATIO: Si cauſſa impulſiua, quae et ſicut antea connexa erat cum aliqua libera determinatione, ſic non amplius connectitur, INTERIT (tollitur, ſoluitur, exſtinguitur, ceſſat) OBLIGATIO. Aucta CRESCIT (confirmatur) minuta DECRESCIT (debilitatur, infirmatur, intermoritur). Siue totalis, ſiue partialis, ſi ſublata denuo inducitur, REVIVISCIT.

§. 22.

Creſcente obligatione totali noua oritur partialis, decreſcente obligatione totali partialis tollitur, §. 21, 19. ACTVS, quo inducitur obligatio eſt OBLIGATORIVS, quo fit, ad quod obligati eramus, SATISFACIT OBLIGATIONI.

§. 23.

§. 23.

Cauſſarum impulſiuarum ad oppoſita quam diu nondum facta eſt connumeratio numerationem ponderationemque ſupponens M. §. 697, nunc cauſſa impulſiua totalis ad vnum, nunc cauſſa impulſiua totalis ad alterum poteſt videri potior, et hinc obligationes ad vtrumque collidentes, §. 15. M. §. 97. Facta autem connumeratione ſi patet, quaenam cauſſarum impulſiuarum totalium ad oppoſita ſit potior, tunc ad oppoſitum huic nulla eſt obligatio, §. 19, 20. et disparet obligationum colliſio. Vnde verae obligationes nunquam inter ſe colliduntur, §. 15. M. §. 12. Cauſſae tamen impulſiuae totales ad vtrumque oppoſitorum dum videntur obligationes, ambae ſi dicantur collidi, vera obligatio maior vocatur §. 17.

§. 24.

1) Vbi non ſunt liberae determinationes, ergo vbi non ſunt perſonae obligandae §. 10 2) vbi non ſunt cauſſae impulſiuae, 3) vbi ſunt, ſed non potiores, 4) vbi et hae ſunt, ſed non connexae cum liberis determinationibus, ibi non eſt obligatio. §. 15.

§. 25.

Obligationem vel nouam inducere, vel veterem confirmare requirit, 1) liberam determinationem vel omnino nouam, vel

intendendae ſaltim nobilitatis, ad quam obliges. M. §. 166. 2) cauſſas impulſiuas, vel omnino nouas, aut multiplicatas, aut nobiliores, aut veriores, aut clariores, aut certiores, aut ardentiores, breuiter maiores, quam quae ante fuerant. 3) potiores, vel ſuo incremento, vel decremento cauſſarum impulſiuarum ad oppoſitum, has vel nunc primum ſuperantes, vel magis excedentes, quam antea. 4) cauſſas impulſiuas datas cum liberis determinationibus datis vel primo, vel magis conectere i. e. perfectius oſtendere nexum et conſequentiam, cur poſitis his cauſſis impulſiuis ponenda ſit haec libera determinatio. §. 17. 21. En! officia generalia doctoris philoſophiae practicae. §. 1.

§. 26.

Quo quis plurium, quo nobiliorum determinationum liberarum, quo perfectioris cognitionis de cauſſis impulſiuis, earumque numeris et ponderibus, et nexu cum liberis determinationibus capax eſt, hoc melius obligari poteſt. §. 25. 17. Hinc metire ſtudioſos philoſophiae practicae. §. 1.

§. 27.

Si 1) videantur determinationes liberae, ad quas obliges, quae non ſunt, 2) cauſſae impulſiuae, quae non ſunt, 3) ſaltim potiores, quae non ſunt, 4) ſaltim ſic et

in tantum connexae cum libera determinatione quadam, vti et in quantum cum illa non ſunt connexae, naſcitur OBLIGATIO FALSA (erronea, apparens, ficta, ſpuria) §. 24. Ergo poſſumus ad ea, ad quae vere obligamur, obligari ſimul falſo, et v. v. Poſſumus ex veris falſo obligari.

§. 28.

CERTITVDO latius dicta vel eſt COMPLETA (ſtricte et rigoroſe dicta, mathematica, geometrica) ad veritatem rei ab omnibus diſtinguendam ſufficiens, (ab omni formidine oppoſiti liberans) vel INCOMPLETA, ad veritatem rei ab omnibus aliis diſtinguendam non ſufficiens, (non ſine formidine oppoſiti) M. §. 531. INCERTITVDO LATIVS DICTA eſt oppoſitum certitudinis completae. In incerto latius dicto, aut plures ſunt cognitae rationes ad veritatem s. ponendum aliquid i. e. ASSENSVM, quam ad idem tollendum, et eſt PROBABILE, aut rationes pro et contra aequales ſunt, et eſt DVBIVM (incertum ſtricte dictum) aut pauciores ſunt rationes pro, quam contra aſſenſum, et eſt IMPROBABILE. Rationes ad aſſenſum plures, pauciores et aequales dicuntur non niſi poſt connumerationem M. §. 697. Poteſt idem diuerſo reſpectu latius certum et incertum dici. Rigoroſe certum eidem ſubiecto nulla ratione incertum eſt. Incerta latius dicta et dubia neutiquam

tiquam coextenduntur, s. quicquid non eſt complete nobis certum, de eo non ſtatim dubitare licet. Probabilitas et quae vel quantacunque veriſimilitudo neutiquam coextenduntur, s. aliqualiter aliquantulumque veriſimile non ſtatim eſt probabile. Nonnulla veriſimilitudo poteſt etiam eſſe dubiorum et improbabilium, ſed nulla, ne minima quidem probabilitas. Vnum oppoſitorum probabile ſi fiat, eo ipſo alterum fit improbabile, et v. v. Ambo oppoſita numquam eidem ſubiecto ſunt probabilia. Improbabilia non magis, quam probabilia, dubia ſunt, et dubia ſunt nec probabilia, nec improbabilia. Omne probabile eſt latius certum, et omne improbabile falſitatis latius certae. Complete certa omnia vera ſunt. Sed latius ſic dicta certa, probabilia, dubia, improbabilia posſunt vera, posſunt falſa eſſe. Quocunque ſignificatu certus non eſt dubius. Sed poteſt incertus eſſe, qui tamen non eſt dubius. Duo oppoſita nunquam posſunt eidem eſſe improbabilia ſimul, posſunt eſſe incerta, posſunt eſſe dubia. Haec applicentur ad obligationem vel complete certam, vel latius incertam, et hanc vel probabilem (latius certam), vel dubiam (ſtrictius incertam) vel improbabilem (latius certae falſitatis. §. 15.

§. 19.

§. 29.

Quarundam cauſſarum impulſiuarum potiorum connexio cum quibusdam liberis determinationibus poteſt ſatis cognoſci ex natura actionis et agentis. Quarundam connexio poteſt ſatis cognosci ex arbitrio alicuius libero. Illa OBLIGATIO eſt NATVRALIS (obiectiua, intrinſeca, interna), haec POSITIVA (arbitraria, ſubiectiua, formalis, extrinſeca, externa).

§. 30.

Quum quaedam obligationes posſint ex natura et arbitrio ſimul propius ſatisque cognosci, obligatio ad idem poteſt esſe obiectiua et ſubiectiua ſimul, naturalis et arbitraria, nec ab obligatione naturali poſita ad excluſionem arbitrariae, nec ab arbitraria s. poſitiua obligatione poſita ad excluſionem naturalis valet conſequentia. §. 29.

§. 31.

Actiones vel ſunt negatiuae, vel reales, M. §. 135. Priores liberae determinationes, quaeque tales videntur, OMISSIONES, poſteriores, quaeque tales videntur, COMMISSIONES vocantur. OBLIGATIO ad omittendum eſt NEGATIVA, ad committendum AFFIRMATIVA, quae ne confundatur cum poſitiua §. 29.

§. 32.

§. 32.

Omnes determinationes hominis liberae ſunt vel bonae, vel malae, M. §. 790. omnes habent conſectaria in indefinitum, M. §. 23. eaque vel bona, vel mala, M. §. 790. Priores bona moralia §. 29, M. 788. ſunt realitates, M. §. 145, 146. qua tales, non habentes pro conſectariis in indefinitum, niſi realitates, M. §. 140. id eſt, bona, M. §. 147. Poſteriores, peccata, M. §. 788. ſunt negationes, M. §. 146. 147, qua tales, non habentes, pro conſectariis, in indefinitum, niſi negationes. M. §. 139, 23. id eſt, mala, M. §. 146. BONA et MALA MORALIA, quorum conſectaria reſpectiue bona vel mala durant adhuc poſt mortem bene agentis et peccantis, dicuntur IMMORTALIA. Omnia bona moralia, omnia peccata ſunt immortalia.

§. 33.

Quod bona CONSECTARIA habet, eatenus bonum eſt, quod mala, eatenus malum eſt. §. 32. Haec autem aut propius ſatisque connectuntur cum libera determinatione per naturam eius, et ſubiecti, cui ineſt, NATVRALIA, aut per arbitrium alicuius liberum, ARBITRARIA, aut per vtrumque, §. 29. Hinc conſectarium naturale ſi ſit, illud ideo prorſus non eſſe arbitrarium, arbitrarium ſi ſit, illud ideo prorſus non eſſe naturale, perperam concluditur. §. 30.

§. 34.

§. 34.

Quaedam determinationum liberarum conſectaria posſunt ſatis propiusque cognosci I) ex ipſarum 1) esſentialibus 2) esſentia, 3) reliquis foecundis variis i. e. determinationis liberae natura, M. §. 430. 197. Quaedam II) ex NATVRA 1) corporis 2) animae, 3) vtriusque coniuncta, s. HVMANA agentis s. libere ſe determinantis. Ergo ſunt conſectaria quarundam determinationum liberarum naturalia, §. 33. Immo quum natura nullius actionis, nullius agentis ſit omnino ſterilis et ſine rationato, M. §. 23. omnium determinationum liberarum dantur conſectaria naturalia, §. 33, eaque ſemper vel bona, vel mala §. 32.

§. 35.

Quoniam §. 34. patet independenter a propoſitionibus, quas atheismus theoreticus tollit, M. § 999: atheus theoreticus, etiam qua talis, poteſt de bono maloque morali, §. 33. conſectariisque, bonis illius, huius malis, conuinci.

§. 36.

ACTIONES PER SE BONAE, vel MALAE dicuntur, quae cognosci posſunt, vt tales, abſtrahendo ab omni arbitrio eas vel has, vel illas esſe volente. Ergo dantur actiones per ſe bonae malaeue, §. 33. 34. Actiones liberae bonae ſe habent ad perfectionem, vti remedia M. §. 100, 341. malae, vt impedimen-

dimenta, M. §. 221, 146. Reſpectus et habitudo actionis liberae ad perfectionem eſt eiusdem MORALITAS. Ergo moralitas actionibus tribuitur, vel quatenus ſpectantur, vt per ſe bonae malaeue, OBIECTIVA (perſeitas ante voluntatem dei, e. c.) vel quatenus bonae malaeue ſunt, propter arbitrium alicuius liberum, SVBIECTIVA.

§. 37.

Moralitas obiectiua tribuenda eſt determinationibus liberis §. 36, ab ipſis atheis theoreticis, §. 35. Neque tamen eius defenſores tenentur ponere, 1) actiones extra omnem nexum etiam cum perfectione ſuisque conſectariis ſpectatas, iam eſſe bonas, vel malas, §. 36, 33. 2) moralitatem omnem eſſe tantum in intellectu, velut ens rationis, nescio quod, M. §. 62. 3) exſiſtentiam moralitatis in factis habere poſſe rationem ſufficientem ſimpliciter talem extra voluntatem dei, M. §. 933. 4) omnia actionum liberarum conſectaria per ſolam actionis agentisue naturam determinari §. 33. M. 408, hinc 5) nullam eſſe moralitatem ſubiectiuam, §. 36.

§. 38.

Moralitas ſubiectiua per poſitam obiectiuam, nec in actionibus quidem per ſe bonis malisue, tollitur, nec tollit obiectiuam, nec in iisdem quidem actionibus liberis. §. 37, 33. Cognoſci ab hoc, vel illo,

aut

aut ignorari, nnnc vtraque poteſt, nunc ignorari. M. §. 515. Vnde ab ignorantia forſan noſtra vel huius, vel illius, vel vtriusque, ad negationem vel vtriusque, vel huius, vel illius, non valet conſequentia. Quumque nunc haec, nunc illa certis in determinationibus liberis, a certis ſubiectis, facilius cognosci poſſit, deusque certo velit bonum, M. §. 899, quidam homines probabiliter: ab aliunde cognita moralitate ſubiectiua propter arbitrium dei certa; propter arbitrium hominum quorundam probabilis ad moralitatem obiectiuam ſimilem, §. 35; ab aliunde cognita moralitate obiectiua ad ſubiectiuam propter arbitrium dei certa; ad ſubiectiuam propter arbitrium hominum probabilis valet conſequentia §. 28.

§. 39.

Cum committendo bono potiores cauſſae impulſiuae connexae ſunt hominibus, quam cum omittendo, §. 31. M. 665. Committens autem bonum omittit malum, §. 31. M. 146. Ergo hominibus potiores cauſſae impulſiuae connexae ſunt, cum omittendo malo, quam cum committendo, i. e. Homo obligatur ad committendum bonum, hinc omittendum malum. §. 15. Imperatiui in disciplinis practicis ſignificant, hominem obligari. Hinc committe s. *fac bonum*, adeoque omitte malum. Haec obligatio

 poteſt

poteſt per naturam, et naturales vires rationis et analogi eius, §. 15. M. 640. ex natura boni malique libere committendi, vel omittendi, hominisque et animae humanae, M. §. 758, ſatis cognoſci. Ergo naturalis eſt. §. 29. Vnde natura nos obligare dicitur ad bona committenda, omittenda mala, adeoque etiam ad bona per ſe committenda, et hinc mala per ſe omittenda. §. 36.

§. 40.

Bonum et melius, aut in pluribus bonis optimum, ſi fiant ſibi inuicem oppoſita, M. §. 81. aut impedimenta, M. §. 221. cauſſae impulſiuae potiores connexae ſunt cum committendo meliori et optimo, omittendis minus bonis, quae impedientia maius bonum, ac ipſa ſunt, magis mala, quam bona ſunt. M. §. 146. hinc malis a potiori accenſenda, M. §. 790, 697. Ergo bonorum ſibi vere oppoſitorum, ita, vt ambo fieri nequeant, M. §. 81, committe melius et optimum, omitte minus bona. §. 39. Malum et peius, aut in pluribus malis peſſimum ſi ſibi inuicem vere opponantur, vt impedimenta mutua, M. §. 221, et ita quidem, vt vnum ex iis eligere ſit factu tibi optimum, ob eandem rationem committe, s. fac minus mala, dum impediunt maiora, ac ipſa ſunt, bonis a potiori accenſenda, omitte peiora, et peſſimum. §. 39.

§. 41.

§. 41.

Commiſſio mali peius, non aliter impediendum, impedituri, et omiſſio boni melius, non aliter conſequendum, impedituri eſt ABNEGATIO. Ergo obligatio ad abnegationem naturalis §. 40, 29. OBLIGATIO RATIONALIS eſt, vel quae per rationem, vel quae per rationem ſine fide cognoſci poteſt. Et vtroque ſignificatu obligatio ad abnegationem rationalis eſt. §. 40, 39.

§. 42.

Obligatio ad malum, qua tale, committendum, bonum, qua tale, omittendum, ad committendum minus bonum, et omittendum minus malum in caſu §. 41. nec naturalis eſt, nec rationalis, §. 41. immo nulla §. 23.

§. 43.

Qui bona committit, quia bona ſunt, ea committit, quia iis poſitis ponitur perfectio, M. §. 100. Qui aliquid committit, quia eo poſito ponitur perfectio, QVAERIT PERFECTIONEM. Ergo *quaere perfectionem*, §. 39. Iam moraliter impoſſibilium aeque nulla eſt obligatio, ac abſolute et naturaliter ſimpliciter impoſſibilium. §. 11, 23. Ergo quaere perfectionem, *quantum potes* i. e. in eo intenſionis gradu, qui tibi in ſe poſſibilis, nec omnino ſupra poteſtatem tuam poſitus, nec legibus fortioribus moraliter impoſſibilis redditus eſt. M. §. 723, 446. Perfectionis,

Digitized by Google

quam quaerere poteris, ratio determinans s. focus obſeruabilior erit vel in te, vel in alio ponenda realitas, M. §. 141. Prior erit tua, tanquam finis, poſterior tua, tanquam remedii, M. §. 341. Ergo quaere perfectionem *tuam*, qua vel perfectior finis, vel perfectius medium fias, quantum potes. *Omitte te*, vel vt finem, vel vt medium, vel vtroque reſpectu, *imperfectiorem reddentia, quantum potes*, §. 31.

§. 44.

Quum non quaerenda ſolum ſit perfectio, ſed et quanta a nobis obtineri poteſt, §. 43. quum non bona ſolum, ſed et plurium bonorum nobis poſſibilium optima committere obligamur, §. 40. *Fac, quod factu tibi optimum eſt.* §. 39. Haec obligatio eſt naturalis, et rationalis, de qua ipſi athei theoretici, qua tales, conuinci poſſunt. §. 41. 35.

§. 45.

Perfectionem ſuam quaerens intendit conſenſum variorum in ſe, anima, corpore, et ſtatu externo ſuo, ad vnum, §. 43. M. §. 94. tam inter ſe, perfectionem internam, quam cum reliquis naturam vniuerſam conſtituentibus. M. §. 98, 466. Ergo et actionum ſuarum mere naturalium, et reliquorum in ipſo et extra ipſum in poteſtate ipſius non poſitorum cum liberis ſuis determinationibus, M. §. 708. Hinc eosdem fines intendit, qui his poſiti ſunt. M. §. 341. Qui autem eosdem

dem fines intendit, qui naturae praefixi ſunt, NATVRAE CONVENIENTER VIVIT. Ergo perfectionem ſuam quaerens, quantum poteſt, naturae conuenienter viuit.

§. 46.

Naturae conuenienter viuens eosdem fines intendit, qui naturae praeſcripti ſunt. §. 45. Hi autem ſunt ipſius aliarumque rerum perfectio. M. §. 945, quae poteſt in mundo obtineri, maxima, M. §. 935. Ergo naturae conuenienter viuens, quantum poteſt, quaerit perfectionem ſuam, §. 43. Ergo obligatio quaerendae ſuae perfectionis eſt obligatio naturae conuenienter viuendi, et v. v. *Viue conuenienter naturae, quantum potes.* §. 43.

§. 47.

Si velis eum dicere conuenienter naturae viuentem, qui ita viuit, vti ex natura et per naturam cognoſci poteſt, denuo patet, hoc etiam ſenſu quaerentem perfectionem, quantum poteſt, naturae conuenienter viuere, et v. v. §. 39, 44.

§. 48.

Quaerens perfectionem, quantum poteſt, eam fortius appetit, §. 43. hinc latius gaudet perfectionibus optimi, M. §. 682, 187. ergo amat optimum, M. §. 684. Amans optimi, illud fortius appetit, adeoque perfectionem quaerit, quantum poteſt. §. 43, M. §. 187. Ergo obligatus ad quaerendam per-

fectionem, qnantam poteſt, obligatus eſt ad amandum optimum, quantum poteſt, et v. v. *Ama optimum, quantum potes*. §. 43.

§. 49.

Quae ſingulos, vel in ſingulis, vel ſingulos in ſingulis actionibus liberis obligat, OBLIGATIO VNIVERSALIS eſt. Quae vero vel aliquos tantum, vel in aliquibus tantum liberis determinationibus, vel aliquos in aliquibus tantum obligat, PARTICVLARIS eſt. Hinc eadem obligatio diuerſo reſpectu eſſe poteſt vniuerſalis et particularis. Iam omnes omnium hominum determinationes liberae vel ſunt bonae, vel malae, §. 32, vel ponentes perfectionem, vel tollentes §. 36. Ergo obligationes §. 39-48, quaeque ex iis vniuerſaliter concludi posſunt, ſunt vniuerſales ad ſingulas ſingulorum hominum actiones liberas pertinentes.

SECTIO II.

COACTIO MORALIS.

§. 50.

Coactio abſoluta, M. §. 702, et externa ſimpliciter talis, M. §. 707. s. quae fit per violentiam externam ſimpliciter ſumtam, M. §. 714, quam aliqui ſolam coactionem dicunt, non ſunt actionum s. determinatio-

num

Digitized by Google

num liberarum, hinc nec obligationes §. 11, 15, nec coactiones morales, M. §. 723.

§. 57.

COACTIO MORALIS INTERNA, qua perſona ſe ipſam cogere dicitur, M. §. 714. eſt obligatio ſui ipſius, vel vera, vel ſpuria, §. 27. non ſolum non contraria libertati ſimpliciter ſumtae, ſed etiam eam ſupponens, vt conditionem, ſine qua non §. 11, et fit, quoties cum certa determinatione noſtra libera, ad cuius oppoſitum multa et magna videntur impellere, tamen cauſſas impulſiuas potiores connectimus, §. 15. M. 713. Tunc haec coactio eſt lubitus, M. §. 712, pro quo ſuſcepta determinatio libera aliquo ſignificatu inuita, M. §. 713. tamen manet arbitraria et libera, M. § 715, 727.

§. 52.

COACTIO MORALIS EXTERNA, qua perſona aliam cogere dicitur ſecundum quid, M. §. 714. ſiue cogat illecebris et ſuaſionibus ad ACTIONEM BLANDE COACTAM, ſiue minis et disſuaſionibus, M. §. 728. ad ACTIONEM METV COACTAM (per violentiam externam ſecundum quid, mixtam) eſt obligatio alterius, vel vera, vel ſpuria, §. 27, in obligando non tollens libertatem ſimpliciter dictam, ſed eam ſupponens, vt conditionem, ſine qua non, §. 51. et fit, quoties cum certa determinatione libera alicuius perſonae, ad cuius oppoſitum multa eam et magna videntur impel-

pellere, potiores tamen cauſſas impulſiuas connectimus, §. 15. M. 713. Tunc haec coactio producit lubitum M. §. 712. pro quo ſuſcepta determinatio libera aliquo ſignificatu inuita, M. §. 713. tamen manet arbitraria M. §. 715, et libera, M. §. 727.

§. 53.

Coactio moralis, tam interna §. 51, quam externa, tum blande, tum metu cogens, §. 52, poteſt obligare ad inuoluntarium ex ſignificatu M. §. 721. adducto, neque tamen hoc ſignificatu inuoluntaria omnia ſunt moraliter coacta, M. §. 723. Ad voluntarium ex ſignificatu M. §. 721. adducto poſſumus moraliter cogi, §. 52, licet voluntas non poſſit cogi coactionibus §. 50. enumeratis.

§. 54.

Ad actiones voluntarias ex ſignificatu M. §. 722 adducto nec moralis quidem coactio locum habet, M. §. 723, nec interna §. 51, nec externa, §. 52. locum tamen habet obligatio, §. 15. per paene merum taedium, paene puram voluptatem, vel ingens ſuperpondium, M. §. 713. Inuoluntariae actiones ex ſignificatu M. §. 722 adducto omnes ſunt moraliter coactae, vel interne §. 51. vel externe, vel blande, vel metu §. 52, M. §. 723, obligatione §. 15, vel vera, vel ſpuria, §. 27.

§. 55.

Non niſi latius et incommode omnis obliga-

ligatio non nunquam dicitur coactio. M. §. 723, 701. Poteſt eſſe obligatio ſine coactione, etiam morali, §. 54. Poteſt aliquis ſe ipſum obligare ita, vt ſe non cogat, poteſt ſe cogere ita, vt tamen liber maneat a coactione externa, etiam ſecundum quid tali, §. 51. Poteſt aliquis etiam externe cogi ad certam determinationem liberam ſecundum quid ita, vt tamen metu coactus apte ſatis dici nequeat, §. 52. Immo metu etiam cogi moraliter aliquis poteſt ita, vt actio dicto modo coacta tamen ab ipſo non extorqueatur. Coactio moralis et extorſio differunt, vt ſuperius et inferius, latius et anguſtius. Nec tamen extorſio tollit libertatem ſimpliciter dictam, ſed eam ſupponit, vt conditionem, ſine qua non. M. §. 728.

§. 56.

Quoniam poteſt aliquis ad aliquid ita obligari, vt alter tamen homo illud extorquere, vel abſolute, vel phyſice, vel moraliter nequeat; poteſt tamen etiam ita obligari, vt alter homo id, ad quod prior tenetur, abſolute, phyſice, moraliter poſſit ab eodem extorquere: moraliter poſſibilis extorſio alteri homini conceſſa non nunquam eſt cauſſa impulſiua obligando connexa cum certis determinationibus liberis, non nunquam non eſt. §. 55. OBLIGATIO ad liberam determinationem aliquam

per licitam alteri homini extorſionem eſt EXTERNA (plena, perfecta), reliquae INTERNAE (minus plenae, imperfectae) ſunt OBLIGATIONES. Ergo OBLIGAMUR EXTERNE, ſi et quatenus DETERMINATIO LIBERA nobis repraeſentatur, vt EXTORQUENDA i. e. talis, cuius extorſio eſt alteri homini moraliter poſſibilis s. licita. OBLIGAMUR autem INTERNE, ſi et quatenus determinatio libera, ad quam obligamur, nobis non repraeſentatur, vt extorquenda.

§. 57.

Quum cauſſae impulſiuae aliae, praeter extorſionem alteri homini licitam, non poſſint ſolum plures eſſe, ſed etiam nobiliores, verius, clarius, certius, ardentius cognoſcendae, quam haec extorſio: male obligatio externa ſemper fortior, quam interna, putaretur. §. 56, 17, nunquam eſſe poteſt ſine interna, §. 49., interna tamen ſaepius locum habet ſine externa, §. 56.

§. 58.

Quando extorſio alteri homini licita ad determinationem aliquam liberam non niſi partialis eſt cauſſa impulſiua ita, vt obligatio externa inde reſultans non ſit, niſi partialis, §. 19, 56 cum internis obligationibus aliis, quaſi complementum ad totum, obligationem totalem exhibens: haec partim interna, partim externa, tanquam totum, neceſſario maior eſt et fortior qualibet

libet ſua parte, hinc et externa ſeorſim conſiderata. §. 17. M. 160. Quando requiritur in certa perſona certi roboris obligatio, tunc quo melius haec interne obligari poteſt ſecundum §. 26, hoc minus neceſſaria eſt obligatio externa, quo vero ineptior eſt ad plures et nobiliores obligationes internas, hoc magis neceſſaria eſt externarum inculcatio et cumulus ad obtinendum requiſitum obligationis gradum. §. 17.

§. 59.

Sicut obligatio interna non nunquam poteſt eſſe fortior, quam externa, poteſt etiam aliquando externa, in partes tractis internis partialibus aliis, §. 57, 58. maior eſſe, quam alia tantum interna, §. 17. Quod ſi tunc ad oppoſita obligantes collidi videantur, §. 23, quae videtur eſſe obligatio, ſed debilior, nulla eſt, §. 19, 20. Si vero obligatio externa et interna obſtringunt ad eandem determinationem liberam, quaerenda eſt earundem diſtinctio, M. §. 67, 515. et connubium s. coniunctio ad dandam vnam obligationem totalem fortiorem, §. 58, 40, cauenda confuſio et COMMIXTIO, qua vni diuerſorum tribuitur, quod eſt alterius, §. 56, et ſeparatio. M. §. 72. totalem obligationem male minuens et debilitans §. 21, 40.

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.
OBLIGANTIA.
SECTIO I.
LEX.

§. 60.

Normae (leges) enunciant determinationem rationi couformem, M. §. 83. vel cum libertate propius non connexam, s. non moralem, physicae (naturales) latius dictae, quales leges motus, iura poli aſtronomica, leges hydrodynamicae, phyſicae ſtrictius dictae, et quaedam pſychologicae, vel moralem, M. §. 723. Hae quia determinationes liberas 1) moraliter neceſſitant, M. §. 723. 2) cum ſuis rationibus, i. e. cauſſis impulſiuis potioribus connectunt, §. 12. M. 726. obligant, §. 15. M. §. 723. s. ſunt propoſitiones obligatoriae. Quumque propoſitiones obligatoriae enunciant determinationem cauſſis impulſiuis potioribus conformem, M. §. 80, 342, eamque moralem, §. 24. erunt normae (leges) morales, M. §. 723. Hinc normae (leges) morales definiri posſunt per propoſitiones obligatorias.

§. 61.

§. 61.

Quoniam obligationes ſunt vel internae, vel externae, §. 56. NORMAEque (leges) MORALES propoſitiones obligatoriae, §. 60. erunt etiam hae vel INTERNAE (minus plenae, imperfectae, ſuaſoriae, conſilia) determinationum liberarum, quae et quatenus non ſunt extorquendae, vel EXTERNAE (plenae, perfectae, cogentes) determinationum liberarum, quae et quatenus ſunt extorquendae. Quumque robur normae (legis) moralis ſit robur obligationis, quam enunciat, §. 16. M. 180. normae (leges) morales externae non ſemper fortiores internis ſunt, §. 57, cum internis conſpirantes ſemper confirmantur, §. 58, hinc ab iis quidem diſtinguendae, non autem temere ſeparandae, cum iis coniungendae, non autem confundendae commiſcendaeque ſunt. §. 59.

§. 62.

Posſent quidem propoſitiones M. §. 83 definitae NORMAE, normae morales REGULAE, regulae cogentes LEGES tantum dici: quoniam tamen vſus receptus omnes leges nuncupat: primae ſint LEGES LATISSIME DICTAE, ſecundae LATE DICTAE, quas in poſterum moralia tractaturi ſimpliciter leges dicemus, tertiae ſtricte dictae. Eſt ergo LEX STRICTE DICTA lex determinationis libe-

Digitized by Google

liberae, quae et quatenus extorquenda eſt. §. 56.

§. 63.

Satisfaciens obligationi, quam lex enunciat, LEGI SATISFACIT. Quoniam obligationes ſunt vel naturales, vel poſitiuae, et hae vel diuinae, vel humanae §. 29, LEGES autem propoſitiones obligatoriae, §. 60. ſunt hae vel obligationis naturalis, s. ex natura actionis et agentis ſufficienter cognoscendae, NATURALES (obiectiuae) vel obligationis poſitiuae, s. rationis ex arbitrio alicuius libero cognoscendae, POSITIUAE (ſubiectiuae, formales, arbitrariae) et hae vel DIUINAE, ex arbitrario dei, vel HUMANAE, ex arbitrio hominis libero ſufficienter cognoscendae obligationis.

§. 64.

IUS 1) actionem legi conformem, 2) legem, 3) complexum legum ſimilium, latius dictum, M. §. 472. 4) complexum legum ſtricte dictarum ſimilium, ius STRICTUM (externum, cogens, plenum, perfectum), 5) facultatem moralem quamcunque, latius dictum ſignificat, M. §. 971. Haec quum vel concedatur a legibus moralibus internis, APTITUDO MORALIS, (ἀξία, meritum) vel a legibus ſtricte dictis, §. 62, 6) IUS erit STRICTE DICTUM facultas moralis a legibus ſtricte dictis conceſſa. A primo, ſecundo et quinto

to ſignificatu in poſterum omnino abſtinebimus.

§. 65.

Jus naturae latiſſimum leges naturales omnes complectitur §. 64. M. 472. ex natura et per naturam ſufficienter cognoscendas §. 29, 63. abſolute neceſſarias, phyſicas, pſychologicas quascunque §. 60, 62. morales internas et externas, §. 61, 62. IUS NATURAE LATIUS DICTUM eſt complexus legum naturalium moralium. Complexus legum naturalium hominem obligantium eſt IUS NATURAE LATE DICTUM, quod a nobis moralia tractaturis ſolum attenditur §. 62, et leges morales naturales tam internas, quam externas comprehendens commodius philoſophia practica obiectiue ſpectata dicitur. Pars eius eſt complexus legum naturalium externarum s. cogentium, IUS NATURAE STRICTE DICTUM (cogens, externum) contradiſtinctum conſiliis, legibus internis et ſuaſoriis, quatenus naturalia ſunt, §. 63, per philoſophiam practicam etiam exhibendis. §. 1, 61.

§. 66.

Complexus legum poſitiuarum eſt IUS POSITIVVM, §. 63, 64. tales et internas et externas complexum, LATE DICTUM, ſolarum externarum, STRICTE DICTUM, §. 65. Vtrumque denuo eſt vel complexus legum poſitiuarum diuinarum, DIUINUM; vel humanarum

rum, HUMANUM. Lex tamen et ius poſitiua tam diuina, quam humana, posſunt ſimu esſe naturalia, ſi et quatenus posſunt ſimu ex natura actionis agentisque cognosci, ſi cut lex et ius naturalia, posſunt etiam poſiti ua esſe, tum diuina, tum humana, ſi et qua tenus eadem ex arbitrio dei hominumue li bero ſufficienter cognosci posſunt, §. 30, 65.

§. 67.

IUS pro facultate morali ſumtum, §. 64 eſt vel NATURALE, a lege naturae, vel POSI TIUUM, a lege poſitiua concesſum, a diuina DIUINUM, ab humana, HUMANUM. Hoc et iam ſignificatu ius eſt vel LATE DICTUM, a le gibus vel naturalibus, vel poſitiuis, diuini humanisue, internis etiam concesſum, ve STRICTE DICTUM, facultas moralis a legibu cogentibus, vel naturalibus, vel poſitiuis iisque vel diuinis, vel humanis concesſum §. 64. Nec eodem ſignificatu repugnat idem ius alicuius naturale, ſi et quatenu ipſi etiam conceditur a lege poſitiua, esſe ſimul poſitiuum, diuinum, vel humanum vel vtrumque, ſicut eodem tandem ſigni ficatu ius poſitiuum alicuius, ſi et quatenu ex natura agentis actionisque ſufficiente cognosci poteſt, ſimul eſt naturale §. 30, 66.

§. 68.

LEGES affirmatiue obligantes, s. ad com misſionem, §. 31. ſunt PRAECEPTIUAE, (prae cepta) earumque ius §. 64, IUS MANDATI nega

negatiue obligantes, s. ad omiſſionem illiciti, M. §. 723, ſunt PROHIBITIVAE (prohibitiones), earumque ius, IVS VETITI. Prohibitiones et ius vetiti ſunt impeditiones morales, §. 60. M. 967. Quumque non impeditio moralis ſit moralis permiſſio late dicta M. §. 969. nulla lege prohibita ſunt TACITE PERMISSA, (ſignificatu latiori,) licita, M. §. 723. Sed (permiſſio ſtricte dicta) LEX PERMISSIVA eſt lex declarans certam actionem non praeceptam quidem, nec tamen impediendam eſſe, eſt peculiaris ſpecies legis prohibitiuae, in fauorem alicuius certa forſan acturi obligans alios ad omiſſionem impeditionis, quae tali determinationi liberae alias obiici poſſet. ACTIO lege permiſſiua licita dicitur EXPLICITE PERMISSA.

§. 69.

Poſito legem aliquam eſſe naturalem inde non tollitur, quod ſit ſimul poſitiua, §. 66. Par eſt ratio iuris, §. 66, 67. Sicut aliquis de certa lege poteſt ignorare tam eam eſſe naturalem, quam eam eſſe poſitiuam: ita et poteſt de aliquibus vtrumque noſſe, de aliquibus tantum alterutrum, ſaltim vnum facilius, quam aliud. M. §. 527. In humanis quidem eſſe poteſt lex poſitiua, quae naturalis non eſt, in diuinis etiam, cuius nos nequeamus rationem ſufficientem ex actionis agentisque natura cognoscere.

Digitized by Google

cere. Sed quoniam dei voluntas, s. ar bitrium liberrimum, M. §. 898, ſummam ſci entiam perfectisſime ſequitur, M. §. 893 omnes eius leges poſitiuae habent ſimul ra tionem ſufficientem in natura actionis e agentis, s. ſimul naturales ſunt, §. 63 Quumque deus velit omne bonum, M. § 899. omnes leges naturales, §. 39. ſunt et ar bitrariae diuinae. A lege naturali ad vo luntatem dei circa liberas hominum deter minationes, et a voluntate dei circa libe ras hominum determinationes ad legen naturalem valet conſequentia. Nos inte rim nunc hanc, ſaepe, nunc illam tantun cognoscimus cum aliqua certitudine, sec ab ignorantia noſtra ad negationem re male concluderemus §. 38.

§. 70.

Propoſitiones: *committe bonum, quantun potes*, §. 39, cum ſuis conſectariis, §. 40, *quae re perfectionem*, pro virili, §. 43, *fac, quoa factu tibi eſt optimum*, §. 44, et inde demon ſtrata, §. 45-48. demonſtranda et demon ſtrabilia, ſunt propoſitiones obligatoriae, §. 15, hinc leges, §. 60, ad quas natura obli gat, §. 39. ex ipſa actionum agentiumue na tura ſufficienter cognoscendae, §. 40, ergo naturales §. 63. Nec difficulter tamen de iisdem oſtendi poteſt, quod ſint ſimul po ſitiuae diuinae, §. 66, 69.

§. 71.

§. 71.

Leges naturae, de quibus §. 70, concedendae ſunt ab ipſis atheis theoreticis, ſi, abſtrahendo ab ipſorum errore circa exſiſtentiam diuinam, caeterum ſanam rationem metitando ſequi voluerint, §. 35, 41. Hinc ſi ius naturae athei aſſeritur hoc ſenſu, exſiſtentiam diuinam qui neget, eum tamen de bene multis aſſertis iuris naturae late dicti, s. potius philoſophiae practicae, §. 65, conuinci poſſe, independenter ab eius atheismo, aut illis praemiſſis, quas negat, qua atheus, vtique ponendum eſt. Neque tamen hoc poſito admittitur: 1) ius naturae late dictum s. philoſophia practica eſſet, exſiſteretue, etiam ſi non daretur deus, M. §. 824. 2) prorſus eſt independens a deo, M. §. 868. 3) ex voluntate dei nulla ratione omnino deriuari poteſt, §. 69, 70. 4) aeque bene cognosci poteſt ab atheo, ac ab agnoscente diuinam exſiſtentiam. Nam ius naturae athei s. philoſophia practica, quam in ſuo errore perſeuerans cognoscere poteſt, deſtituitur ea 1) latitudine et copia, 2) dignitate materiae 3) veritate, 4) luce, 5) certitudine 6) vita, cuius capax eſt ius naturae late dictum s. philoſophia practica exſiſtentiam diuinam admittentis, §. 5.

§. 72.

Lex obligationis vniuerſalis eſt vn
verſalis, particularis, particvlaris. Le
autem naturalis §. 70, non omni ſolum ſ
gnificatu inter homines vniuerſalis eſt, §. 4
ob rationes ſimiles, omnes determinati
nes liberas omnium perſonarum determ
nans, §. 10, 29. Hinc omnium perſonaru
ſingula facta aut moraliter neceſſaria ſun
aut illicita. M. §. 724, 940, quum nulla ſi
abſolute, immo ne relatiue quidem, tot
liter indifferentia s. adiaphora, M. §. 65
935. Campvs (ſphaera, extenſio, latitud
legis dicitur complexus determinationu
liberarum, de quibus ea lex aliquid enu
ciat. Hinc legis naturalis §. 70. camp
patentiſſimus eſt.

§. 73.

Ivs legum vniuerſalium complexus,
a legibus vniuerſalibus conceſſum, vn
versale eſt, complexus legum particul
rium, et a legibus tantum particularib
conceſſum, particvlare eſt. Iam qu
leges naturales vel ex humana natura g
neratim, vel ex natura huius illiusue ſtat
hominum ſpeciatim ſufficienter cogno
ſcendae ſemper obligant ſingulos homine
vel generatim, vel ſpeciatim in peculia
tali ſtatu conſtitutos, §. 47. ſunt ipſae e
rumque iura vniuerſalia, §. 72. Hinc ivr
naturalia tam hominibus generatim, quar
certi

Digitized by Google

certis eorum ſtatibus praeſcribenda, quatenus ſine fide cognoſci posſunt, PHILOSOPHICA, quatenus ſingulos obligant, VNIVERSALIA dicemus.

§. 74.

Quum leges et iura naturalia ſint ſimul poſitiua diuina, §. 69, iam hinc patet, dari etiam leges et iura poſitiua diuina vniuerſalia, §. 72, 73. Quoniam deus eſt vniuerſalis ſpirituum legislator, M. §. 973, liberrimum ipſius arbitrium de hominibus generatim, aut de certis eorum ſtatibus ſpeciatim, ſingulos obligat, ita, vt inde cognoscendae leges ſint denuo, et dent iura, diuina poſitiua vniuerſalia, §. 72, 73. Si tamen quaeſtio de iure diuino poſitiuo id inferat: 1) an deus aliquando tales leges arbitrarias tulerit, quas homo non posſit aliunde, niſi per reuelationem ſtricte dictam cognoscere, totum tamen genus humanum obligaturas, non pertinet ad philoſophiam, §. 1. 2) an tales leges diuinae poſitiuae vniuerſales ſint, quae prorſus non habeant rationem ſufficientem in natura actionis et agentis, negatur, §. 69. Leges et iura poſitiua humana, pleraque omni ſignificatu §. 72, 49, ſaltim aliquo, ſingula non niſi particularia ſunt, §. 73.

§. 75.

Quum nihil ſit ſine ratione ſufficienti, M. §. 22, et omnis propoſitio ſuam habeat

 hypo-

Digitized by Google

hypotheſin, omnis ſuas PRAEMISSAS, s. prin cipia veritatis, iudicia alia, omnis etiam legis eſt ratio ſufficiens, eſt quaedam hy pothesis, ſunt praemiſſae, et nexus eius ceu concluſionis, cum iisdem, i. e. CONSE QVENTIA. §. 60. Omnis lex conſiderari poteſt, vt ſyllogismi alicuius concluſio cui ſunt principia ſua materialia, eſt for male, quae conſequentia cum ſit omnis ſyllogismi anima, nexus legis cum ſuis praemiſſis, s. propoſitionibus veritatis ip ſius rationem ſufficientem continentibus eſt ANIMA LEGIS. Nec hic haerebit, qu rationem ſufficientem et legitimam, eam quae eſt, et eam, quam quilibet obſeruare poteſt, diſtinguere norit. M, §. 548.

SECTIO II.

IVRIS PERITIA.

§. 76.

Legum poteſt eſſe cognitio hiſtorica poteſt eſſe philoſophica, eaque vel quae cunque ratione certitudinis §. 28, vel ſcien tia, §. 75. Par eſt ratio iuris, §. 64. Poteſt hinc eſſe IVRISPERITIA, cognitio iuris ve hiſtorica tantum, vel philoſophica, eaque iterum vel qualiscumque reſpectu certitu dinis, vel certa ex certis, IVRISSCIENTIA

Hiſto

Digitized by Google

Hiſtorice tantum verba legis qui nouerit, iuris tamen peritus videri volet, LEGVLEIVS eſt. Habitus ſubſumendi facta ſub legibus IVRISPRVDENTIA eſt. Iurisperitus et iurisprudens IVRECONSVLTVS eſt, ille THEORETICVS, hic PRACTICVS. Si quis ergo poteſt eſſe iureconſultus theoreticus, qui non ſit practicus, eſſe tamen non poteſt practicus, qui non ſit theoreticus. Quantum vbique cognitio intuitiua, quam ſymbolica tantum, philoſophica, quam mere hiſtorica, ſcientia, quam incertior, etiam philoſophica, M. §. 669, tantum leguleio praeſtat iurisperitus, iuris hiſtorice tantum perito iureconſultus philoſophicus, et incerto iuris ſciens. Leguleius et iuris hiſtorice tantum peritus animam legum et principia iuris ignorant, iurisperitus philoſophicus probat, iurisſciens demonſtrat. Iurisprudentia leguleii nulla eſt, iuris hiſtorice tantum periti precaria, iuriſconſulti philoſophici certa, iuris ſcientium certior. §. 75.

§. 77.

RATIONES LEGVM in rebus facti quaerendae ſunt HISTORICAE, in aliis legibus internis vel primis naturae moralibus ſitae, MORALES, quae in legibus aliis ſtricte dictis, LEGALES ſunt. Leges rationum hiſtoricarum fide humana cognoscendarum, qua tales, nec ſciri, nec demonſtrari complete

 pos-

Digitized by Google

poſſunt, poſſunt tamen probari, philoſo-phiceque cognosci. Iuris eiusmodi non datur completa ſcientia. Male tamen defectu rationum moralium et legalium ſuppoſito concluditur ad defectum ratio-nis in lege, §. 75. Rationes morales ſola qualescumque non ſtatim externe obligant §. 56, 61. hinc male habentur pro ratione ſufficiente legis iurisue ſtricte dictorum niſi adiiciatur peculiaris ratio, cur conclu-ſio externe obliget, §. 64. M. 22. Rationes legales ex lege, quam talem eſſe, non ni-ſi humana fide cognoscere poſſumus, ſunt ſimul hiſtoricae, hinc ex iis tantum nec ſciri, nec demonſtrari complete, probari tamen aliae leges poſſunt. §. 75.

§. 78.

Ivrisperitia natvralis eſt cognitio iu-rium naturalium, §. 65, philoſophicorum et vniuerſalium, §. 73, vel hiſtorica tantum, vel philoſophica, et haec iterum vel qua-liscumque reſpectu certitudinis, vel certa ex certis, ivrisscientia natvralis. Hi-ſtorice tantum verba legum naturalium qui nouerit, iuris tamen naturalis peritus videri qui velit legvleivs natvralis eſt, in iuribus eiusmodi philoſophicis §. 73. 1. non ſcriptis, ſe turpius dans, quam forſan in aliis. Ivrisprvdentia natvralis eſt habi-tus ſubſumendi facta ſub legibus naturali-bus. Iureconſultus naturalis eſſe ſi poteſt

theo-

theoreticus, qui non ſit practicus, practicus tamen esſe non poteſt, qui non eſt theoreticus. Quo facilior eſt ex ipſa natura et per naturam acquirenda, quo vtilior eſt reliquis etiam iuribus ſoliditatem datura, quo magis necesſaria eſt ob defectum auctoritatis externae legitimae iuris naturalis ſcientia, hoc maior defectus eſt in cognitione iurium eiusmodi tantum hiſtorica, aut philoſophica etiam, tamen incertiore, §. 5. Ab incertitudine leguleii naturalis, etiamſi fuerit iuris poſitiui et particularis conſultus, ſubiectiua circa leges naturales, ad incertitudinem horum iurium et iurisprudentiae naturalis vel abſolute reſpectu totius generis humani, vel obiectiue talem non valet conſequentia, §. 76.

§. 79.

Sicuti ius naturae vel late, vel ſtricte dicitur, §. 65 ita eſt etiam IURISPERITIA et SCIENTIA NATURALIS LATE DICTA legum naturalium quarumcunque, et SRICTE DICTA, externarum tantum, eſt IURISPRUDENTIA NATURALIS LATE DICTA habitus ſubſumendi facta ſub legibus naturalibus quibuscunque, ſed ſub externis tantum, STRICTE DICTA. Neutra iuris naturae ſcientia poteſt vllas ſuas leges demonſtrare ex rationibus hiſtoricis. Res facti, hiſtoriae, conſilia prudentum, auctoritates oratorum, poetarum, philoſophorum,

rum, reuelationis ſtricte dictae, fictione hypotheſes philoſophicae heic eſſe nc poſſunt principia demonſtrandi, recte t men referri poſſunt ad declarationes, vt luſtrantia, et ad ſubſidia heuriſtica, s. med inueniendi vel in memoriam reuocan quasdam concluſiones deinde aliunde d monſtrandas. §. 2. Rationes iuris natural ſtricte dicti morales tum vniuerſi, tum l gum eius peculiarium attendere bonum e §. 58, 59, non tamen ex iis temere et promi cue quibuscunque tentanda eſt horum d monſtratio, quatenus ſunt iuris natural ſtricte dicti, i. e. externe obligantia §. 65. R tiones eius legales ex iure poſitiuo eſſe heic ſimul hiſtoricae, hinc ad demonſtr tionem aeque inutiles. §. 77.

§. 80.

Philoſophia practica, leges et iura natu ralia, philoſophica, 1) quatenus ſunt ſcien tiae, §. 1, 73 cum reliquis ſcientiis et verita tibus abſolute neceſſariis, habent immuta bilitatem abſolutam, M. §. 130. 2) hypothe ticam etiam, quatenus lex mutari dicitu quando ceſſat actu obligare, hinc immuta bilis hypothetice, quando obligationem eius ceſſare eſt hypothetice impoſſibile Iam autem hoc ſignificatu mutari non poteſt lex, niſi ceſſet eius obligatio, obligatio au tem ceſſare non poteſt, niſi ceſſet eius ratic ſufficiens M. §. 30, 299. Ratio legis iurium

que

que naturalium et philoſophiae practicae in obligationibus eſt ipſa natura ſufficiens, §. 63. Ergo haec iura dicto ſignificatu ſub hypotheſi durantis naturae ſunt immutabilia, M. §. 127, 128. Eodem ſignificatu mutabilitas legum humanarum poſitiuarum a mutabili et vario arbitrio humano pendens quum non cadat in dictas leges et iura naturalia, nouam his prae illis conciliat immutabilitatem hypotheticam, dum mutato hominis cuiuscunque arbitrio per id tamen mutari non posſunt. §. 65.

§. 81.

Quum leges naturales ſint ſimul poſitiuae diuinae, et v. v. §. 69, iam hinc patet tantam legum iuriumque diuinorum poſitiuorum esſe immutabilitatem, quanta naturalium eſt. §. 80. Idem inferendum eſt ex immutabilitate voluntatis diuinae, quae eſt harum legum ratio ſufficiens, §. 63. M. 839. Quemadmodum autem ipſae leges naturales, quarum ratio ſufficiens eſt rerum tranſitoriarum natura. M. §. 299. his ſuis obiectis mutatis mutari, cesſantibus cesſare videntur §. 80: quemadmodum homo etiam volens aliquid certo modo ſe habere ad tempus tantum finito hoc tempore voluntatem ſuam mutasſe videtur volitionem temporariam et de temporariis confundenti: ita videntur LEGES POSITIUAE DIUINAE INUARIABILES illae tantum, quae in arbitrio diuino fun-

datae

datae ſunt, cuius motiuum nobis maxim obſeruabile eſt conſtantium rerum natur VARIABILES contra, in arbitrio diuino fund tae, cuius motiuum nobis maxime obſeru bile eſt tranſitoriarum rerum natura. Qu diſtinctio ſi perceptionem adhaerentem m tatae voluntatis diuinae inuoluat, M. §. 53 non caret anthropomorphismo ſubtili, M §. 848.

§. 82.

Ratio et reſpectus determinationum n ſtrarum liberarum ad perfectionem eſt e rundem habitudo ad legem, §. 70, et hab tudo earum ad legem §. 70, eſt earunder reſpectus ad perfectionem. Hinc MORAL TAS determinationis liberae poteſt etiam de finiri per rationem, reſpectum s. habitud nem determinationis illius ad legem, ita, v OBIECTIUA ſit ratio determinationis libera ad legem naturalem, et SUBIECTIUA habitu do determinationis liberae ad legem poſiti uam §. 36, 63. Iam quum leges naturale ſint ſimul poſitiuae diuinae, et v. v. §. 69 ex hac etiam notione moralitatis inferri pot eſt, obiectiuam non ſolum non excluder ſubiectiuam, nec excludi per ſubiectiuam ſed etiam ab obiectiua ad aliquam ſubiecti uam valere conſequentiam, §. 37, 38.

§. 83.

Obligationi legis ſatisfaciens LEGEM SER-UAT. Actio legi conformis eſt OFFICIUM. Er-

Digitized by Google

Ergo actio legem ſeruantis officium eſt, et habitus ſeruandi leges eſt CUSTODIA (obſeruantia) LEGUM. Ergo habitus officiorum eſt cuſtodia legum. Actio, ad cuius oppoſitum lex obligat, eſt TRANSGRESSIO (violatio) LEGIS, oppoſitum officii, S. LAESIO LATE DICTA. Habitus transgrediendi leges eſt NEGLECTUS, (contemtus) LEGUM. Hinc officiis erga deum, te ipſum, alia, ſi quae ſunt, oppoſitae actiones liberae ſunt laeſiones dei, tui ipſius, aliorum ſignificatu latiori. Haec applicentur ad ſeruare legem, officia, cuſtodiam, laeſionem late dictam, transgreſſionem, neglectum legum naturalium, NATURALIA. Lex §. 70: *committe bonum* cum ſuis conſectariis de committendo, ſunt leges naturales praeceptiuae, earumque ius ius mandati naturale. Lex §. 70: *omitte malum*, cum ſuis conſectariis de omittendo, ſunt leges naturales prohibitiuae, earumque ius ius vetiti naturale eſt. §. 68.

§. 84.

LEX NATURALIS ex natura hominis agentis et actionis per alias leges naturales demonſtrabilis, DERIUATIUA eſt, ex natura autem citra concurſum aliarum legum naturalium demonſtrabilis, eſt PRIMITIUA. Sic: *praeſta bonum* §. 70. eſt lex naturalis primitiua §. 39. LEX autem PERFECTIUA: *bonorum ſibi vere oppoſitorum praeſta melius*, §. 40. et praecepti-

ceptiuae prohibitiuaeque ex priori demo ſtrandae naturales deriuatiuae ſunt. §. 83.

§. 85.

Leges morales oppoſitae colliduntu M. §. 97. earumque colliſio eſt ANTINOMI Quumque contradictio vel ſit vera, vel ap parens, M. §. 12 antinomiae erunt vel v rae, vel apparentes. Ad contradictione veram requiritur accurate eiusdem de acc rate eodem affirmatio et negatio M. §. 7, 1 Inter leges ergo, 1) quae non de eodem a curate ſubiecto loquuntur, 2) quae non ean dem accurate determinationem moralem c ſubiecto ſuo enunciant, et quidem 3) alte affirmatiue, altera negatiue, ita, vt vna praeceptiua, altera prohibitiua, §. 68, no eſt vera antinomia. Inter leges praecept uas non eſt vera antinomia, niſi vna nece ſario inuoluat prohibitionem debiti ſecu dum alteram. Inter leges prohibitiuas no eſt vera antinomia, niſi vna necesſario in uoluat mandatum vetiti ſecundum alteram Inter leges permisſiuas, praeſertim tacit tantum permittentes, et alias per permisſi uas licita praecipientes vel prohibentes no eſt vera antinomia. §. 68. Quoniam auter leges hominem obligantes ſunt regulae per fectionis humanae, §. 82, 70, et colliden tium vtrique ſatisfieri non poteſt, §. 63, 23 orietur ex earum colliſione exceptio mora lis, M. §. 97, et tunc LEX, cui ſatisfaciendum

eſt

Digitized by Google

eſt, VINCERE, oppoſita, a qua excipiendum eſt, VICTRICI CEDERE dicitur. Quoniam tamen obligatio legis cedentis in caſu colliſionis vere nulla eſt §. 23, ab eadem excipiens eam vere non transgreditur, §. 83, ita, vt peccatum minus ad euitandum maius, patraſſe non poſſit accurate dici. M. §. 788.

§. 86.

Quum omnis exceptio a lege morali ponat non conſenſum determinationis liberae ad rationem perfectionis determinantem illam, cuius conformitatem cum determinatione libera lex data enunciat, M. §. 97, 82, omni exceptione morali ponitur aliqua imperfectio, M. §. 121. Hinc omnis exceptio moralis eſt aliquid mali, M. §. 146. adeoque non, niſi 1) ineuitabilis §. 80, 2) minima praeferenda eſt maioribus, §. 40. *Exceptiones morales, quae poſſunt, pauciſſimae minimaeque ſunto.* Ergo ſi collidantur leges fortiores et ſuperiores cum debilioribus et iis, quae ſibi ſubordinandae ſunt, exceptio fiat a debilioribus M. §. 181, 182, et inferioribus, M. §. 186. ſi collidatur igitur lex naturalis optimi perfectiua §. 70, 84, cum quacunque lege vel naturali, vel poſitiua, ipſi ſubordinata quae fuerit, vincet illa hanc cedentem, §. 85.

SE-

Digitized by Google

SECTIO III.

PRINCIPIA IURIS.

§. 87.

Principium alicuius disciplinae obiectiuum eſt propoſitio, ex qua dogmata ad eam disciplinam pertinentia deduci posſunt; subiectiuum ea facultas animae, qua ad talem disciplinam cognoſcendam in primis vtendum eſt. principia disciplinae obiectiua iterum ſunt vel peregrina (externa, communia, illata) quae ad datam disciplinam, vt concluſiones, s. partes in ea demum docendae, non pertinent, vel domestica (interna, propria, innata) quae, vt concluſiones etiam, ad datam disciplinam pertinent, partes eius, in ea demum praecipue docendae. Horum primum eſt, quod non iterum ex alio domeſtico deducitur, quod deducitur ex domeſticis aliis deriuatiuum eſt. §. 84. Peregrina denuo ſunt vel propaedeutica, (praeliminaria,) quae domeſtico primo probando adhibentur, vel episodica, quae primo domeſtico iam ſumto nonnunquam tamen ad deducenda ex eodem alia ſunt huic asſumenda ex aliis doctrinarum ſeriebus, vt lemmata. Sola metaphyſica habet principium obiectiuum abſolute primum domeſticum, M. §. 1, 7. in reliquis illud eſt omnibus

pro-

propaedeuticum, non raro ſimul cum ſuis conſectariis epiſodicum. Reliquarum diſciplinarum principia domeſtica ſunt omnium non, niſi relatiue prima, ita, vt haec in ſcientiis ſemper ſupponant propaedeutica. Erunt autem adaequata ſuae disciplinae principia obiectiua domeſtica prima, ſi ex iis nec plures, nec pauciores concluſiones fluunt, quam quae & quatenus ad datam disciplinam, tanquam partes ſpectant, M. §. 311. Haec applicentur ad principia iuris, philoſophiae practicae, iuriumque naturalium & philoſophicorum, quatenus ſpectantur, vt disciplinae, vel ſcientiae, §. 1, 65.

§. 88.

In quaeſtione de principiis iuris ne confundantur iura e. g. naturalia & poſitiua, diuina & humana, §. 67, ne principia iuris communia cum propriis. e. c. In quaeſtione de principio iuris naturae primo 1) ne confundatur obiectiuum cum ſubiectiuo, 2) ne externum aduocetur, vbi quaeſtio eſt de interno & domeſtico. 3) Si quoddam principium in noſtro demonſtrandi iuris naturae ſyſtemate domeſticorum primum eſt, ne inde inferatur, nullum aliud poſſe in quibuscunque demonſtrandi eiusdem ſeriebus aliis primum etiam recte conſtitui. Nam quod in certa demonſtrationum ſerie domeſticorum pri-

mum eſt poſſet forſitan paulliſper infle ratiociniorum concatenatione ex alio (meſtico principio deduci, & hoc dein non niſi ex propaedeuticis, 4) ne don ſticum primum confundatur cum PRE RIO s. demonſtratiuo prorſus non pro TO. Quod illis dictum eſt, qui princip licet intelligantur termini, nondum tam complete certis, tanquam prima, gra ſumtis, vlterioris omnino probationis curii tamen integram ſcientiam ſuperſtr re ſecuri ſatagunt. Etiamſi aſſertum quod ſit principium iuris naturae, don ſticorum ſcilicet, primum, propaede cis tamen externis & communibus prin piis aliis nihilo minus eius probatio ad pr cipium vsque contradictionis adſcend 5) Adaequato principio iuris naturae prir domeſtico non excluduntur epiſodica pr cipia, ſed domeſtica tantum, quae ex non fluerent. 6) Multo minus eodem e cluduntur principia formalia, logices ſerta certitudinem formae & conſeque tiae demonſtrationibus iuris naturae co ciliantia, §. 87.

§. 89.

Quum iuris naturae terminus ſignific tiones diuerſae extenſionis admittat, §. (cauendum 7) ne diſputetur de primo pri cipio iuris naturae domeſtico adaequa ante, quam inter diſſentientes conuener

a

an vocabulum in eadem latitudine intelle-ctum velint, quia neceſſario e. g. adaequatum iuri naturae late dicto abundans eſſe debet et nimis latum reſpectu iuris naturae ſtricte dicti, et huic iterum adaequatum nimis anguſtum eſſe debet iuri naturae late dicto. §. 88: Etiamſi 8) negandum non ſit conſtitutionem electionemue eiusmodi principii primi, vti in disciplinis aliis, ſic etiam in iure naturae eo ſignificatu ARBITRARIUM aliquid eſſe, quo ita dicitur legibus certis e. g. externis aut generalioribus, non determinatum, §. 62: ſicuti tamen definitiones nominales ideo, quia arbitrariae ſunt, non relinquuntur ARBITRIO COECO, quod contra rationem appetat, nec poſſit dicere, quare, ſed PRUDENTI, cognitionem optimi, quam poteſt, optimam ſequenti: ita etiam, ſi exhibentur plura principia disciplinae cuiusuis et iuris naturae, quorum vnum poſſis primum conſtituere pro lubitu, cato pro lubitu praeferendum est reliquis melius. §. 70.

§. 90.

Si datur optio inter plura principia, ex quibus in certa disciplina, e. g. philoſophia practica, vel iure naturae vnum primum conſtituendum ſit, prudenti arbitrio §. 89, reliquis praefertur, 1) quod commodum eſt totius disciplinae, de qua quaeritur, e. g. philoſophiae practicae,

vel iuris naturae campo omni facilius
culis quaſi ſubiiciendo §. 72. 2) dignam
nobilem disciplinae illius, e. g. philo
phiae practicae, et iuris naturae faciem a
ſpectui ſtatim in ipſo limine ſubiiciat,
non verum ſolum ſit, ſed etiam ſatis ex
ctum, et purum falſis conceptibus a
haerentibus, et amphiboliis deceptri
bus, 4) non abſolute ſolum clarum et p
ſpicuum, viuidum et diſtinctum etiam,
eri poſſit, ſed etiam relatiue iam f
aut fieri facile poſſit iis, qui hanc
ſciplinam, e. g. philoſophiam practica
et ius naturae docendi ſunt, mediocrit
ſaltim, quantum in ipſis eſt, praeparat
5) non certum ſolum ſit in ſe, aut perſu
ſione quacunque pro tali habeatur, ſed e
iam, ſcientiae ſi fuerit, complete certum
et quidem, probatione indigens, ex i
demonſtrandum, quae in ſcientia tali r
cte poſſunt ſumi principia propaedeutica
Hinc philoſophiae practicae, et iuris na
turae, quod pars philoſophiae eſt, prin
cipium primum eſſe debet ſine fide demon
ſtrabile, §. 1. 6) generatim ſit maxime
PRAGMATICUM i. e. foecundum inde dedu
cendis corollariis practicis, s. PORISMATIBUS
et ſpeciatim, ſi principium quaeratur di
ſciplinae practicae, e. g. philoſophiae, et
iuri naturae, quod plures maioresque cauſ
ſas impulſiuas exhibeat ad ea, quae po
ſcit

ſcit diſciplina, cuius principium conſtituendum eſt. §. 87. M. 669.

§. 91.

Sicut ex contrapoſitis §. 87-90 bene multa ſic dicta principia prima iuris naturae patebunt incommoda: poterit ex iisdem, vt principium obiectiuum domeſticum primum iuris naturae late dicti, s. totius philoſophiae practicae, §. 65. non male conſtitutum defendi: *praeſta bonum s. quaere perfectionem, quantum potes*, §. 39, 43. cui adaequatum erit: *praeſta bonum, ſine fide certo cognoſcendum, quantum potes*, §. 1. 87. Ergo iuris naturae ſtricte dicti idem principium adaequatum conſtitui non poteſt. §. 89, 65. Eſt illud quidem lex naturae primitiua, nec tamen ideo citra omnem probationem vlteriorem ſumenda, ſunt tunc reliquae deriuatiuae, neque tamen ideo negandum eſt, earum nullam vnquam poſſe ſpectari, vt primitiuam, §. 84, 88.

§. 92.

Officia vel ſpectantur, vt legibus internis conformia, vel vt externis, §. 83, 61. Illa ſunt interna, (late dicta, imperfecta, commoditatis, amoris, minus plena) haec externa (perfecta, neceſſitatis, iuris, plena, ſtricte dicta.) Ergo laesiones etiam ſpectabuntur, vel vt officiis internis oppoſitae, internae (late dictae, imperfectae, amoris, minus plenae, vel vt officiis neceſſitatis oppoſitae, externae

Digitized by Google

(ſtricte dictae, perfectae, iuris, plenae,) §. quae in iure ſtricte et ſimpliciter dicto, 64. laeſiones ſimpliciter dicuntur. Quu que totum ius naturae ſtricte dictum co plectatur leges ſtricte dictas, et officia e terna, §. 65, omne deduci poterit ex prin pio: *neminem laedas* (externe), quod primu domeſticum obiectiuum principium erit ris naturae ſtricte dicti §. 87. adaequatum dem, vt ſcientiae, ſi ita reſtringatur: *om laeſiones ſine fide certo cognoſcendas*. §. 87, Interim propoſitio: *neminem laedas*, (vel terne, vel externe) vltra ius ſtricte dictum, go et ius naturae ſtricte dictum, ſe extende poteſt in primis totius philoſophiae pra cae principiis numerari, §. 91, 83.

§. 93.

Suum alicuius (meum, tuum) eſt co plexus ipſi bonorum. Haec ipſi vel co ueniunt per leges internas, vel per leg externas etiam, §. 61, 43. Illorum compl xus eſt suum morale (late dictum, inter debitum), horum complexus eſt suum iur (externe debitum, ſtricte dictum), quod iure, hinc et iure naturae ſtricte dicto, ſ um ſimpliciter dicitur. §. 64, 65. Vtrum que alicui tribuitur 1) negatiue, ſi no tollatur, non impediatur ille, cuius ſuum eſt, in vſu eiusdem, M. §. 338, 339. 2) po sitiue, ſi vſus eiusdem promouetur, s. f cilior redditur iuuando. M. §. 321. Suum

iu

iuris alteri homini, ne negatiue quidem, tribuens eum externe laedit, et alterum hominem externe laedens illi ſuum iuris, ne negatiue quidem, tribuit. Hinc propoſitio: *ſuum* (iuris) *cuique* (homini, negatiue ſaltim,) *tribue*, poteſt conſtitui primum iuris naturae ſtricte dicti principium, quod adaequatum huic ſcientiae fiet, ſi reſtringatur: *ſuum* (iuris) *certo ſine fide cognoscendum cuique* (homini negatiue ſaltim) *tribue*. §. 92. Interim propoſitio: *ſuum* (qualecunque, interne etiam tantum debitum) *cuique*, (non ſolum homini,) *tribue* (non negatiue ſolum, ſed etiam poſitiue, et quomodocunque) vage et latius intellectis terminis, vltra ius, hinc et ius naturae, ſtricte dictum ſe extendens poteſt inprimis totius philoſophiae practicae principiis numerari. §. 91, 87.

§. 94.

Cuſtodia legum, quatenus honoranda eſt, §. 82, M. 942. HONESTAS dicitur. Iam autem cuſtodia legum, vel eſt externarum tantum, vel etiam internarum, §. 83, 61: erit hinc honoranda cuſtodia legum externarum, honeſtas EXTERNA, internarum etiam, INTERNA. Neminem (externe) laedens, & ſuum (iuris) cuique (homini, negatiue ſaltim) tribuens (externe) honeſtus eſt, s. honeſte viuit, et (externe) honeſtus s. honeſte viuens neminem (externe) laedit,

dit, ſuumque (iuris) cuique (homini, gatiue ſaltim) tribuit, §. 92, 93. Hinc poſitio: (externe) *honeſte viue*, poteſt ſtitui primum iuris naturae ſtricte dicti p cipium, quod adaequatum erit huic ſc tiae, ſi reſtringatur: (externam) *hone tem certo ſine fide cognoſcendam cole*. §. 92. terim propoſitio: *honeſte* (tam inter quam externe) *viue*, vltra ius, hinc et naturae, ſtricte dictum ſe extendens p eſt in primis totius philoſophiae practi principiis numerari. §. 87, 91. Quum iu naturae ſtricte dicti ſcientia ſit pars phi ſophiae practicae §. 76. 1. primum illi principium domeſticum §. 92, 93 recte c ducitur ex huius principio domeſtico p mo, §. 91. in eo rationes morales haben modo adiiciatur peculiaris ratio, cur illu *neminem* (externe) *laede* e. c. externe ob get. §. 92, 77. Ex rationibus legalibus i rium poſitiuorum vel ipſum, vel eius co ſectaria, non magis, quam ex hiſtoricis demonſtrari posſunt. §. 79. Etiamſi haec conſectaria principii de nemine (externe laedendo, multis viis demonſtrari posſint vt conſilia, ex principio totius philoſophiae practicae primo, independenter a principio vitandae laeſionis (externae) §. 91, nec tales demonſtrationes omnino negligendae ſint, §. 79, tamen huius principii de cauenda laeſione (externa) ſemel demonſtrata

ta obligatione externa, eoque conſtituto, vt primum iuris naturae ſtricte dicti, §. 92, in ſingulis legibus ad ius naturae ſtricte dictum referendis, ad hoc, tanquam rationem legalem daturum prouocandum eſt §. 77. obligationem illarum externam, vti poſtulat ius ſtricte dictum, §. 64, demonſtraturo §. 79.

§. 95.

Ius naturae late dictum, s. philoſophia practica obiectiue ſpectata campi patentiſſimi vniuerſalisſima, §. 72 ſi ſubiectiue ſpectatur, quatenus abhoc vel illo ſubiecto, hoc vel illo homine perſpicitur, abit in TERRITORIUM I. N. LATIUS DICTI COGNITUM eam eius partem, quae a dato ſubiecto, (dato homine, vel etiam toto genere humano,) clare perſpicitur, et INCOGNITUM, eam eiusdem partem, quam datum ſubiectum clare non perſpicit. Territorium I. N. latius dicti s. philoſophiae practicae ſubiectiue ſpectatae cognitum iterum eſt vel RATIONIS ea huius pars, quam datum ſubiectum diſtincte philoſophiceque cognoscit, et ANALOGI RATIONIS, quod et hic experientiam (latius ſumtam) aliqui nominant, pars iuris naturae latius dicti, quam datum ſubiectum clare quidem, ſed non niſi ſenſitiue cognoscit. Territorium tandem rationis vel eſt SCIENTIAE, (ſtricte dictae) ea pars I. N. ſupra dicti, de qua datum ſubiectum

 com-

complete conuictum eſt, et RATIONALIS PR
BABILITATIS (certitudinis moralis) ea pa
I. N. ſupra dicti, quae dato ſubiecto, e.
homini certo diſtincte quidem, ſed ſi
completa conuictione cognita eſt, ita
men, vt plus rationis ad aſſenſum intel
gat, quam contra §. 28.

§. 96.

A latitudine, et vbertate, campo
ſphaera iuris naturae philoſophiaeque pr
cticae obiectiue ſpectatae ad latitudinem te
ritorii cogniti cuicunque promiſcue ſubi
cto e. g. toti hominum generi male, ad l
titudinem territorii, quod rationis eſt i
dato ſubiecto peius, tandem ad latitudine
territorii, quod ſcientiae eſt in dato ſubiect
peſſime concluderetur. Ideo, quod iur
naturae lex quaedam non pertinet ad te
ritorium dato homini, vel omni hominun
generi cognitum, male, ideo, quod ad terri
torium rationis vel certi hominis, vel omni
generis humani non pertinet, peius, ideo
quod ad dictorum territorium ſcientiae non
pertinet, peſſime concluderetur eam prorſus non eſſe iuris naturalis.

§. 97.

Iuris naturae ſubiectiue ſpectati ſunt, quantum eius fieri poteſt, proferendi limites territorii cogniti in incognitum, limites territorii, quod rationis eſt, in territorium analogi eius, territorii, quod eſt rationalis

lis probabilitatis, limites in territorium ſcientiae, §. 76. M. §. 669. Quum vni poſſit eſſe clarum, quod alteri obſcurum, vni diſtinctum, quod alteri confuſum, vni complete certum, quod alteri incertum, et v. v. imo eidem ſubiecto idem nunc obſcurum, nunc clarum, nunc confuſum, nunc diſtinctum, nunc incertum, nunc certum: ſalua admodum magna iuris naturae obiectiue ſpectati immutabilitate §. 80, admodum magna eſt eiusdem ſubiectiue ſpectati variatio et in diuerſis ſubiectis et in eodem diuerſo tempore, hinc et mutabilitas, augmentum, decrementum. M. §. 162. Hinc a perfectione vel imperfectione iuris naturae in dato ſubiecto ſpectati ad eiusdem perfectionem vel imperfectionem in aliis ſubiectis, non, niſi admodum cauta, valet conſequentia §. 95, 96.

§. 98.

IUS COMPLETUM dicitur, quod ad omnes controuerſias circa moralitatem factorum, (vel ſimpliciter omnium, vel certi generis), decidendas ſufficit. Licet ergo ius naturae late dictum, s. philoſophia practica, quia ſufficit ad omnes controuerſias circa factorum quorumcunque moralitatem decidendas, §. 70, 82, completiſſimum ius dici poſſit: non tamen ideo ſtatim affirmare licet idem de iure naturae ſubiectiue ſpectato, vel huius illiusue hominis, vel totius etiam generis

neris humani, nec de omni quidem eius t
ritorio cognito, multo minus de territor
rationis, et minime de territorio ſcienti
§. 95. Hinc ſalua ſumma completione iu
naturae late dicti philoſophiaeque prac
cae obiectiue ſpectatorum, nihilo tame
ſecius eſſe poteſt iuris huius naturalis ſubi
ctiue ſpectati ſupplementum, vel compl
mentum ad ius perfectionis humanae inte
num, s. complexum legum perfectionis
hominibus internarum e. g. ius poſitiuu
diuinum, theologia moralis reuelata,
ſupplementum vel complementum ad i
perfectionis humanae externum, e. g. iu
poſitiuum particulare et humanum, illu
FELICITATEM INTERNAM legibus internis ob
tinendam complens, hoc felicitatem EX
TERNAM, legibus externis obtinendam. §
96, 61. Quoque anguſtius, quo imperfe
ctius caetera ius eſt naturale ſubiectiue ſpe-
ctatum alicubi, hoc patentiora, hoc ma-
gis ibi neceſſaria haec complementa erunt,
qua talia. §. 95. M. §. 155.

§. 99.

Principium iuris naturalis late dicti ſubiectiuum eſt, per territorium rationis, ratio, per territorium analogi rationis, huius analogon, quod et hic aliqui vocant experientiam, §. 87, 95, et quoniam iura naturae praeſtat confuſius noſſe, quam omnino ignorare, hinc et apud alios docendos, qui

ea

ea in ditionem rationis et ſcientiae vel non poſſunt, vel non volunt admittere, territorio analogi rationis potius inferre, quam in incognito omnino relinquere, §. 97. duplex hic ſuadendum eſt connubium rationis et eiusdem analogi, M. §. 640. 1) quo poſt tot iura naturae, quot poſſumus, ſcientia rationalique probabilitate cognita, non tamen negligamus alia ſenſitiue potius apprehendere, quam omnino ignorare, 2) quo eadem, quae ſcimus, vel ratione ſaltim probabili intelligimus, poſſimus etiam aeſthetice pingere ſcientiae ſeueriorisque probationis incapacibus. M. §. 533. Hinc nouus vſus ſubſidiorum ad ius naturae pertinentium, praeter inuentionem ſcientiae, §. 79. licet exſulent ex territorio ſcientiae iurium naturalium eo tantum manuducentia. §. 76, 95.

SECTIO IIII.

LEGISLATOR.

§. 100.

Auctor obligationis, quam lex enunciat, eam LEGEM FERRE dicitur, et qui ius habet leges ferendi, LEGISLATOR LATE DICTUS, eiusque legis, quam tulit, legislator eſt. Iam Deus eſt auctor naturae vniuerſae, M. §. 940, 466, et omnium inde eue-

nien-

nientium realium M. §. 959, obligation autem naturales ſunt reale quid et poſi uum, §. 12. M. 36, et in eadem rationem ſu ficientem habent, §. 39. Ergo deus eſt a ctor obligationum, adeoque et legum n turalium, M. §. 940, 317. Ad quas ferend quum ſummum ius habeat, M. §. 972, legu naturalium totiusque iuris naturae late dic legislator eſt. OBLIGATIO, IUS, et LEX DIU NA ſunt, quae Deum auctorem & legisl torem habent. Ergo ius naturae et ſing lae leges obligationesque naturales diui ſunt, licet ab obiecto perſonali s. obliga dis humana ſimul dici poſſint, cognoscu turque per reuelationem diuinam natur lem M. §. 986, eatenus naturalia. Si vel ſ mul per reuelationem ſtrictius dictam, M §. 986, vel omnino per ſtrictiſſime dictam M. §. 989, eatenus ſunt poſitiua diuina §. 6

§. 101.

Legum poſitiuarum diuinitas, quatenu ſunt arbitrariae, non eſt excluſiue intelli genda, ac ſi naturales, etiam qua tales, non eſſent diuinae, §. 100, quanquam ex eo, quod omnes leges naturales etiam poſitiuae diuinae ſunt, noua ratione priorum diui-nitas elucescit. §. 69. Quam hinc etiam probant, quia ius naturae cum reliquis ne-ceſſario veris pendet ab intellectu diuino, in eodem aeternum, M. §. 868. Sicut de ex-ſiſtentia mundi et naturae poteſt atheus con-uinci

uinci independenter ab eius errore, M. §. 999, licet neget auctorem mundi et naturae; ſicut generatim cognoſci poteſt effectus alicuius exiſtentia, licet non ignoretur ſolum, ſed etiam negetur exſiſtere certa quaedam eius cauſſa efficiens: ita ex negato legislatore iuris naturae diuino negandam iuris naturalis exiſtentiam ſi vellet inferre atheus, non ſolum praemiſſa minor, ſed etiam conſequentia maioris falſa esſet, et ipſe transmisſa minori tamen refutandus, §. 71.

§. 102.

Quum omnes leges naturales ſint voluntati diuinae conformes ex ea ſufficienter cognoſcendae, et omnes leges poſitiuae diuinae hominibus latae ſint ita naturae humanae conformes, vt in eadem etiam rationem ſufficientem habeant, §. 69. poteſt voluntas dei, s. principium: *age ex voluntate diuina* in primis iuris naturae late dicti, s. philoſophiae practicae principiis numerari, §. 91. collatis §. 88-94. Quoniam omnes actiones, hinc et leges diuinae, adeoque naturales etiam leges, §. 100, 101. moraliter ſanctisſimae liberrimaeque ſimul ſunt moraliter necesſariae, M. §. 902, per ſummam ſuam ſapientiam, ſanctitatem, libertatemque moraliter non poteſt, nec potuiſſet ob immutabilitatem iuris naturae, §. 81, aliam legem naturalem condere, ac condidit, §. 72. M. 724.

§. 103.

Actio, qua aliquid alteri clare cognitu reddi poteſt, s. DECLARATIO omnis, aut per orationem EXPRESSA, eamque vel dicta VERBALIS (oralis), vel ſcriptam, LITTERALI aut aliis ſignis ſufficientibus, TACITA. Ia aut declaratio omnis a legislatore facta L GIS obligaturae, PROMULGATIO eius dicitu et tunc ius naturae per naturam ipſam huius auctore promulgatum eſt, promu gatur, et promulgabitur: aut non, niſi e preſſa declaratio a legislatore facta legis o ligaturae, promulgationis nomine inſign tur, & lex naturae, eiusque ius, iam ali ſignis ſufficientibus declaratae obligationi et quidem ſingulis per idem obligandi promulgatione (expreſſa), qua talis, non ir diget. §. 63.

§. 104.

Inter leges diuinas poſitiuas ſtricte e ſtrictisſime reuelatas et iure naturae natura liter reuelatas non eſt antinomia vera §. 85 M. 991. Apparente itaque tali colliſione at tendendum eſt, 1) an ſit vere lex naturae, et exacte quidem, M. §. 515. quae talis videtur, neque tamen minus, 2) an ſit vere reuelata per orationem, quae ſtricte reuelata videtur, M. §. 986, et hic iterum quaerendum, a) an voces et verba legis, quae videntur, ſint vere reuelata, b) ſi lex, de qua quaeritur, expreſſe et explicite §. 103, vocibus et

et verbis legis ſupponatur ſignificari, an ſit verus vocum verborumque ſenſus, qui ſupponitur, vbi hermeneutica opus erit, M. §. 349, c) ſi lex, de qua quaeritur, ſupponatur IMPLICITE REUELATA, i. e. ex vero et legitimo vocum ſtricte reuelatarum ſenſu legitimam per conſequentiam deriuanda, praeter ſenſus examen hermeneuticum inquiri debet, an vera ſit ſuppoſita conſequentia, quod logica docebit, an non asſumtae ſint ad ea, quae expresſe continentur in vocibus, praemisſae aliae, de quarum veritate adhuc peculiariter dispiciendum erit. 3) an de iisdem accurate ſubiectis, e. g. in eodem ſtatu ſpectatis, ambae leges loquantur 4) an accurate eandem determinationem liberam, qua gradus etiam, altera praecipiat, altera vetet, 5) an non praeceptis vtriusque 6) an non prohibitioni vtriusque ſatisfieri posſit, e. g. diuerſo tempore, et praeſertim 7) an non ex ignorantia ſubiecti, qua aliquid iure naturae mandatum prohibitumue esſe vel non conuictum eſt, vel ratione ſua non perſpicit, vel omnino nescit, §. 96 ad negationem rei concludatur, ſcilicet talem determinationem liberam aut iure naturae non prohibitam, immo potius permisſam esſe, aut non mandatam, et deinde lex naturae male viſa permittere contradicens prohibenti ſtricte reuelatae, et

Digitized by Google

lex naturae male viſa non mandare contradicens mandanti ſtricte reuelatae, per compagem praeiudiciorum, ſtatuatur. §. 85.

§. 105.

LEGISLATOR STRICTE DICTUS eſt homo, qui ius habet aliis hominibus ferendi leges ſtricte dictas, reſpectu legum, reſpectu hominum obligandorum idem eſt (imperans, dominus) SUPERIOR STRICTE DICTUS, quum LATE ſuperior ſit omnis honoratior. Homo, cui eſt ſuperior ſtricte dictus, eſt reſpectu eius INFERIOR STRICTE DICTUS (ſubiectus, ſubditus, ſeruus) quum LATE inferior ſit minus honoratus. IUS et PRUDENTIA legiſlatoris, qua talis ſunt NOMOTHETICA. LEGESque ſtricte dictae ſecundum regulas nomotheticas latae OCULATAE ſunt, contra easdem latae, COECAE. Ius ſuperioris in inferiorem (ſtricte) eſt IMPERIUM (ſuperioritas, dominium), obligatio perfecta inferioris erga ſuperiorem eſt SUBIECTIO (ſeruitus, inferioritas) ſeruitutis dantur gradus §. 17. Tantum ſubiectus alteri homini, quantum homo homini poteſt, eſt MANCIPIUM.

SECTIO V.
PRAEMIA.

§. 106.

Praemia quum ſint bona phyſica, M. §. 907, bona autem phyſica late dicta ſint iterum

iterum vel phyſica ſtricte dicta, vel moralia, M. §. 787. bona etiam moralia poſſunt eſſe aliorum praemia. Sunt quidem praemia rationata bonorum moralium, et conſectaria, hinc natura prius iisdem eſt bonum morale, ob quod bene agenti conferuntur, M. §. 907. quatenus tamen bona moralia quaedam praeuidentur, eatenus ob haec praeuiſa poſſunt etiam ante, quam haec exſiſtant, tempore priora conferri et vt ita dicam praenumerari quaedam praemia M. §. 300. Bonum, quod rationem praemii recipiendi continet eſt MERITUM LATE DICTUM (ſignificatu actiuo, quum paſſiuo ipſum praemium ſit meritum). Ergo ſola moralia poſſunt esſe merita, M. §. 907, nulla bona metaphyſica M. §. 147, nulla phyſica ſtricte dicta. M. §. 787, nulla fortuita, qua talia, s. bona fortunae M. §. 912 ſunt merita. Proſperitas non eſt meritum M. §. 787, ſicut bonum metaphyſicum non eſt praemium, M. §. 147, 907.

§. 107.

Beneficium ab homine in homines collatum, ea praeſtans, ad quae bene faciens non erat externe obligatus, eſt MERITUM STRICTE DICTUM (actio meritoria). Quicquid ergo 1) non eſt determinatio libera M. §. 903, aut 2) non bona, aut 3) non illi vtilior, reſpectu cuius meritum eſſe ſup-

Digitized by Google

ponitur, aut 4) non ex amore erga illun ſed ex aliis rationibus ſuſcepta, aut 5) e tantum praeſtans, ad quae peragens ex terne obligatus fuerat, non eſt meritun ſtricte dictum. Meritum ſtricte dictum ad cuius praemium ille, de quo bene me retur, externe obligatur, eſt MERITUM STRICTIUS DICTUM, meritique ſtrictius dict praemium MERCES eſt. Libere ſuſcipien aliquid vel intuitu mercedis, vel intuitu mercedis tantum MERCENARIUS eſt.

§. 108.

Cui determinationibus noſtris quibuscunque non poſſumus vtiles, multo minus vtiliores eſſe, in eum merita ſtricte dicta, quique non poteſt externe obligari ad praemia cuiquam conferenda, in eum merita ſtrictius dicta locum non habent, nec ab eo merces exſpectari poteſt, hinc in eum animus mercenarius, ſaltim moraliter, impoſſibilis eſt. §. 107. Qui tamen actionem intuitu praemii, quod agnoſcit GRATUITUM, s. non mercedem, praeſertim inter alias cauſſas impulſiuas, ſuſcipit, animus illi mercenarius ideo tribui non poteſt. §. 107. Recte potius 1) ex quacunque determinatione libera bona, ſi vel maxime non ſolum ſummum bonitatis rectitudinisque gradum non attigerit, ſed etiam bonitatis fuerit modo tantillae, quae hominibus videatur infinite parua.

2) omnis

2) omnis bene agens, ſi vel maxime peccator ſit, M. §. 909. 3) proportionalisſima praemia ſibi conferenda exſpectet. M. §. 907.

§. 109.

Praemia arbitraria erunt vel diuina, vel humana, M. §. 908. Sicut humana, quatenus ſupernaturalia non ſunt, naturalia dici posſent M. §. 469, ita naturalia omnia ſunt etiam arbitraria diuina M. §. 911. Quanquam bona fortunae posſunt esſe praemia diuina arbitraria. M. §. 912. an tamen certa eiusmodi bona 1) ob bona moralia praeterita, praeſentia, an futura omnino, §. 106. 2) ob quaenam, 3) an certo horum numero proportionatus ſit certus bonorum fortunae numerus ex iudicio dei conferentis, determinare nos vetat imperſcrutabilitas voluntatis diuinae M. §. 900. Ante, quam vllam bonam determinationem liberam deus transmitteret, aut omnino ſine praemio, aut ſine proportionalisſimo, miraculoſa potius largiretur. §. 108. M. §. 913. Quae tamen praemiis naturalibus, et arbitrariis non miraculoſis aeque bene et proportionalisſime, ornari posſunt, ob ea nunquam miraculoſa praemia conferet. M. §. 497.

§. 110.

Omnis determinatio libera bona, habet ſua conſectaria bona, hinc praemia

 na-

naturalia §. 34 M. §. 907, ipſi atheo concedenda, quamuis neget ea eſſe ſimul arbitraria diuina, §. 109, et quoniam bonum eſt, quo poſito ponitur perfectio, M. §. 100. bona erit, quatenus bona fundit conſectaria, s. praemia habet naturalia, ita, vt praemia naturalia actionis per ſe bonae declarent moralitatem obiectiuam, ſicut arbitraria ſubiectiuam, §. 36, hinc naturalia obiectiuam ſubiectiuamque ſimul reſpectu dei, §. 109. Vtraque haec praemia quum ſint cauſſae impulſiuae ad actuandam potius talem determinationem liberam, quam eius oppoſitum, M. §. 342, ad obligationem aliquid conferent, §. 10, 12, naturalia ad naturalem, arbitraria ad poſitiuam §. 29. M. 908 hinc naturalia ad naturalem arbitrariamque diuinam ſimul, §. 109, certa ad certam, incerta ad incertam, §. 28, praeſertim immortalia, §. 32, immo poſſunt moraliter cogere, §. 52, ad actiones etiam inuoluntarias, §. 53, et ipſa officia externa, ſed non, quatenus ſunt extorquenda, s. ad officia etiam externa, ſed non externe obligare poſſunt, §. 56. M. 728. Hinc tamen male concluditur, ea ſemper imbecillius obligare, quam extorſio, §. 57, aut obligationibus externis fruſtra addi, §. 58. quum praeſtet eorum obligationem cum externis coniungere, quam ab iis ſeparare, §. 59.

Digitized by Google

§. 111.

Leges poſſunt obligare per praemia, §. 60, 110, ipſae etiam externae, ſed non, qua tales, §. 61, 62, naturales per naturalia et ſimul arbitraria diuina §. 63. M. 908. poſitiuae per arbitraria, diuinae per diuina arbitraria, ea etiam, quae ſimul naturalia, §. 109, bona moralia, §. 106, bona fortunae, et miraculoſa, et immortalia §. 109, 110. humanae per humana, quae ſi oculatae, §. 105, ſint naturales arbitrariaeque diuinae ſimul, per harum ſimul praemia obligationem ſuam non male confirmabunt, §. 110, 63. Eſt ergo iuris naturae late dicti s. philoſophiae practicae per praemia bonarum determinationum liberarum naturalia obligare, §. 65. nec illa negligit ius naturae ſtricte dictum, licet qua tale, per ea non obliget, §. 110. Lex naturae eſt: *Committe, quod plurima maxima praemia ſpondet, omitte huius oppoſitum*, §. 70, 110. Quanquam et haec lex atheo patet, §. 110, quatenus tamen 1) multa praemia 2) admiſſorum etiam aliquorum magnitudinem et dignitatem negat ex parte, §. 109 iterum inde defectus non paruus in athei iure naturae s. philoſophia practica detegitur, §. 71, 5.

§. 112.

Praemia naturalia et ea, quae certum ſubiectum pro talibus agnoſcit, male, ea,

Digitized by Google

quae datum ſubiectum, talia eſſe, ratione ſua perſpicit, peius, ea, quae idem talia eſſe certo ſciat, peſſime confunderentur et coextenſa eſſe ſupponerentur, §. 96, M. 908. Curandum tamen eſt, vt plura maiora in dies clarius, rationabilius certiusque perſpicias, §. 97. Huius interim cognitionis defectus, praeſertim in plurimis obligandorum, admodum ingens iterum philoſophiae practicae ſupplementa commendabit, §. 96. et fictiones cum aliis coloribus aeſthetico practicis, §. 99. Quamquam praemia naturalia ex contingentis actionis eſſentia agentisque natura contingenti ſufficienter concipienda non poſſunt eſſe abſolute neceſſaria, M. §. 468. ſunt tamen ſemel patrata actione phyſice neceſſaria, M. §. 469, et quatenus ſimul ſunt arbitraria reſpectu dei, moraliter neceſſaria. §. 102. Quumque lex naturae per ea obliget, §. 111. vera reuelatio ſtricte et ſtrictiſſime dicta vere non poteſt obligationem per ea tollere, §. 104. Poſſunt etiam legislatores homines ſtricte dictis etiam in legibus declarare obligationem non ſolum per praemia arbitraria humana, ſed etiam per diuina et naturalia, neque tamen eatenus leges eorum erunt ſtricte dictae, adeoque nec eatenus, quatenus praemiis tantum quibuscunque obligat, vllus homo ſuperior ſtricte et legislator eſt. §. 105. 111. ius

et

Digitized by Google

et PRUDENTIA determinandorum praemiorum ſunt BRABEUTICA.

§. 113.

In obſeruandis praemiis omnibus, ſpeciatim diuinis et naturalibus cauendum eſt a VITIIS SUBREPTIONIS, iudiciis, quibus discurſiua habentur pro intuitiuis, qualia facili negotio naſcerentur ex his PRAEIUDICIIS, s. falſis iudiciis per praecipitantiam latis: 1) Cuius ego non experior praemia, illud nulla habet habebitue, aut omnino nulla habere poteſt. 2) quod in multis conuenit cum bono, quod alias fuit praemium, vel eſt, illud eſt, et certo quidem, praemium, 3) quod ſuccedit alicui liberae determinationi bonum phyſicum viſum, eſt prioris praemium ita, vt ex huius euentu et exitu ad illius bonitatem valeat conſequentia, M. §. 548.

§. 114.

Ex determinationis alicuius liberae materiali remoto et realibus ac poſitiuis in materiali proximo non ſequuntur, niſi bona, et ea quidem ſemper. §. 32. M. 914, et poſſunt haec eſſe partim ex ſola iam determinationis illius eſſentia agentisque natura conceptibilia, poſſunt eſſe bona fortunae, poſſunt cum tali determinatione non niſi per alterius arbitrium connexa eſſe. M. §. 912, poteſt eorundem repraeſentatio fieri cauſſa impulſiua ad obligationem §. 15. M. 728.

Digitized by Google

Quod ſi tamen actionis determinationisue liberae illius formale tam malum ſit, M. §. 914. vt ad illam omittendam cauſſae potiores ſint, §. 12, 40. obligatio per memorata bona conſectaria reapſe nulla erit, §. 42, nec talis determinatio libera commisſa bonum morale, §. 40, adeoque conſectaria eius, etiamſi bona, non tamen collata ob bonum morale, nec hinc praemia, M. §. 907.

SECTIO VI.

POENAE.

§. 115.

Mala metaphyſica perſonae non posſunt accurate eius poenae dici, M. §. 146, 908, peccata tamen posſunt esſe aliorum peccatorum poenae. Natura malum morale ſemper prius eſt, quam poena, non necesſario ſemper prius eſt tempore, §. 105. Malum infligendae poenae rationem continens eſt DEMERITUM. Ergo ſola mala moralia, nulla metaphyſica, M. §. 146, nulla phyſica ſtricte dicta, M. §. 788. nulla infortunia, qua talia, M. §. 912, nulla miſeria, qua talis, M. §. 788. poenam merentur, s. ſunt demerita.

§. 116.

POENA MEDICINALIS aut dicitur, quae ideo infertur, vt ex eius illatione vel demerenti, vel toti, ad quod pertinet, boni aliquid enas-

enaſcatur maioris, ac eſt malum poenae, aut ANIMADUERSIO (caſtigatio) tantum, quae ideo infertur, vt ipſe demeritus CORRIGATUR i. e. imperfectiones ipſius tollantur. Haec vltima non accurate negatur eſſe poena, M. §. 908. Priori ſignificatu ſapienter decretae poenae omnes medicinales ſunt, non neceſſario ſignificatu ſecundo. Non omnis poena ſapienter decernenda eſt tantum animaduerſio, M. §. 882.

§. 117.

Auerſatio determinationis alicuius liberae ob ſolas poenas eius praeuiſas TIMOR SERUILIS eſt. Quicunque ergo auerſatur aliquam determinationem liberam in aliis cauſſis impulſiuis ob euitandas poenas, non ideo timoris ſeruilis reus eſt. Recte potius et vere 1) omnis mali moralis, ſi vel maxime prauitatis tantum fuerit tantillae, quae hominibus videatur infinite parua, PECCATILLI (peccati philoſophici) 2) omnis demeritus, ſi vel maxime a multis aliorum reatibus innocens ſit, M. §. 909. 3) poenas peccato proportionaliſſimas praeuidet. M. §. 910.

§. 118.

Poenae arbitrariae ſunt vel diuinae, vel humanae. Sicut humanae naturales ſunt, ſupernaturalibus ſi contradiſtinguantur, naturales etiam reſpectu dei ſunt arbitrariae. Quanquam infortunia poſſunt eſſe diuinae poenae arbitrariae, an tamen 1) ob certa pec-

Digitized by Google

peccata 2) certae malorum moralium connumerandorum quantitati proportionata ſint poena ex iudicio dei inferentis, 3) an animaduerſiones tantum ſint, nec ne, §. 116. temere determinare homines non patitur voluntatis diuinae imperſcrutabilitas. Miraculoſis potius poenis mala moralia perſequitur deus, quam nullis, quamdiu tamen naturales et arbitrariae, non ſupernaturales, ſufficiunt proportionate, nunquam aliquis miraculoſas dabit. §. 109. M. 910.

§. 119.

Omne peccatum habet ſua conſectaria mala, hinc poenas naturales, ipſi atheo concedendas, quamuis eas neget eſſe arbitrarias reſpectu dei, §. 110, et quoniam malum eſt, quo poſito ponitur imperfectio, M. §. 146. mala erit determinatio libera, quatenus mala fundit conſectaria, s. poenas naturales poſt ſe trahit, ita, vt hae actionis perſe malae declarent moralitatem obiectiuam, ſicut arbitrariae poenae ſubiectiuam, adeoque naturales obiectiuam ſubiectiuamque ſimul reſpectu dei. Vtraeque quum ſint cauſſae impulſiuae omittendae potius actionis, quam committendae, conferunt aliquid ad obligationem, naturales ad naturalem, arbitrariae ad arbitrariam, certae ad certam, incertae ad incertam, praeſertim immortales, §. 110. Quanquam internam etiam obligationem augere poſſunt, §. 117.

ex-

externam tamen, qua talem, ſolae dabunt. §. 56. M. 728.

§. 120.

Leges posſunt obligare per poenas, ipſae etiam internae, s. conſilia, §. 119, 111. naturales per naturales et ſimul arbitrarias diuinas, poſitiuae per arbitrarias, diuinae per diuinas, alia mala moralia, infortunia, et poenas miraculoſas, immortales, humanae per humanas, quarum obligationem, ſi ipſae ſimul naturales arbitrariaeque diuinae fuerint leges, per harum ſimul poenas apte confirmabunt. Lex naturae eſt: *Omitte, quod plurimas maximas poenas minatur, et eius oppoſitum committe.* Quanquam haec lex atheo etiam patescere poteſt, quatenus tamen 1) multas poenas negat, 2) admisſarum etiam grauitatem magna ex parte negat, iterum inde defectus in iure naturae athei detegitur. §. 111. SANCTIO POENALIS eſt declaratio poenae, per quam certa lex, cui adiicitur, obligatura ſit. Ergo non omnes leges indigent ſanctione poenali, §. 111. indigent eadem omnes leges ſtricte dictae, §. 119. Non ad omnium, ſed ad legum ſtricte dictarum promulgationem requiritur, interim tamen et in his poteſt esſe vel expresſa, vel tacita. Hinc leges naturales ſtricte dictae aut non indigere ſanctione poenali ſtatuuntur, aut iisdem ea iam per ipſam naturam ex natura deducentem adiecta eſt. §. 103.

§. 121.

§. 121.

Poenae naturales poſſunt eſſe multae, quas certum ſubiectum non agnoscit, plures, quas ratione ſua non perſpicit, plurimae, quas idem demonſtrare non poteſt. Vnde noua ratione patet vtilitas ſupplementorum iuris naturae et philoſophiae practicae, et ſperanda ex connubio analogi rationis cum ſcientia in discendis docendisque pertinentibus ad philoſophiam practicam obiectiue ſpectatam. Poenae naturales non ſunt abſolute neceſſariae vllae, patrato tamen malo morali phyſice neceſſariae ſunt, et moraliter, quatenus ſimul ſunt arbitrariae diuinae, hinc obligationem per easdem vere non poteſt tollere vera reuelatio ſtricte, vel ſtrictiſſime dicta. §. 112. Legibus humanis poſitiuis adiiciendae quidem ſunt ſanctiones poenales poenarum arbitrariarum humanarum, §. 120. confirmari tamen et harum, oculatae ſi fuerint naturales diuinaeque ſimul, obligatio poteſt poenis diuinis naturalibus et arbitrariis, §. 112. IUS et PRUDENTIA determinandarum poenarum PUNITIUA ſunt.

§. 122.

In obſeruandis poenis omnibus, ſpeciatim diuinis et naturalibus, cauenda ſunt vitia ſubreptionis ex his e. g. praeiudiciis: 1) cuius ego non experior poenas, aut, cuius ego non experior per certum tempus poenas,

nas, aut: cuius ego non experior poenas certi generis, illi experior nullas eſſe, illud nec vllae ſequentur, aut omnino: illius nullae eſſe poſſunt. 2) quod in multis conuenit cum malo, alias poena, illud eſt, et certo quidem poena, immo, ne animaduerſio quidem. §. 116. 3) quod ſuccedit alicui determinationi liberae, malum phyſicum viſum eſt prioris poena ita, vt ex huius exitu et euentu prauo et infelici, immo ex grauitate mali in hoc ad illius prauitatem, immo gradum mali in eodem exacta valeat conſequentia, §. 113.

§. 123.

Omnis actio finita, quales determinationes hominum liberae omnes, M. §. 743. partim mala M. §. 264. habet formale quoddam malum, M. 914, 146. ex quo non, niſi mala, in infinitum, §. 32. quorum quaedam poſſunt ex ſola determinationis eſſentia agentisqne natura ſatis concipi, quaedam eſſe poſſunt infortunia, quaedam non, niſi per arbitrium alterius, cum tali determinatione connexa eſſe. Horum omnium repraeſentationes poſſunt cauſſae impulſiuae fieri ad obligationem. Quod ſi tamen materialia determinationis eiusmodi liberae tam bona ſint, vt ad eam committendam cauſſae potiores ſint, obligatio per memorata conſectaria ad omittendam determinationem eiusmodi liberam reapſe nulla erit,

nec

nec ipſa determinatio malum morale, adeoque nec haec conſectaria mala illata ob malum morale, nec ideo poenae, §. 114. M. §. 908.

§. 124.

Omnes quidem poenae, qua formale, non ſunt, niſi priuationes M. §. 908, 146. quaedam tamen et videntur tales, POENAE DAMNI, quaedam videntur poſitiua et realia, POENAE SENSVS, M. §. 36, prout vel omittendo, vel committendo poena videtur infligi, §. 31. Hinc grauiter erret, qui poenas priuatiuas (damni) habeat pro nullis, aut omnino non ſentiri putet. M. §. 534. In poenis non velle, niſi reale, quod in ipſis eſt, e. g. memorata, §, 116. M. 915, longaminitas ſine procraſtinatione, M. §. 916. impartialitas, M. §. 917, et aequitas, M. §. 918, ſunt prudentiae punitiuae §. 121. (ſicut impartialitas et aequitas etiam brabeuticae §. 112.) in omni legislatore, etiam ſtricte dicto. §. 108, 48. IMPUNITAS eſt ſtatus ſine poena peccantis, ABSOLUTA eſſet omnis, RELATIVA, eſt certae poenae, quam quis demeritus eſt, abſentia. Prior nulla eſt. §. 117. Abſentia autem POENARVM 1) iniquarum 2) partialium 3) intempeſtiue acceleratarum, 4) CRUDELIUM s. ex gaudio punientis de malis puniendi profectarum 5) illarum, quae huic illiue poſitivae videantur, vbi priuatiuae viſae ſufficiunt, 6) miraculoſarum, vbi natu-

naturales et non miraculoſae ſufficiunt, §. 118, 7) omnibus manifeſtarum §. 122, non eſt ideo impunitas. Nec a relatiua quadam impunitate, multo minus ab apparente tantum, ad rectitudinem actionis V. C. M. §. 901.

SECTIO VII.
IMPVTATIO FACTI.

§. 125.

Applicatio eſt iudicium, quo de vniuerſali aliquo (notione) affirmata affirmantur, negata negantur de inferiori eius (conceptu ſub eadem) ſub eodem contento. imputatio late dicta dicitur 1) iudicium, quo quis certi facti auctor iudicatur eſſe, 2) applicatio legis ad factum, s. facti ſub lege ſubſumtio. Priorem imputationem facti (phyſicam), poſteriorem imputationem legis (moralem) dicamus. Haec eſt affirmatio vel negatio praedicati de facto aliquo, quod praedicatum certa lex affirmavit, vel negauit de ſuperiori s. notione, ſub quibus datum factum continetur. imputabilitas (imputatiuitas) eſt ea determinationis alicuius affectio, qua 1) alicui auctori tribui 2) ſub certa lege ſubſumi poteſt. Prior eſt facti (phyſica) s. dependentia determinationis a libertate, poſte-

 rior

rior eſt LEGIS (moralis) s. dependentia liberae determinationis a lege, applicabilitas legis ad factum datum, et ea huius affectio, qua continetur ſub notione aliqua, de qua certa lex nonnihil affirmet, vel neget, vt hinc idem de dato facto affirmari negariue poſſit per dictum de omni et nullo. M. §. 154.

§. 126.

Imputans vel imputatione facti ſe ipſum certi facti auctorem iudicat, et imputatione legis ſuum ipſius factum ſub lege ſubſumit, vel imputatione facti alium certi facti auctorem eſſe iudicat, et imputatione legis factum alienum ſub lege ſubſumit, §. 125. Poſterior eſt IMPUTATIO STRICTE DICTA tam FACTI, quam LEGIS. Prior eſt CONSCIENTIA (moralis, et ſtricte dicta) tam FACTI, quam LEGIS, quo tamen nomine ſaepe etiam facultas et habitus dictarum actionum ſignificatur, M. §. 219.

§. 127.

Facta non habent cauſſam efficientem deficientemue, niſi ſubſtantiam liberam, M. §. 940, 319. hinc perſonam §. 10. Hinc imputaturus factum cognoſcat oportet 1) factum 2) perſonam 3) illius ab hac dependentiam, M. §. 313. Quoque melior triplex haec cognitio, hoc melior erit imputatio facti, §. 125. Iam factum effectus eſt, M. §. 940, effectus cauſſatum, M. §. 319. cauſſatum

tum actuale, M. §. 307. hinc admodum determinatum, M. §. 54. et praeteritum, praeſens, vel futurum ſingulare, M. §. 298, omnimode determinatum, M §. 148, euentus, M. §. 323. Quumque vbertas et extenſio ſint cognitionis perfectio, M. §. 515, 94. felicius imputaturus factum tot ipſius varia, tot circumſtantias, M. §. 323, quarum minima ſaepe variat factum, M. §. 324, attendere tenetur, quot poteſt ſaluis reliquis imputationis perfectionibus, M. §. 669.

§. 128.

Varia interna et externa s. relatiua facti in imputatione eiusdem attendenda ſunt MOMENTA IN FACTO, (circumſtantiae improprie dictae), quorum pars occaſio, et circumſtantiae (proprie dictae) M. §. 323. Ignorantia vel error totalis vel partialis circa varia facti quaecunque, IGNORANTIA ET ERROR FACTI, circa varia facti in imputatione non attendenda EXTRAESSENTIALES, circa momenta in facto, ESSENTIALES ſunt. Indagationes variorum facti ſunt QUAESTIONES FACTI, variorum in imputatione facti non attendendorum EXTRAESSENTIALES, momentorum in facto ESSENTIALES. Enumeratio momentorum in facto eſt SPECIES FACTI (factum). Hinc imputaturo prodeſt ſpecies facti, non quaeſtionibus quidem facti extraesſentialibus diſtenta, tamen vberior,

rior, vnde cognosci poſſit, 1) an data determinatio omnino contigerit. Exſiſtentia delicti cum ſignis ſuis eſt CORPUS DELICTI. 2) an data determinatio factum ſit, 3) quale, 4) quantum, 5) cuius, 6) quantum ab eo, 7) quantum ab eius libertate dependeat, 8) a quibus, 9) quibus legibus ſubſumendum ſit. Quamdiu 1) exſiſtentia facti, e. g. corpus delicti, 2) aut perſona eius auctor, aut 3) illius ab hoc dependentia omnino ignoratur, imputatio facti eſt impoſſibilis. §. 127.

§. 129.

Facta omnia humana gradus et quantitates admittunt, M. §. 940, et cognitionem, non ſolum philoſophicam per probationes, eas etiam, quae praeſertim res facti ſtabiliunt, per teſtes, ſed etiam mathematicam, M. §. 249, nobilem matheſeos intenſorum partem. Hinc factum, ſiue meritum, ſiue demeritum ſit, §. 106, 115, metiri M. §. 291, praeſertim valorem meriti aeſtumare, M. §. 337. et demeriti gradum noxae s. detrimenti, (damni) M. §. 336. qui quum tantus ſit, quantus ſublati per noxium boni valor, nonnunquam etiam valor noxae, detrimenti, damni dicitur, imputaturo factum ſemper bonum, §. 127. non raro neceſſarium eſt, quando ſcilicet gradus in facto momentum eſt, §. 128 pro ratione legis neceſſarium, i. e. ad determinationes

ſub-

ſubiecti vel praedicati pertinet, de quibus lex certo facto applicanda loquitur, §. 125.

§. 130.

Facta humana omnia habent quidem aliquam inter ſe ſimilitudinem et conuenientiam s. identitatem, M §. 265. duo tamen quum faciunt idem, nunquam eſt totaliter idem, M. §. 269. nec factum vnius vnquam totaliter aequale facto alterius, M. §. 272. Tantum ergo abeſt, vt peccata omnia ſint totaliter aequalia, vt potius nec male, nec benefacta plurium vlla, nec eiusdem vlla perſonae bene vel male facta nonnihil disſimilia aut heterogenea, M. §. 267 ſint totaliter aequalia. Quum tamen omnia gradus admittant, §. 129, admittent quasdam horum inter ſe rationes, et rationum identitates M. §. 265, ſeu proportiones, M. §. 572. ſicut eorundem disproportiones, M. §. 573. ad quarum indaginem, §. 129. imputaturo non parum opus erit perſpicaciae, M. §. 573, nec contemnendarum aliquando ſubtilitatum M. §. 576.

§. 131.

Quae non ſunt liberae determinationes non ſunt facta, M. §. 940. Ergo in iis nec imputatio facti, nec legis locum habet, nec in meritum, nec in demeritum, §. 125. Abſolute necesſaria, coacta per violentiam externam ſimpliciter talem, coacta interne et phyſice, ſed ſimpliciter, phyſice necesſaria

Digitized by Google

ſaria et impoſſibilia, ſed ſimpliciter, impotentia mere naturalis, M. §. 469, actiones mere naturales M. §. 708. facta non ſunt, hinc non imputantur, §. 50. RES PRORSUS INEUITABILES (inuincibiles) ſunt, quarum impedire exſiſtentiam vel abſolute impoſſibile, vel ſimpliciter ſupra auctoris alicuius poteſtatem poſitum eſt. Hae quum omnino non ſint, nec fuerint auctori illi liberae ratione exſequutionis, M. §. 708, nec ille has potuit appetere, vel auerſari pro lubitu, M. §. 712, ergo nec libere, M. §. 719. Vnde hae res prorſus ineuitabiles facta non ſunt, nec imputabiles.

§. 132.

Res fortunae, s. fortuita, qua talia M. §. 912. proſperitas, M. §. 787, miſeria, M. §. 788, infortunia M. §. 912, quatenus non ſunt facta ſubiecti, cui accidunt, non ſunt eidem imputabilia, §. 131. DELICTUM FORTUNAE ſi dicatur malum morale s. peccatum, in quod auctor ſola fortuna mala coniectus fuerit, et MERITUM FORTUNAE ſi dicatur bonum morale, ad quod praeſtandum aliquis ſola bona fortuna peruenerit, implicant. M. §. 788. 787.

§. 133.

Omne factum habet ſua confectaria in indefinitum per omnes ſtatus mundi ſuccedentes, §. 32 M. 489, vel bona, vel mala, M. §. 790. Haec, quatenus ſe ad ea per

per facti commiſſionem actuanda, vel per facti omiſſionem impedienda libere determinare in poteſtate auctoris poſitum fuit, ſunt CONSECTARIA FACTI libera, M. §. 719, quae dicamus MORALIA M. §. 723. Haec autem ſola auctoribus facti imputabilia ſunt §. 131. M. 940. Ergo nec vlla, nec omnia factorum conſectaria posſunt illorum auctoribus imputari, ſed moralia. Iam autem ad aliquid actuandum vel impediendum nos libere determinare non eſt in poteſtate noſtra poſitum, niſi ſit in poteſtate noſtra poſitum 1) illud praeuidere 2) aliquo noſtro niſu vel actuandum vel impediendum praeſagire 3) intueri vt bonum malumue, et haec quidem 4) ſaltim ex parte diſtincte. M. §. 712, 719. Ergo conſectaria factorum moralia non ſunt, niſi quorum in poteſtate noſtra poſita ſunt 1) praeuiſio 2) eorum vllis noſtris viribus actuandorum vel impediendorum praeſagium 3) intuitus, vt bonorum vel malorum, eaque 4) ſaltim ex parte diſtincta. Ergo factorum conſectaria, 1) quae praevidere ſimpliciter ſupra poteſtatem auctoris poſitum fuerat 2) quae forſan praeuidere poterat, ſed ſimpliciter ſupra poteſtatem ipſius poſitum fuerat praeſagire, an vllis ſuis viribus actuanda vel impedienda ſint, 3) quorum forſan et praeſagium eiusmodi asſequi poterat, ſed nullum ſimpliciter

 ter

ter intuitum, vt bonorum, vel malorum, 4) quorum tandem et hic intuitus forſan ab auctore obtineri poteſt, ſed haec quatuor omnino ſine omni diſtinctione, ita vt vel aliqualis eorum conceptio ſit ſimpliciter ſupra poteſtatem eius poſita, auctori factorum, quorum haec ſunt conſectaria, imputari non posſunt. §. 131, 125.

§. 134.

Auctori facti recte imputatur facti effectus §. 125. M. 940. hinc non immediatus ſolum et cuiuis patens, ſed mediati etiam et cryptici, et omnes in omni intenſione ſumti, s. pleni M. §. 330, neque tamen, niſi morales, hinc praeuidendi dictis modis §. 133, quum reliqui deſcendant quidem e facto, ſed non quatenus eſt determinatio libera, hinc et ab auctore, ſed non quatenus eſt libere agens, M. §. 940. Iam autem pone determinationem aliquam A certae perſonae eſſe (pro nunc et ſic) certo in ſtatu phyſice ſecundum quid impoſſibilem et ſupra poteſtatem ipſius poſitam. Pone porro hanc ipſam impotentiam phyſicam ſecundum quid talem eſſe conſectarium morale praegreſſi alicuius facti alterius B, §. 133, ex qua ſequuturam omisſionem determinationis A dicta perſona praeuidere ſecundum §. 133, poterat. Hic auctori facti B et impotentia ipſius naturalis ſecundum

dum quid talis, et inde ſequens omisſio determinationis A recte imputatur, §. 133.

§. 135.

Pone rem certae perſonae (pro nunc et ſic) certo in ſtatu ineuitabilem A, ita, vt eius exſiſtentiam impedire ſecundum quid ſit ſupra ipſius poteſtatem poſitum. Pone tamen porro hanc impotentiam ſecundum quid naturalem esſe conſectarium morale praegresſi alicuius facti alterius B, et ex ea ſequuturam non impeditionem rei A praeuideri ab auctore potuisſe dictis modis §. 133, auctori facti et ipſius impotentia naturalis, et inde ſequens non impeditio rei A recte imputatur, §. 134.

§. 136.

Ex eo, quod aliquis certa factorum ſuorum conſectaria non praeuidit ſecundum §. 133, et vere dicere poteſt: non putaram, non ſequitur, illa eidem non esſe imputabilia, ſufficit, ſi ea dicto modo praeuidere fuit in poteſtate ipſius poſitum. Immo pone certum facti alicuius conſectarium A ita eſſe comparatum, vt illius requiſita §. 133. praeuiſio (pro nunc et ſic) in certo ſtatu certi auctoris ſit ſupra poteſtatem poſita ſecundum quid. Pone tamen porro hanc impotentiam dictae praeuiſionis ſecundum quid naturalem esſe conſectarium morale alterius facti praegresſi B, ex quo debitis modis praeuidere auctor potuisſet

ſequuturum, vt A ſit improuiſum. Tunc ipſa haec praeuiſionis impotentia et conſectarium facti A propter ipſam improuiſum auctori facti prioris B recte imputantur, §. 133.

§. 137.

Imputatio, ſicut omne iudicium, hinc tam legis, quam facti, vel eſt vera, vel erronea, §. 125. Sicut tamen non omnis vera, a potiori ſi denominetur, exacta eſt: ita poteſt etiam erroneae multum ineſſe veri. Eſt vel methodica, vel tumultuaria, M. §. 515. Eſt vel obſcurior, vel viuidior, vel diſtinctior. Eſt vel precaria, §. 88, vel PERSUASIO, et haec aut BONO SIGNIFICATU, certitudo ſenſitiua, aut MALO, opinio pro certitudine habita, vel CONUICTIO, certitudo intellectualis et rationalis, vel accurate probans, quantum eius pro ſubſtrata materia fieri poteſt ac debet, SOLIDA, vel nec in tantum quidem accurate probans, SUPERFICARIA, vel certa, vel incerta, et haec vel probabilis, vel dubia, vel improbabilis §. 28, vel euidens, vel ineuidens, M. §. 531, vel iners et vana, vel mouens et pragmatica. Quo verior, quo exactior, quo minus tumultuaria, quo clarior, quo diſtinctior, quo certior, quo ſolidior, quo euidentior, quo ardentior, hoc melior eſt imputatio. M. §. 669.

§. 138.

In imputatione facti quum vna ex primis quaeſtio facti ſit, an datum factum omnino contigerit, aut de eius exſiſtentia ſingulari, §. 128, 127. erroneam imputationem cauturus §. 137. caueat 1) ne interne impoſſibilia cuiquam, tanquam facta imputet, M. §. 58, ſi vel maxime multitudo, dexteritas, ſinceritasue teſtium videatur abſolute incredibilibus eiusmodi rebus probabilitatem fidei conciliare, §. 129. 2) ne ea, quae ab ipſo interne impoſſibilia per praecipitantiam iudicantur, multo minus, quae ſic certae perſonae phyſice impoſſibilia, ſaltim ſecundum quid ſupra poteſtatem ipſius poſita putantur, quum reapſe forſan tantum difficilia ſint, M. §. 527, minime, quae eodem modo habentur pro moraliter datae perſonae impoſſibilibus, ideo ſtatim, tanquam non facta, reiiciat, et inde ab vlteriori eorundem imputatione abſtineat. M. §. 469, 724.

§. 139.

Imputationem erroneam cauturus, §. 137 caueat 3) ne a quacunque poſſibilitate facti, etiam hypothetica, phyſica, vel morali, ſtatim ad eius exſiſtentiam concludat, M. §. 723. Non omnia quomodocunque in poteſtate noſtra poſita ſuſcipimus, nec omnia, quae licent, praeſertim per aliquas tantum leges. Minime omnium ab interna

na poſſibilitate ſufficienter deduci poteſt eam factam eſſe, M. §. 59, 4) ne aliquorum momentorum in facto veritate cognita iam integram ſuam imputationem veram putet, quum nihilo minus errare poſſit in reliquis nondum examinatis quaeſtionibus facti eſſentialibus, §. 128.

§. 140.

Felicius imputaturus praeter obſeruata huc vsque §. 138, 139. 5) ne imputationem legis et facti confundat, et a poſteriori bene incipiet, quia alias ſaepe prior erit actus fruſtraneus, quando poſterior poſthinc tentata demum deficiat, §. 125, 6) quum obſcuritas et confuſio ſit mater erroris, in tenebris et luce maligna cautius procedat, 7) bene diſtinguens, bene imputabis, 8) viuiditatem et nitorem immo diſtinctionem ipſam, qua res, quae factum eſſe ſupponitur, vel pingitur, vel etiam euoluitur, ne cum conſcientia claritate et luce veritatis ipſius confundat male perſuaſus, 9) ne ideo, quia dati facti imputatio complete et ſcientifice certa fieri nequit, s. non eſt mathematice demonſtrabilis, omnem eius ſoliditatem negligat ſuperficiarius. §. 137.

§. 141.

Obligandi obligamur intendere liberam determinationem §. 15. M. 342, i. e, ad eam nobis conſtituendam pro fine actuandam.

M.

M. §. 341. Ergo obligatus obligatur ad praeſtandum illius ad quod obligatur, omnimodam determinationem, M. §. 148. quantum haec ipſi phyſice et moraliter posſibilis eſt, §. 10. Ergo obligatus ad aliquid ſimul obligatus ad ea omnia ipſi phyſice et moraliter posſibilia, antecedentia, concomitantia, conſequentia, ſine quibus datum officium exſiſtere non poteſt §. 83. Iam autem facta ſine perſonae, quae ad ea obligatur, appetitione efficaci exſiſtere non posſunt, M. §. 675, nec vllae determinationes liberae M. §. 723. Ergo obligationes et leges omnes, obligantes ad aliquid perſonam, obligant eandem ad huius appetitionem efficacem. Quumque obligatus ad libere actuandum aliquid obligetur ad tantam eius appetitionem, quantam ad eiusdem productionem requiri ipſe iudicat obligatus, M. §. 719, 712. obligationes et leges poscunt appetitiones eorum, ad quae committenda obligant, plenas, M. §. 671. et obligantes ad volendum obligant ad decreta, volitiones conſequentes et propoſitum, M. §. 696. Ergo mera complacentia, M. §. 655. merae appetitiones, immo volitiones, minus plenae, et antecedentes tantum (velleitates) illius, ad quod lex obligat, eidem non ſatisfaciunt, §. 22. M. 695.

§. 142

§. 142.

Obligatus obligatur ad id, ad quod obligatur, plene appetendum, §. 141. In obligatione dubia autem obligaretur ad oppoſita aequaliter, plene tamen, appetenda. Quod quum ſit phyſice, et id quidem ſimpliciter, impoſſibile, M. §. 673. ad phyſice autem impoſſibilia, ſi ſimpliciter fuerint talia, nemo obligetur, §. 24, 27. neutri obligationum dubiarum ſatisfaciendum eſt. §. 22, adeoque nec legi obligationis dubiae §. 63. Haec lex §. 60, quum ex natura et per naturam pateat, naturalis eſt, §. 39, 63. Ergo obligationem dubiam (vere talem) ſequens transgreditur legem naturalem, §. 83.

§. 143.

Obligatio eſt aut complete certa, aut probabilis, aut dubia, aut improbabilis. §. 28. Iam dubiam ſequi non licet, §. 142. Haec autem melior eſt improbabili, M. §. 669. Ergo multo minus ſequi licet obligationem improbabilem. §. 70, vere nullam, quia oppoſita probabilis ſemper eſt fortior, §. 23, 17. Hinc non niſi complete certae aut probabili obligationi ſatisfaciendum eſt. MORALITER CERTUM eſt, non complete quidem, eo tamen in gradu certum, vt aſſenſus tali aſſerto praeberi moraliter poſſit. Ergo obligationi non niſi moraliter ſaltim certae ſatisfaciendum eſt, quique aliquid

com-

committit, vel omittit, ad quod committendum vel omittendum ſe obligari ne moraliter quidem certus eſt, peccat. §. 142.

§. 144.

Imputatio, vel facti, vel legis, §. 125, dubia vel improbabilis, nunquam eſt recta, §. 137, 143. Hinc recte imputaturus, factum etiam, 10) ſaltim moralem certitudinem quaerat. §. 70, non quacunque veriſimilitudine, quae dubiorum etiam, immo improbabilium poteſt eſſe, §. 28, vel CONIECTURIS, inſufficientem aſſenſus rationem continentibus contentus, M. §. 901. Data completa ſunt hic momenta in facto ad imputationem, ſaltim moraliter certam, ſufficientia. His pauciora et minora ſunt incompleta. Recte imputaturus non niſi ex datis completis imputabit §. 128. CONCEPTUS DETERMINATIONIS MORALIS SUFFICIENTER DETERMINATUS dicitur eas eius notas exhibens, ex quibus, moraliter ſaltim, certus reddi poſſis, an ſit bona, an mala; tales notas non exhibens eſt NONDUM SUFFICIENTER DETERMINATUS. Imputans factum, ad imputationem legis vt progredi poſſit, priorem actum non recte abſolutum putat, niſi idea facti ſufficienter determinata, §. 125, 139.

§. 145.

Recte imputaturus 11) impartialis eſto, §. 144. M. 917. Quumque ad ea, quae hucusque vidimus requiri ab imputaturo, non ratio

Digitized by Google

ratio ſolum, ſed et multus rationis vſus perutilis ſit M. §. 640, 646, feliciter imputaturus 12) ratione eiusque vſu polleat. Iam autem affectus liberum rationis vſum impedire vehementer ſolent. M. §. 678, 693. Hinc imputaturo rectius multum prodeſt 13) imperium in ſemetipſum, fugienda ſeruitus moralis, M. §. 730. et abſtinendum ab omnibus affectus rectae imputationi contrarios excitaturis.

§. 146.

Quum omnis determinatio libera cum antecedentibus, concomitantibus, conſequentibusque ſuis, perſonae phyſice et moraliter poſſibilibus, ſine quibus data determinatio exſiſtere non potuiſſet, §. 141, et omnibus ſuis conſectariis moralibus, §. 133, ſit imputabilis, §. 125: non ſoli actus animae eliciti, ſed omnes etiam imperati, M. §. 730, non ea ſolum, quae directe libertati ſubſunt, ſed etiam, quae indirecte, M. §. 731, ipſique motus corporis arbitrarii, voluntarii, ad quos ſe libere determinare fuit in hominis poteſtate poſitum, M. 733 ſunt imputabiles, §. 125.

§. 147.

Cogitatio omnis, M. §. 505, immo ipſae obſcurae repraeſentationes gradu differentes, M. §. 511, ignorantia, error, cognitio cum ſuis gradibus, M. §. 515, 669. attentio et abſtractio cum ſuis ſpeciebus M. §. 529.

ſen-

ſenſationes M. §. 543, et fallaciae ſenſuum, M. §. 545. ebrietas eiusque fructus, M. §. 554, ipſa mors, M. §. 556. phantasmata, M. §. 569, ſomnia M. §. 593. et per ſomnium ſuscepta e. g. a noctambulis M. §. 594. rememorationes et obliuia M. §. 582. fictiones, M. §. 590, ipſa deliria M. §. 594. et a deliris, melancholicis vel furioſis patrata, M. §. 688, praeuiſiones, M. §. 602. iudicia quaecumque, M. §. 606, praeſagia, M. §. 610, praeſumtiones, M. §. 612, intuitus et ſignificationes M. §. 620. intellectus operationes omnes, M. §. 624. attentionis intenſio, extenſio, protenſio, M. §. 628, rationis ſanitas, corruptio et cultura M. §. 646. indifferentia, M. §. 651. voluptates et taedia, M. §. 655. inſtinctus et fugae M. §. 677, affectus, M. §. 678. lubitus, M. § 712, quae et quatenus 1) actus animae imperati ſaltim indirecte ſubſunt libertati M. §. 730. 2) antecedentia, concomitantia, conſequentia ſunt decreti, huius auctori phyſice moraliterue poſſibilia, §. 141. ſine quibus res decreta exſiſtere non poteſt, quaeque adeo rei exſiſtentiam decernens ſimul decreuit M. §. 55, 3) conſectaria factorum praeuidenda ſunt dictis modis §. 133, licet non ſemper praeuiſa §. 136, 4) eodem modo praeuideri poterant certis factis vel commiſſiuis vel omiſſiuis impedienda, §. 133,

 135.

135. ſunt imputabilia §. 146. neque tamen ideo a quocunque. §. 144.

§. 148.

Determinationes non liberae, immo id in factis ipſis, praeſertim magis compoſitis, M. §. 215, quod morale non eſt, etiamſi in aliquibus cum facto conueniat, illi ſimilius, non tamen habendum eſt pro vero facto, hinc illius conſectarium bonum nullum eſt verum praemium, §. 113. malum nullum vera poena eſt. §. 122, nec de tali determinatione vel actione vlla lex (moralis) quicquam enunciat, §. 61. nec adeo ſimilior officio eiusmodi actio legem ſeruaſſe, eiusque habitus cuſtodia legum, nec determinatio non moralis laeſioni cuicunque ſimilior vera laeſio, aut transgreſſio violatioue legis dici poteſt §. 83. Ergo diſtinctio leges violantium in moraliter et non moraliter violantes nulla eſt. Si vel maxime quaedam lex malum decernat inferendum patrantibus talia, quae laeſioni ſimilia ſunt, ſed non moralia, non tamen eiusmodi declaratio eſt ſanctio poenalis. §. 120.

Digitized by Google

SECTIO VIII.

A U C T O R.

§. 149.

In imputatione facti praeter ipſum factum attendendus eſt auctor, qui quum eſſe debeat perſona §. 127. nullis agentibus, quae non ſunt perſonae, quicquid agant, imputabile eſt. Hinc nullae actiones brutorum M. §. 795. ipſis imputabiles ſunt, nec ea vlla ratione leges (morales) vel ſeruare, vel violare vere dici posſunt, nec mala ipſis certas eorum actiones ex voluntate legislatoris ſequentia poenae, nec bona praemia accurate dici posſunt. §. 148. Quae tamen actiones brutorum et quatenus 1) praeuidendae fuerunt dicto modo §. 133, homini, et ita quidem, vt ad eas per factum ſuum vel commisſiuum, vel omisſiuum actuandas vel impediendas fuit in dicti hominis poteſtate poſitum ſe libere determinare, etiamſi ſint effectus talis facti ſatis mediati, §. 134, et homo in certo ſtatu verſetur in impotentia naturali, ſed imputabili, earum vel actuandarum, vel impediendarum, §. 135, nec tandem praeuiſae ſint, immo in certo ſtatu ne praeuideri quidem poterant, ob impotentiam tamen imputabilem, §. 136. 2) ſunt antecedentia, concomitantia, vel conſequentia certi decreti,

creti, quae producere, vel impedire fuit auctori decreti phyſice moraliterue poſſibile, ſine quibus autem res decreta exſiſtere non potuit, ſunt homini, ſunt perſonae, cuius cum facto dicta ratione connectuntur, imputabiles, quum accuratius ipſi ſuus concurſus vel commisſiuus, vel omisſiuus ad easdem imputari poſſit. §. 147.

§. 150.

Facti, praeſertim magis compoſiti, auctor aut eſt ſolitarius, aut plures ad illud concurrunt. Concurrentium ad factum auctorum aut vnus obſeruatur principalis, reliqui ſecundarii, aut minus, M. §. 314. aut coordinati ſunt ſibi inuicem, aut ſubordinati, aut coordinati ſubordinatique ſimul, M. §. 315. Si cauſſa moralis ſtricte dicta omnino idem intendat, quod auctor ipſi ſubordinatus, M. §. 940, hic illi esſentialiter ſubordinatur, et quod quis ita per alium facit, id ipſe feciſſe putandus eſt. M. §. 316, 317.

§. 151.

Auctores ſunt vel cauſſae efficientes, vel deficientes, M. §. 940, 319, et illi commisſionum, hi omisſionum videntur, §. 31. vere auctores officiorum aut bonorum moralium efficientes, peccatorum, qua talium, deficientes ſunt. §. 124. Auctori ſocio et iuuanti M. §. 320, 321, etiam perſonae inſtrumentali s. adminiſtrae, M. §. 322, et

cocra-

occaſionali, M. §. 323, factum imputari poteſt, §. 150.

§. 152.

Si plures eiusdem facti auctores iudicantur, aut ſingula etiam momenta in facto ſingulis, aut quaedam ex iis huic, quaedam alii imputantur tantum. §. 125, 128. In priori caſu FACTUM IMPUTATUR PRO INDIUISO, DIUISIM in poſteriori. Si quis concurrit ad factum cum aliis, ſed vt cauſſa efficiens vel deficiens tantum ad euentum, non vt auctor ad factum, poteſt eius, quatenus eſt euentus, eſſe cauſſa occaſionalis, inſtrumentalis et adminiſtra, immediata, immo principalis etiam, §. 150, 151. neque tamen idem, qua factum eſt, M. §. 940, illi imputari vlla ratione poteſt, ne diuiſim quidem, §. 125.

§. 153.

Si quis non cauſſa ſolum efficiens, ſed etiam auctor, variorum alicuius facti, non externorum ſolum, s. relatiuorum, ſed internorum etiam fuerit, neque tamen, niſi extraeſſentialium: huic imputari quidem factum, ſed illud non poteſt, de cuius imputatione iam quaeritur, §. 128. Si auctorum ſociorum quilibet quorundam tantum momentorum in facto auctor phyſicus, quatenus contradiſtinguitur cauſſae morali ſtricte dictae, et immediatus fuerit, ita tamen, vt reliquorum momentorum in facto ſimul cauſſa moralis ſtricte dicta fuerit;

fuerit, adeoque priora ſint effectus eius immediati morales, reliqua facti ab eodem conſectaria moralia, §. 133, 134 factum recte imputatur cuiuis pro indiuiſo. §. 152. Quam primum autem vel vnicus ſociorum vel ad vnicum tantum momentum in facto ne moraliter quidem concurrit, multo minus vt auctor phyſicus et immediatus, M. §. 960, imputatione exacta factum diuiſim tantum imputandum eſt. §. 137.

§. 154.

Quum in omni facto humano, ſiue bonum a potiori, ſiue malum eo ſignificatu dicatur, ſit materiale bonum, et formale finitudinis malum, M. §. 914; pone aliquem ad factum bonum immediate vel moraliter concurrere, tanquam auctorem, ſed tantum ad eius negationes et mala cum eodem connexa, factum diuiſim §. 153, ipſi etiam, ſed non vt bonum, imputandum eſt. Pone alium ad factum malum immediate moraliterue concurrere, ſed, quantum obſeruari ab imputante poteſt, tantum ad bona momenta in facto, ad eiusdem materiale referenda, M. §. 914. factum diuiſim §. 153, ipſi etiam, ſed non vt malum, imputandum eſt. Hinc ad malum a potiori dictum, moraliter etiam, concurrens, bene, et ad bonum a potiori dictum, etiam moraliter, concurrens male egiſſe nonnunquam exacte imputanti cenſendus eſt. §. 137.

§. 155.

§. 155.

Iubens eſt cauſſa, moralis ſtricte dicta illius facti, quod iuſſit, §. 100. M. §. 940. Hinc factum, quod et quatenus iuſſit, eſt ipſi imputabile, §. 150. Immo ſi iuſſerit quaedam tantum momenta in facto, praeuidenda tamen alia eorumque conſectaria, ſimul intendit, haec cum omnibus iuſſionis conſectariis ab eodem libere determinabilibus, ipſi recte imputantur, §. 133. Momenta autem in iuſſo facto, eorumque conſectaria, quae non iuſſit, non intendit, quaeque non fuerunt ab ipſo libere determinabilia, iubenti exacte imputari non poſſunt. §. 154, 153. Par ratio conſulentis, CONSENTIENTIS i. e. idem decernentis, quod alter, allicientis. M. §. 728, 940.

§. 156.

Cauſſa occaſionalis, et ſi quis rei per factum alienum quaeſitae partem ſuam facere intendit, §. 93. aut libere intendit ſimul factum iſta occaſione patrandum, vel quo res quaerenda erat, qua ſingula momenta, et imputari ipſi poteſt pro indiuiſo, aut qua quaedam momenta, aut imputari ipſi factum ſaltim diuiſim poteſt §. 153, 154. aut tandem ad momenta in facto prorſus non libere concurrit, et tunc factum illud alienum cui occaſionem dedit, aut quo res quaeſita eſt, de qua participare volet, illi imputari non poteſt. §. 153.

§. 157.

Factum aliquod non impediens moraliter, non phyſice, M. §. 967, 968. e. g. non manifeſtans, aut ideo haec omittit, quia conſentit in factum, de quo quaeritur, et diiudicandus eſt, ex §. 155. aut quia prorſus non conſentiens, vel omnino diſſentiens a momentis in facto, interim tamen vel phyſice, omnino vel moraliter non potuit impedire vel manifeſtare. Tunc hae omisſiones recte facta ſunt. §. 72. M. 901. Hinc non impedita non manifeſtata male facta, qua talia ab his recte factis dependere non posſunt, §. 32. Dependerent tamen, ſi ob dictas omisſiones male factum recte poſſet omittentibus imputari, vt cauſſis moralibus ſtricte dictis. M. §. 940. Ergo talia male facta dicto in caſu non posſunt non impedientibus, non manifeſtantibus imputari, vt cauſſis moralibus ſtricte dictis. Multo minus, vt tali cauſſae posſunt imputari peccata illi, qui 1) praeuidit omnia 2) phyſice impedire omnia in ſua poteſtate habuit, 3) moraliter impediuit omnia, 4) phyſice etiam pleraque, ſed 5) quaedam phyſice impedire moraliter, ob ſapientiam non potuit. M. §. 969, 970.

§. 158.

Omnes et ſolae determinationes liberae ſunt imputabiles §. 125, ad omnes et ſolas determinationes liberas locum habet obligatio,

gatio, §. 15, 72. Ergo ad quae et in quantum aliquis obligari poteſt, ea et in tantum eidem imputari posſunt. Quae et in quantum alicui imputari non posſunt, ad ea et in tantum non poteſt obligari. Quae et in quantum alicui imputari posſunt, ad ea (vel omittenda, vel committenda) et in tantum obligari poteſt. Ad quae et in quantum aliquis obligari non poteſt, ea et in tantum eidem imputari non posſunt. Actiones inuitae per ignorantiam vel errorem, M. §. 716, 1) liberae, M. §. 719. 2) conſectaria ignorantiae vel erroris imputabilis §. 147. moralia §. 133, auctori recte imputari posſunt. §. 125.

SECTIO VIIII.

GRADVS IMPVTABILITATIS.

§. 159.

Quum in facto, quatenus euentus eſt, §. 127, non ſit imputabile, niſi morale, §. 158: imputabilitas facti minima esſet, cuius paucisſima minima varia leuisſime a libertate penderent, M. §. 161. Quo ergo plura facti varia, quo maiora, quo magis a libertate pendent, hoc maior eius eſt imputabilitas. M. §. 160. Quoniam autem esſentialium, attributorum, modorum, qua-

Digitized by Google

litatum quantitatumue et graduum in perſona quacunque nexus eſt vniuerſalis. M. §. 49, 50: quo maior eſt libertas perſonae, M. §. 725, quo maior acquiſitus habitus imperii in ſemet ipſam, M. §. 730. hoc magis facta eius omnia a libertate eius pendent, hoc ergo magis ipſi ſunt, caeteris paribus, imputabilia. Habes nouum campum cognitionis mathematicae in factis, §. 130. Facta libera ratione exſequutionis, ſibi inuicem oppoſita, vel ſunt vtraque indifferentia, qua exercitium actus, M. §. 708, et caeteris paribus aeque imputabilia ſunt, vel vnum eſt altero difficilius, M. §. 527, et difficilioris commiſſio magis, omiſſio minus, facilioris commiſſio minus, omiſſio magis eſt imputabilis, caetera ſi fuerint paria. §. 134.

§. 160.

Si factum pauciora, minora, difficilius praeuidenda conſectaria moralia bona habuerit, eius commiſſio magis, omiſſio minus imputabilis eſt. Quod pauciora, minora, difficilius praeuidenda conſectaria moralia habuerit mala, eius commiſſio minus, omiſſio magis imputabilis eſt. Quod plura, maiora, facilius praeuidenda conſectaria moralia bona habet, eius commiſſio minus, omiſſio magis imputabilis eſt. Quod eiusmodi conſectaria mala habet, eius commiſſio magis, omiſſio minus impura-

putabilis eſt. Quo plus eſt in facto fortuiti, hoc minus, quo minus eſt in facto fortuiti, hoc magis eſt imputabile §. 159, 132. Factum mediatius tantum et cryptice pendens a libertate, minus, immediatius et manifeſto inde pendens, magis imputabile eſt. Facti naturaliter, ſed tantum ſecundum quid, impoſſibilis, commiſſio magis, omiſſio minus imputabilis eſt. §. 134. Sed haec omnia caeteris paribus §. 159.

§. 161.

Res ſecundum quid ineuitabilis imputabilis tamen ex §. 135, minus eſt imputabilis, quam ſi ne talem quidem ineuitabilitatem habuiſſet. §. 160. Si certi facti conſectaria moralia praeuiſa non ſunt, immo ſecundum quid naturaliter praeuideri non potuerunt, illud minus imputabile eſt, quam ſi aut praeuiſa fuiſſent, aut potuiſſent ſaltim, dicta etiam ratione, praeuideri, §. 136. Quae prorſus non ſunt imputabilia iis inepte magnus meriti demeritiue gradus aſſignatur, et de imputabilitatis eorum gradu fruſtra disputatur. Quibus certus imputabilitatis gradus recte denegatur, ea non ideo ſtatim habenda ſunt pro omnino non imputabilibus, §. 138. Ab imputabilitate facti quacunque ad certum eius gradum maiorem non valet conſequentia. Hinc priorem probantia non ſtatim

ſtatim arripienda ſunt, vt argumenta poſterioris, §. 139.

§. 162.

Quo difficilior, quo minus culta huc vsque matheſis intenſorum eſt, hoc cautius in gradu imputatiuitatis determinando procedendum eſt, 1) ne gradus moralitatis certa lege determinatus, forſan inſignis, temere confundatur cum gradu imputabilitatis in facto, quod cum data lege comparatur. M. §. 626. 2) ne gradus claritatis in perceptione facti vel boni, vel mali, confundatur cum gradu imputabilitatis eidem tribuendae 3) ne gradus boni malique generatim in euentu, qui partialiter factum eſt, cum gradu imputabilitatis in facto confundatur, 4) ne gradus viuiditatis, qua ſuppoſitum imputabilitatis gradum intuemur, cum gradu conſcientiae de veritate ipſius, s. certitudinis confundatur, §. 140.

§. 163.

Poteſt imputabilitas facti, ſaltim moraliter, certa eſſe, et tamen ne ſic quidem gradus eiusdem, §. 162, hinc non cuiuis recte imputanti etiam factum ipſum de hoc decidens iudicium ferre licet. §. 144. Quumque affectus ſoleant augere falſo ſplendore obiecta ſua, ab his rectae imputationi contrariis praeſertim cauendum eſt imputabilitatis gradum conſtituturo. §. 145.

Tunc

Tunc inter alia patebit actus animae imperatos, quaeque libertati ſubſunt indirecte, caeteris paribus, minus imputabilia eſſe, quam actus eiusdem elicitos et quae directe libertati ſubſunt, §. 160, 146, et bene applicabitur hoc principium ad enarrata §. 147.

§. 164.

Sicut coactorum ab extra, vel ab intra, ſed abſolute, ne minimus quidem eſt imputabilitatis gradus, §. 131, 161. ita facta, ad quae me ipſe cogere dicor, et cogi ab extra, ſed ſecundum quid, M. §. 727, 728, ſunt imputabilia §. 125. Facti, ad quod coactione mei ipſius opus eſt, commiſſio magis, omiſſio minus imputabilis eſt, §. 159, 160, quia tale ſuperpondium, quale me cogendo producitur a me ipſo, multa, grauia, per actus animae vel omnino elicitos et effectus libertatis immediatos, vel ſaltim minus mediatos actuanda poſtulat M. §. 713, 714. et maiorem libertatem, maius hominis in ſe ipſum imperium, §. 159. M. 730. Facti, ad quod coactio externa, ſed ſecundum quid, tentatur, commiſſio minus, omiſſio magis imputabilis eſt, quia omitti ſine coactione mei ipſius non poteſt. M. §. 714. Facti inuiti per ignorantiam vel errorem commiſſio minus, omiſſio magis imputabilis eſt, §. 159.

§. 165.

Si quis factum inuitus patrauerit, ex hoc ſolo ne gradus quidem imputabilitatis minuitur ſemper §. 164, multo minus omnis imputabilitas tollitur, §. 161. Hinc nec ex eo, quod euentus inuoluntarius dicitur, negari poteſt eum eſſe factum, et imputabile, M. §. 721. Sunt potius quaedam inuoluntaria, quae non poſſunt non imputabilia eſſe, M. §. 722. Immo inuoluntarium aliquid eſſe ſolum ne minuit quidem ſemper gradum imputabilitatis, quum poſſit augere eundem aliquando §. 164. *Inuoluntarium artum ex voluntario* tanquam conſectarium morale, eſt imputabile §. 133, et eatenus *habetur pro voluntario*. Par ratio eſt volitionum nolitionumque, praeſertim plenorum et conſequentium M. §. 695 licet inefficientium, M. §. 675, quae MERITA vel DEMERITA CONATUS dici poſſunt. In his enim inefficientia, quum ſaepe ſit mere fortuita, ne minuit quidem ſemper imputabilitatem §. 132.

§. 166.

Habitus morales M. §. 723, et conſuetudines eiusmodi, M. §, 650, et per has illosque praeſtita, vti harum illorumque defectus propter libere omiſſum exercitium harum illorumque cauſſam, et horum defectuum conſectaria moralia facta omiſſiua §. 133, quum ſint conſectaria liberarum

rum determinationum moralia, et conſequentia, ſine quibus exercitium actionum eiusmodi, aut omisſio huius exercitii exſiſtere non poteſt. M. §. 577, imputabilia ſunt. §. 142. Quo plurium, quo grauiorum, quo magis a libertate pendentium conſectaria ſunt, hoc magis ſunt imputabilia, §. 159. Iam ad contrahendam conſuetudinem moralem crebrius exercitium requiritur, quam ad diſpoſitionem aliquam, habitumue minorem acquirendum, M §. 650, 577. Ergo tantum abeſt, vt in CONSUETUDINARIO, quod per conſuetudinem patratur, ſemper ſit ratio, niſi nullius, minoris tamen imputabilitatis, vt ſaepe ſit in eo ratio ad contrarium.

§. 167.

Quum facta, imputabilia omnia, et omnia, in quae cadit obligatio, vel ſunt actus animae eliciti vel imperati, §. 146. illa DIRECTE, haec MORALIA, dicamus PER INDIRECTUM M. §. 723, 731. illa IMPUTANTUR DIRECTO, haec PER INDIRECTUM, in illa cadit OBLIGATIO DIRECTA, in haec INDIRECTA. Hinc et HABITUS morales vel naſcentur ex factis directe moralibus, ſaltim potisſimum, et dicantur DIRECTO, vel ex factis maximam ſaltim partem per indirectum tantum moralibus, et ſint PER INDIRECTUM MORALES. Illi magis imputabiles ſunt, quam hi, §. 166, ſicut omnia directe moralia magis,

gis, quam per indirectum talia, caeteris paribus, §. 160. Iam autem conſuetudo etiam poteſt, ſaltim qua priorem et potiorem partem, exercitiorum, ex quibus oritur, cum conſuetudinariis directe moralis eſſe. Ergo nec ex ea ratione conſuetudini conſuetudinariisque poteſt omnibus minor imputatiuitatis gradus tribui, ac ſi ſemper eſſent, morales ſi fuerint, per indirectum tantum tales. §. 159.

§. 168.

INFIRMITAS HUMANA eſt impotentia naturalis actuandi in liberis ſuis determinationibus certum gradum rectitudinis. Ergo eſt vel ſimpliciter et abſolute talis, vel tantum ſecundum quid. M. §. 469. Prior mere naturalis et defectus rectitudinis ex hac fluentes, qua tales, imputari non poſſunt prorſus ineuitabiles, §. 131. Pone tamen defectum eiusmodi naſci ex infirmitate humana ſecundum quid naturali, quae eſt conſectarium morale facti alicuius praegreſſi vel commiſſiui, vel omiſſiui, praeuidendum ſecundum §. 133, tunc et ipſa talis infirmitas humana et inde natus defectus recte imputatur, §. 134. Quoque pluribus, quo grauioribus, quo magis a libertate pendentibus factis vel omiſſiuis vel commiſſiuis infirmitas eiusmodi humana praeſtita vel conſeruata eſt, quo plures, quo grauiores defectus rectitudinis, vt conſectaria mo-

moralia poſt ſe trahit §. 159. hoc magis eſt imputabilis, §. 159.

§. 169.

Fragilitas (lubricitas) naturae humanae eſt inclinatio, (propenſio, pronitas) naturalis in malum morale, s. illa humanae naturae conditio, qua facile eſt hominem in malum morale impellere. Haec etiam vel abſoluta esſet, M. §. 964. non imputabilis, §. 131, vel hypothetica, et haec iterum vel mere fortuita non imputabilis illi perſonae, cui tribuitur, §. 132. M. 912. vel eſt conſectarium morale alicuius facti, vel commisſiui, licet forſan per indirectum tantum morale fuerit, §. 167. vel omisſiui, cuius commisſione impulſio in malum morale impedita, M. §. 22, 222, hinc ſaltim difficilior reddita fuisſet, M. §. 527, et tunc eiusmodi fragilitas naturae humanae eſt imputabilis perſonae, cui tribuitur, §. 133, ex gradibus §. 168, declaratis.

§. 170.

Quum vſus intellectus initia infinite parua et inobſeruabilia ſoleant hominibus esſe, difficulter ab iisdem exacte conſtituuntur infantiae termini, M. §. 639. Quam primum in infantis poteſtate ſimpliciter poſitum eſt, circa quaedam ſaltim ſeſe libere determinare, haec ipſius facta ſunt, M. §. 719 ipſi imputabilia, §. 125. Quanquam ex his ipſis fontibus, vt ipſorum infantium,

ita pſychologice minorennium, ſimplicium ſignificatu malo, mente captorum, melancholicorum, furioſorum M. §. 688. quaedam actiones, tanquam facta §. 147. imputari posſunt, §. 133, quum tamen minor ſit talium hominum libertas, M. §. 725, 730. facta eiusmodi minus imputabilia ſunt. §. 159.

SECTIO X.

IMPUTATIO LEGIS.

§. 171.

Imputatione legis huic factum ſubſumens ratiocinatur. §. 125. Cuius ratiocinium declaratum §. 103. dicatur SYLLOGISMUS IMPUTATORIUS. Ad huius perfectiorem cognitionem, §. 137, regulae logicorum ſyllogiſticae nouum vſum moralem M. §. 723, exhibent. Praemisſarum eius maior lex, minor factum eſt. Sicut complexus obſeruabilium circa eius minorem quaeſtiones facti, et circa minorem occurrens ignorantia vel error facti ſunt, §. 128, ita complexus obſeruabilium circa leges, s. maiores ſyllogismorum imputatoriorum, ſunt QUAESTIONES LEGIS (iuris), et error vel ignorantia circa haec ERROR vel IGNORANTIA LEGIS (iuris) eſt. Quaeſtiones legis in imputatione eiusdem non attendendae, et error ignorantiaue circa has, EXTRAESSENTIALES ſunt; quaeſtiones autem legis in imputatione

putatione eiusdem attendendae, et ignorantia vel error in his, ESSENTIALES ſunt.

§. 172.

Quicquid de imputatione in genere probatum eſt in anterioribus, valet etiam de imputatione legis. §. 125. e. g. Quo pluribus, quo fortioribus ſuperioribusque legibus ſubſumit factum, hoc eſt, caetera ſi fuerint paria, perfectior. §. 127. Hinc naturalibus arbitrariisque ſimul, humanis diuinisque ſimul ſubſumendum legibus, bene ſubſumitur his ſingulis, §. 63. Non vera ſolum ſit, ſed etiam exacta, quantum eius fieri poteſt. §. 137. Vera autem erit, cuius ſyllogismus imputatorius verus eſt, nec in materia, nec in forma peccans, nec paralogismus, nec ſophisma. Sophiſta in imputandis legibus eſt RABULA. Rabula in imputandis legibus naturalibus NATURALIS eſt, quo ſuperiores et hae ſunt M. §. 182, quo magis vniuerſales, §. 72, hoc turpior.

§. 173.

Vt imputatio legis vera ſit, non erronea, §. 172, 1) ne falſis legibus 2) ne talibus, in quibus committitur error iuris eſſentialis, §. 171. ſubſumatur 3) ne falſum factum 4) ne tale, in quo error facti eſſentialis committitur, 5) ne vitium formae committatur. Quumque ex veris (quaſi) praemiſſis poſſint falſa vitioſe inferri, 6) ne a veritate legis et facti ſine vlla conſequentiae in-

indagatione ad veram imputationem legis concludatur. Quoniam porro ex falſis vera legitime ſequi poſſunt, 7) ne a ſola veritate concluſionis in ſyllogiſmo imputatorio ad veritatem imputationis legum ſecure concludatur, §. 172. Poteſt enim CONCLUSIO eſſe CASU VERA, vti dicitur vera ſyllogiſmi falſi (vel in materia, vel in forma, vel vtrimque peccantis).

§. 174.

Ne in imputatione legis vitium formae committatur, §. 173, 9) caueantur in ſyllogiſmis imputatoriis quatuor termini vitioſi, hinc 10) ſingula momenta in ſubiecto legis determinata ſint etiam in facto, pro ratione legis neceſſaria nec plura, §. 139, 128. 11) ſingula in praedicato legis determinata ſint etiam in concluſione ſyllogiſmi imputatorii, nec plura, 12) gradus in lege determinati ſint iidem in facto et concluſione, §. 129. 13) factum, de quo minor praemiſſa, et de quo concluſio loquitur, ſit vnum idemque, 14) ne imputatio legis temere concludat ex meris particularibus, e. g. lege particulari. 15) ne temere ex meris negatiuis, e. g. tribuendo factis praedicatum, quod negauit lex de iis, quae de facto, de quo quaeritur, negari poſſunt. 16) ſequatur concluſio partem debiliorem.

§. 175.

Digitized by Google

§. 175.

Ad cauendam imputationem legis erroneam §. 173 caueatur 17) in enthymematibus imputatoriis ne, per rabularum forſan artificia, §. 172, omiſſa praemiſſa transmittatur ſine examine, quum poſſit principalis eſſe. 18) ne inductionibus incompletis nimis fidas, e. g. quando prouocatur ad obſeruantiam, 19) ne in hypotheticis a falſo priore temere concludas ad verum poſterius, nec 20) a vero conſequente ad verum antecedens, 21) ne in disiunctiuis membrum disiunctionis poſſibile omiſſum ſit, 22) nec plura poſſint ſimul poni, e. c. Quumque ratiocinatio imputatoria poſſit eſſe admodum compoſitae probationis, 23) eadem ſolicitudo per proſyllogismos omnes continuanda eſt, quam epiſyllogismi veritas requirebat, §. 173, 174.

§. 176.

Vt methodica ſit imputatio legis, §. 137, 172, praeſertim cauendum eſt, ne quaeſtiones legis et facti confundantur §. 171. Quumque ad certitudinem concluſionis ex praemiſſis nanciſcendam certitudo et omnium praemiſſarum, hic quaeſtionum legis et facti eſſentialium, §. 128, 171, et formae requiratur, omnia haec et ſingula recte legem imputaturo debent, ſaltim moraliter, eſſe certa. §. 143. Vnica praemiſſa vel forma dubia vel improbabili non

 niſi

Digitized by Google

niſi dubia vel improbabilis, hinc minus recta §. 144, erit imputatio legis, quia hoc etiam ſenſu concluſio ſequitur partem debiliorem, §. 174. Ne tamen dubium et aliqualiter incertum confundatur, §. 28.

§. 177.

Hermeneutica M. §. 349. vel eſt generalior de cognoſcendis quorumcunque ſignorum ſignificationibus, vel generalis interpretandae orationis cuiuscunque, vel specialis regulas generalis ad certas orationis ſignorum et ſpecies applicans, e. g. ad reuelationem ſtricte dictam, sacra, ad ea ſigna, dicta ſcriptaque, quorum, ſignificatum et ſenſum noſſe iureconſulto, qua tali, neceſſarium eſt, e. g. legum, pactorum, iuris. Primum generalis hermeneuticae principium eſt; *Interpres* (reuerens) *aequus eſto*, s. ex pluribus sensibus litterae, i. e. repraeſentationum ſeriebus, quae per vſum loquendi (lexicon et grammaticam) certa oratione ſignificari poſſunt, habeas pro vero sensu i. e. ea repraeſentationum ſerie, quam auctor orationis ſignificare per illam intendit, eum ſenſum litterae, qui intentus cum perfectionibus auctoris optime conuenit, donec conſtet contrarium. §. 87. Hoc principium, vt adaequetur hermeneuticae generaliori, facile extenditur, et adaequandum huic vel illi ſpeciali pro ſubſtrata materia reſtringitur. §. 89.

§. 178.

§. 178.

Quum habitus imputandarum legum ſit iurisprudentia, §. 125, 76. iureconſulti practici eſt, quam fieri poteſt optime §. 70, hinc ſolidisſime, §. 137, adeoque ex probe perſpectis rationibus legum, etiam moralibus, (ethicis, oeconomicis, politicis) et legalibus iuris naturae ſtricte dicti, §. 77, 65, non neglectis hiſtoricis et legum poſitiuarum legalibus ex aliis legibus poſitiuis, §. 77. leges veras et genuinas §. 173, hinc leges poſitiuas ita intellectas, vti legislator voluit intelligi, i. e. ſecundum hermeneuticam iuris, §. 177. applicare ad facta recte auctori imputata §. 125-170. Huc omnis iuris peritia, immo iuris ſcientia iureconſulti theoretici perfectior contendat oportet, §. 76. M. 669. IURISPRUDENTIA faciendorum eſt CONSULTATORIA, hinc nomothetica ferendarum legum, §. 105, brabeutica conferendorum praemiorum §. 112, punitiua inferendarum poenarum eſt conſultatoria, §. 121.

§. 179.

Quemadmodum in diiudicandis conſenſus taciti, §. 155, 103, ſignis verſatur aliquando hermeneutica iuris generalior, §. 177, ita in ſpeciali legum poſitiuarum interpretatione ex §. 177, naſcetur principium primum, §. 87: *Eum in legibus poſitiuis ſenſum litterae, qui cum regulis nomotheticis*

cis optime conuenit, ſi verus fuerit, pro vero et genuino habe, donec conſtet contrarium, s. ne quam legem poſitiuam ſine neceſſitate interpreteris, vti caecam. Hinc enim, cur ratio legis attendenda, cur analogia iuris, cur tota lex inſpicienda, cur parallelismus legum attendendus, cur interpretatio nunc declaratiua, nunc abuſiua, et haec vel extenſiua, vel reſtrictiua, vel omnino correctiua eſſe debeat, cur fauorabilia aliter, aliter odioſa interpretanda ſint, e. c. facili deducitur negotio, ſed ſimul iurisprudentiae nomotheticae latior vſus patet, quam qui in legibus tantum ferendis nouis deprehenditur §. 108.

SECTIO XI.

F O R U M.

§. 180.

Imputatio valida eſt, a qua effectus lege determinati ſufficienter pendent, a qua effectus lege conſtituti non ſufficienter dependent, inualida eſt. Status perſonae, in quo certa facta et leges valide imputare poteſt, eſt forum (tribunal). facta interna (interna ſimpliciter) dicuntur, quatenus in ſola anima eueniunt, nullis ſignis per corpus, s. externis obſeruabilia, externa autem ita harmonica, vt ſignis etiam

iam externis per corpus declarentur. FORUM EXTERNUM eſt, in quo ſola facta externa ſolis externis legibus ſubſumi valide posſunt. FORUM autem INTERNUM eſt, in quo facta etiam interna legibus etiam internis ſubſumi valide posſunt.

§. 181.

FORUM, in quo dati facti ſubſumtio ſub legibus valide fieri poteſt, eſt COMPETENS, reliqua INCOMPETENTIA. In quo foro 1) ſunt leges, 2) moraliter ſaltim certe cognoscendae §. 176. ad certum factum 3) valide applicandae, cuius 4) cognitio 5) moraliter ſaltim, certa, §. 144, 6) valide in eodem foro fieri poteſt, ad illud forum datum factum pertinet, illud eſt reſpectu dati facti competens. In quocunque autem foro aut omnino non ſunt leges, aut ne moraliter quidem certae, aut non, niſi inualide, ad datum factum applicandae, aut imposſibilis dati facti cognitio, eaque ſaltim moraliter certa, aut non niſi inualide inſtitui poteſt, ad illud forum datum factum non pertinet, illud eſt reſpectu dati facti incompetens, §. 180.

§. 182.

FORUM HUMANUM (ſoli) LATE DICTUM eſt ſtatus hominum, quo valide certas leges applicare posſunt ad certa facta 1) ſua s. propria, et hoc eſt FORUM CONSCIENTIAE §. 126, 180. 2) aliena, et hoc erit FORUM HU-

MANUM STRICTE DICTUM. In foro conſcientiae facta etiam interna legibus etiam internis ſubſumi valide poſſunt. Hinc forum conſcientiae eſt forum internum, ad quod facta etiam, officia, obligationes internae, §. 56, 83. pertinent, §. 181. FORUM RATIONIS eſt ſtatus hominum, in quo legibus per rationem ſine fide cognoſcendis facta per rationem itidem cognita ſubſumi valide poſſunt. Hinc forum conſcientiae poteſt eſſe forum rationis, licet illud ad leges etiam non ſine fide cognoſcendas extendi poſſit. Forum rationis poteſt eſſe forum conſcientiae, licet forum rationis ad facta etiam aliena extendi poſſit. Forum rationis etiam eſt forum internum §. 180, ad quod facta, officia, obligationes etiam internae pertinent. §. 181.

§. 183.

Forum rationis eſt forum iurisprudentiae §. 178 naturalis latius dictae, §. 76, 65. Hinc diuidi poteſt in FORUM RATIONIS INTERNUM, quod facta etiam interna ſecundum leges naturae, internas etiam, diiudicat, et EXTERNUM, quod ſola facta externa ſecundum leges naturae cogentes s. ſtricte dictas ſolas diiudicat, et hoc eſt iurisprudentiae naturalis ſtricte dictae, §. 180, 79. Forum humanum ſtricte dictum poteſt eſſe forum rationis tam internum, quam externum, poteſt tamen ad leges etiam non

ſine

Digitized by Google

ſine fide cognoſcendas extendi. §. 182. Quoniam autem interna hominis nulla omnino ratione declarata per corpus ſi fuerint alteri homini, naturaliter alter homo cognoſcere non poteſt. M. §. 469, facti interni, qua talis, cognitio in foro humano ſtricte dicto naturaliter impoſſibilis eſt, adeoque interna ad forum humanum ſtricte dictum et forum rationis externum non pertinent, §. 181, 182.

§. 184.

Forum humanum ſtricte dictum quum facta ſolum externa ſubſumere legibus valide poſſit, §. 183, aut ea legibus etiam internis et ſuadentibus ſubſumet, aut externis cogentibusque tantum valide ſubſumet. Hoc eſt FORUM HUMANUM (ſoli) STRITIUS DICTUM. Hinc in foro naturali, s. rationis, humano ſtrictius dicto non niſi cogentes leges naturales non niſi factis externis applicari poſſunt. §. 183.

§. 185.

FORUM DIUINUM (poli) dicitur 1) primario omniſcientia diuina, quatenus omnium perſonarum, omniumque factorum, etiam intimorum, M. §. 869, nexum omnem poſſibilem M. §. 872, cum omnibus, quotquot ſunt et eſſe poſſunt, legibus diſtinctiſſime, M. §. 889, hinc rectiſſime imputare poteſt, M. §. 901, 972. 2) ſecundario a) fora interna rationis et conſcientiae, quatenus

tenus α) internis etiam, β) leges propius diuinas vel naturales, vel poſitiuas §. 100, applicantia ab omniſcientia diuina propius abſunt, quam externa fora ſola externa facta praeſertim legibus tantum humanis ſubſumentia, b) omnia fora, quatenus vltimato a deo dependent, §. 180, M. §. 954. In ſignificatu primario forum diuinum internum eſt. §. 180. Quumque deus 1) nexus et concurſus omnium perſonarum morales, eos etiam, quos ipſi agentes ignorant, 2) libertatis noſtrae ſtatum et nexum quemuis cum quibusuis factis liberisque noſtris determinationibus, eos etiam, quorum aut nunquam conſcii fuimus, aut obliti ſumus, 3) factorum omnium ea etiam, quorum vel non conſcii fuimus, vel obliti ſumus, 4) omnia eorundem conſectaria moralia, ea etiam, quae vel non praeuidimus, vel nec poſtea deprehendimus, 5) leges ad ea applicandas omnes, eas etiam, quas vel nunquam cogitauimus, vel ſaltim cum factis nunquam comparauimus, infinities melius nouerit et ſciat, quam nosmet ipſi, et illae perſonae, de quarum factis quaeritur, posſunt admodum multa nobis, et perſonis, de quarum factis quaeritur, imputari in foro diuino, quae nec ipſa quidem noſtra nobis, et dictis perſonis ſua, imputat conſcientia. §. 182.

SECTIO

SECTIO XII.
FORUM EXTERNUM.

§. 186.

Fora interna §. 180 conſcientiae rationis, §. 182, et diuinum §. 185. ſunt decidendis obligationibus et officiis et laeſionibus internis etiam, quae hinc ita dicuntur, competentia. §. 181. Fora autem externa §. 180, et humana ſtrictius dicta §. 184, non niſi externis obligationibus, officiis, laeſionibus competentia ſunt. §. 92, 81. Nulla libera determinatio pertinet ad forum externum, quae non ſimul pertineret ad internum, ſed multae ſpectant ad internum, quae non pertinent ad externum. §. 57, 85. Quo magis viget forum internum, hoc minus, quo magis languet forum internum, hoc magis neceſſarium eſt forum externum, §. 58. Si factum ad vtrumque forum pertineat, aut fora videbuntur collidi, et illius imputatio recta eſt, cuius leges fortiores ſunt, § 85. aut conſpirabunt, et coniungenda quidem ſunt, ſed non confundenda, diſtinguenda quidem, ſed non ſeparanda, §. 59. Idem valet de foris internis diuerſi generis, e. g. philoſophiae moralis et theologiae reuelatae, et externis, e. g. naturali et ciuili. Iura ſtricte dicta ſunt tantum fori externi, interni etiam normae ſuaſoriae, conſilia, aptitudines

dines

dines morales, non niſi minus pleni iuris. §. 180, 64. Hinc forum naturale externum et rationis externum non niſi ius naturae ſtricte dictum et cogens ſequitur, §. 183, 65. Forum naturae s. rationis externum et internum non poſſunt vnum idemque habere principium obiectiuum domeſticum primum adaequatum, §. 183, 89.

§. 187.

Ignorantia et error vincibiles ſunt, quam vel quem ita aliquis euitare poterat, vt non vitaſſe poſſit ipſi imputari in demeritum valide. Quam autem ignorantiam, quem errorem aliquis dictis modis euitare non poterat, inuincibiles ſunt. Iam quum omnis ignorantia, et multo magis error, ſit imperfectio, M. §. 515. quae vitare abſolute, phyſice, moraliterque poteramus, ſunt vincibilia in foro interno. §. 180, 39. Quemadmodum autem de ignorantia et errore internis prorſus non iudicat forum externum, §. 183, ita declarata etiam tunc demum vincibilia ſunt in foro externo, ſi contra leges externas fuerint, aut externe aliquis obligatus fuerat ad ignorantiam vel errorem ea, talia, tanta vitanda. Ignorantia eorum, quae noſſe externe non obligamur, error in iis, in quibus vera noſſe non externe obli-

obligamur, in foro externo cenſenda ſunt inuincibilia, §. 180.

§. 188.

Quum multa varia in facto poſſint attendenda eſſe foro interno, non tamen externo, e. g. mentalia, intentio diſſimulata omnino, clandeſtinae penitus cauſſae impulſiuae, defectus prorſus occulti, et de quibus lex ſtricte dicta nulla quicquam determinat applicabilis, §. 183, 184, poteſt eſſe ignorantia et error facti in foro interno eſſentialis, in foro tamen externo qui ſit extraeſſentialis, §. 128, praeſertim gradus facti certus poteſt in foro interno momentum facti eſſe et quaeſtio eſſentialis, in externo tamen extraeſſentialis. §. 129. Hinc ne gradus pro ratione legis internae attendendi ab imputaturo ſecundum forum internum confundantur cum attendendis in foro externo pro ratione legis cogentis. §. 174, 180. Habes nouum exemplum cognitionis mathematicae forenſis in rationibus fori interni et externi ſubtiliter nonnunquam, ſed vtiliter, diſtinguendorum, §. 130.

§. 189.

Quod videtur ineuitabile, de quo 1) illud eſſe factum externum 2) in quocunque ſtatu EXTERNE i. e. per leges externas LICITO euitari potuiſſe 3) alter homo imputaturus non poteſt, ſaltim moraliter certus

eſſe,

eſſe, id non recte imputatur ab hoc in foro externo. §. 131, 181. Quod videtur infortunium, de quo 1) illud eſſe factum externum 2) legibus externis i. e. EXTERNE ILLICITUM 3) alter homo imputaturus ne moraliter quidem certus eſſe poteſt, illud non recte imputatur in foro externo, §. 132, 181. Quod videtur facti CONSECTARIUM PER ACCIDENS i. e. non neceſſario ex eodem fluens s. dependens, de quo 1) illud ſecundum leges externas praeuidendum dictis modis §. 133. fuiſſe 2) alter homo imputaturus ne moraliter quidem certus eſſe poteſt, illud in foro externo non recte imputatur, §. 133, 181.

§. 190.

Quae certo in ſtatu (pro nunc et ſic) ſupra vel extra poteſtatem alicuius poſita ſunt ſecundum quid, ita tamen, vt hanc impotentiam antegreſſi facti conſectarium ſecundum leges externas praeuidendum dictis §. 133. modis fuiſſe alter homo imputaturus, moraliter ſaltim, certus eſſe poſſit, eorum omiſſio in foro etiam externo recte imputatur, §. 134, 181. Ineuitabile ſecundum quid, cuius euitandi impotentiam eſſe conſectarium certi ſtatus moralis, quod per leges etiam externas praeuidendum fuiſſet, alter homo imputaturus, moraliter ſaltim, certus eſſe poteſt, in foro etiam externo recte imputatur, §. 135.

§. 135, 181. Quod aliquis praeuidere non potuit in certo ſtatu, de quo ſtatu alter homo imputaturus, ſaltim moraliter, certus eſſe poteſt, illum eſſe conſectarium alius ſtatus moralis, etiam per leges externas praeuidendum dictis §. 133. modis, illud in foro etiam externo recte poteſt imputari §. 136, 181.

§. 191.

Methodica imputatio legis in foro externo eſt PROCESSUS. Hinc proceſſus tumultuarius implicat, M. §. 515. Proceſſus vltima concluſio ſ. epiſyllogismi imputatorii ab eo formata, qui valide et externe imputandi ius habet, eſt SENTENTIA (deciſiua). Methodica collectio eorum, quae ſententiae recte formandae a iureconſultis adhuc neceſſaria ſunt, vel videntur, ACTA nominatur. Sententia (deciſiua) non niſi actis completis recte formari poteſt. §. 144. Quum vni homini rigoroſe etiam, multo magis moraliter, certum aliquid eſſe poteſt, quod tamen alteri, ne moraliter quidem, certum eſt, ſententiam autem laturus ipſe, moraliter ſaltim, certus eſſe debeat, de eo, quod iudicat, §. 144: multa non ſolum vera, ſed etiam huic illiue rigoroſe, aut multo magis moraliter certa eſſe poſſunt, nondum tamen talia ſententiam laturo ſi ſint, ſecundum il-

la forum externum non poteſt recte imputare. Quum e contrario quaedam, etiam moraliter certa huic vel illi, e. g. ſententiam laturo, tamen poſſunt eſſe falſa, et aliis quidem certae, ſaltim moraliter, falſitatis, §. 28. ſecundum quaedam falſa, immo de quorum falſitate alii conuicti forſan ſunt, forum externum tamen poteſt recte imputare. §. 137.

§. 192.

Nullae determinationes actionesue, quantumuis liberae, nulla earum antecedentia, concomitantia, conſequentia, quantumuis moraliter poſſibilia certo auctori fuerint, nulla earum conſectaria, quantumuis moralia, 1) quae adeo interna fuerint, vt alter homo de iisdem et dependentia eorundem a libertate alterius ne moraliter quidem certus eſſe poſſit, 2) de quibus leges externae et ſtricte dictae nihil determinant, ſ. quae non pertinent ad campum legum cogentium, §. 72, in foro externo imputabilia ſunt, §. 191, 180.

§. 193.

Imputabilium ſecundum §. 147. quum multa ſint 1) interna tantum, 2) quae ita poſſunt a libertate mediate et per indirectum pendere, vt poſſint etiam fortuita, vel infortunia eſſe, adeoque alter homo ſaepe ne moraliter quidem certus eſſe valeat,

leat, an ſint in dato caſu libera, nec ne, 3) legibus ſtricte dictis non determinata, multa eorum non erunt in foro externo imputabilia, §. 192, quae ſunt tamen in internis, §. 180, et euidens exemplum dabunt explicaturis, quam neceſſaria ſit recte imputaturis fororum diſtinctio. §. 186. Varia notentur in imputandis homini brutorum actionibus, §. 149, et diiudicanda cauſſa morali ſtricte dicta, §. 150. 157.

§. 194.

Si ad factum legibus externis ſubſumendum plures auctores concurriſſe, et quidem, moraliter ſaltim, ad ſingula eius momenta imputaturus certus eſſe poteſt, moraliter ſaltim, non tamen poteſt, vel moraliter, certus fieri ad quoddam talis facti momentum aliquem horum auctorum minus cooperatum eſſe, recte his in foro externo factum imputatur pro indiuiſo, §. 152, 191. Actiones inuitae per ignorantiam vel errorem externe inuincibilem §. 187, in foro externo imputari non posſunt, §. 158, 192. In foro externo quum non ſit imputabile niſi 1) externum 2) legibus externis ſubſumendum 3) aliis hominibus, et quidem externe valideque imputaturis, ſaltim moraliter, certum, §. 191. patet, cur gradus imputabilitatis in eodem facto ſecundum forum internum et exter-

externum admodum differre poſſint, ita etiam, vt in foro interno minus imputabile in externo aliquando magis imputabile ſit, quam alia multo magis, quam hoc, imputabilia in foro interno, §. 159.

§. 195.

Difficultas in determinando imputabilitatis gradu, §. 162, hinc adhuc augetur in foro humano ſtricte et ſtrictius dicto, quod factorum noſtrorum facilior et certior per experientiam nobis eſſe poteſt cognitio, quam factorum alterius, vbi ad certitudinem aliquam acquirendam ſaepe noua connumeratio probabilitatis hiſtoricae, quo gradu fide digna ſint teſtimonia, quantum ipſa res credibilis, requiritur, §. 184. Vnde quanta hic impartialitate, §. 148, rationis vſu, imperio in ſemet ipſum et libertate ab affectibus rectae imputationi noxiis opus ſit, intelligi poteſt. §. 163, 188. EXCEPTIONES IN IURE dicuntur declarationes rationum, cur data quaedam imputatio fori externi in dato facto locum non habeat. Quae imputatio ſi alias vel moraliter ſaltim certa fuerit, vti debet recta, §. 144, exceptio non prius erit valida, §. 180. quam priorem imputationem ſaltim dubiam reddidit, §. 28.

§. 196.

Inuoluntarium quocunque vero ſignificatu-

catu factum, de quo tamen 1) alter homo, valide illud imputaturus in foro externo, ſaltim moraliter certus eſſe poteſt, 2) illud eſſe contra leges externas, etiamſi ſubſit tantum indirecte libertati, conſectarium voluntarii ſtatus per leges externas praeuidendum, aut ſaltim illud pertinere ad campum legum ſtricte dictarum, §. 72, recte illud imputari poteſt in foro etiam externo. §. 165, 190. Sit demeritum conatus 1) ad cuius efficientiam ſolae praeparationes, etiam remotiores, iam ſint contra leges externas, factae tamen, et ita, vt 2) moraliter ſaltim certus eſſe poſſit alter homo imputaturus illas factas eſſe cum intentione vel tacite, vel expreſſe declarata §. 103, patrandi demeritum, quod in conatu ſubſtitit, tale demeritum conatus etiam in foro externo recte imputari poteſt §. 165, 190.

§. 197.

Habitus officiorum externorum externarumque laeſionum morales, ſi de iis vel tacite, vel expreſſe declaratis, alter homo imputaturus, ſaltim moraliter, certus eſſe poteſt, poſſunt etiam in foro externo recte imputari, §. 166. Talesque conſuetudines et inde orta conſuetudinaria, quia ex iis alter homo imputaturus moraliter certior fieri poteſt, de officiis vel laeſioni-

 bus

bus externis crebrius exercitis, augent gradum imputabilitatis etiam in foro externo. §. 166, 194.

§. 198.

Infirmitas humana, non abſoluta ſolum, ſed et talis ſecundum quid, quae tamen 1) conſectarium certi ſtatus moralis per leges externas praeuidendum vel omnino non eſt, vel eam talem eſſe 2) alter homo impataturus ne moraliter quidem certus eſſe poteſt, in foro externo non eſt cum ſuis conſectariis ea ſemel poſita ineuitabilibus imputabilis §. 189, 168. Declaratio rationum, cur aliquid omnino non ſit imputabile in demeritum eſt EXCULPATIO, cur datus ipſi gradus imputatiuitatis in demeritum denegandus ſit, eſt EXCUSATIO. Ergo exceptiones in ſignificatu iuridico vel exculpationes, vel ſaltim excuſationes erunt, §. 195. Infirmitas humana, etiam talis ſecundum quid, aliquando non excuſat ſolum in foro externo, ſed etiam exculpat, nec raro excuſat certe, quando exculpare omnino non poteſt. §. 168. Par ratio fragilitatis humanae §. 198.

§. 199.

Forum externum infantium, minorennium, ſimplicium ſignificatu malo, mente captorum, delirorum, furioſorum actiones non prius imputabit, quam eas 1) libere

bere ſuſceptas 2) alter homo imputaturus ſaltim moraliter, certus eſſe poteſt, et tunc 3) tales eſſe conſtet, quae ad campum legum externarum pertineant, §. 170, 194. De foro externo generatim probata §. 186-199. applicanda ſunt omnia ad forum externum naturale rationis §. 183, 125. In quaeſtionibus iuris de lege eſt vna ex potioribus, an lex applicanda facto ſit ſtricte dicta. §. 171, 180, ita, vt in foro externo, etiam rationis, applicare velle pro maioribus ſyllogiſmi imputatorii conſilia et leges internas, quantumuis veriſſimas, ſit error iuris, et eſſentialis quidem, §. 93, 173. Forum externum naturale eſt iurisperitiae ſcientiae prudentiaeque naturalis ſtricte dictae, §. 79, 183.

SECTIO XIII.

CONSCIENTIA.

§. 200.

Quum conſcientia ſit actus, vel facultas, vel habitus facta ſibi imputandi, et his leges applicandi, §. 126. de imputatione quae dicta ſunt generatim hucusque, valebunt etiam de conſcientia. M. §. 154. Iam omnes quidem homines in liberis ſuis determinationibus ſequuntur aliquam earumdem notitiam, M. §. 665, et quidem in

Digitized by Google

in reſpectu ad perfectionem, M. §. 655, hinc moralitatis in iisdem, §. 36, et habitudinis ad legem, §. 82, ſed obligatio naturalis eligendi ſemper optimi, §. 70. poſcit: *optimam, quam potes, tuam ſemper conſcientiam ſequere i. e. 1) da operam perficiendae tuae, quantum potes, conſcientiae, 2) optimae, quam nanciſci poteras, conuenienter age.*

§. 201.

LEGES CONSCIENTIAE vel dicuntur, quas conſcientia ad facta noſtra applicare tenetur, ſ. obligantes conſcientiam, et omnes leges internae externaeque tunc ſunt etiam leges conſcientiae, quae de factis noſtris aliquid determinant, vel illae, ad quas ſeruandas non quidem aliunde, tamen per conſcientiam obligamur, et tunc omnes leges internae ſunt leges conſcientiae, §. 182, vel tandem obligationes noſtras in conſcientiam noſtram docentes, quales §. 200, exhibitae. Quumque viribus ſuis vſus ad cognitionem et actuationem mediorum alicuius rei perficiendae, eam CURET: cura (cuſtodi) conſcientiam tuam, quantum potes. Ne laedas conſcientiam tuam, non ſolum agendo contra eam, quae tibi eſt optima, ſed etiam omittendo promouendam perfectionem eius quamcumque, quam praeſtare potuiſſes. §. 92. Quo plures leges facta ſua

ſua determinaturas, quo plura facta ſua his legibus ſubſumenda ſatis bene nouit, hoc eſt INSTRUCTIOR CONSCIENTIA, quo pauciores leges et facta eiusmodi ſatis bene nouit, hoc eſt RUDIOR. Inſtructior, caeteris paribus, perfectior eſt rudiori, M. §. 669. Ergo ne vel imprudens laedas conſcientiam tuam, quando minime tibi videberis, eam inſtrue, quantum potes, §. 200.

§. 202.

Grauitati factorum aequales iis cum legibus comparandis vires adhibens CONSCIENTIA PROPORTIONALIS eſt, vel minores impendens, vel maiores, IMPROPORTIONALIS. Quumque grauioribus ad leges exigendis minus attendens, ac merentur, LEVIS, minoribus vltra poſſibilitatem moralem attendens MICROLOGICA (leptologica) dici poſſet: quaere conſcientiam proportionalem, fuge non minus leuem, quam micrologicam, quantum potes, praeſertim hanc ſimulatam (phariſaicam), vt inde concludant alii, quantis viribus ad examinanda ſua facta grauiora vti ſoleat oſtentator adeo difficilis iam in iis, quae videantur minutiae. §. 200, M. §. 669.

§. 203.

Quo exactius conſcientia et leges, et fa-

cta, et nexum eorum ſiſtet, hoc erit, caeteris paribus, perfectior. M. §. 515. Viuida legum factorumque repraeſentatio perfectior eſt obſcuriori, caetera ſi fuerint paria, M. §. 531. Hinc quantum potes, curaturus conſcientiam tuam, non in rudi et craſſa cognitione boni maliue conquieſcas, exactam potius eius cognitionem quaerens ſine viuiditatis omnis in repraeſentandis legibus vel factis contemtu, quia et in quantum diſtincte, adaequate, pure cognoſcere ad conſcientiae forum pertinentia non datur omnia. Ob eandem rationem conſcientiae quaeras conuictionem, nec ideo tamen negligas, praeſertim, vbi conuictio obtineri non poteſt, §. 202. perſuaſionem bono ſignificatu, §. 201, 137.

§. 204.

Sicut omnis cognitio aliquo in gradu, licet infinite ſaepe paruo, mouens eſt, M. §. 669, 23, ita magis adhuc omnis cognitio conſcientiae §. 200. Sed ea, quae reliquas perfectiones, §. 201 - 203. quantum eius fieri poteſt, nacta eſt, ſit, oportet, etiam, quae fieri poteſt, ardentiſſima, M. §. 669. Vnde non ſolum rerum ad conſcientiam pertinentium ſpeculatio omnino, quantum obſeruari poteſt, iners fugienda eſt, §. 201, ſed etiam in inſufficientibus ad agendum ſolicitationibus ſubſiſten-

ſtens, nec, niſi incomplete, mouens. Quaerenda eſt conſcientiae, caeteroquin perfectae, quantum eius fieri poteſt, cognitio ſtrictius viua, ad agendum ſufficienter incendens, et complete mouens, M. §. 671. Sic vbi ſatisfeceris legi conſcientiae primae in enumeratis §. 200, per ſe ſequetur, vt ſatisfiat ſecundae. M §. 668.

§. 205.

CONSCIENTIA alias forſan non adeo imperfecta, ſed adeo iners et languida, vt in lucta facultatis appetitiuae inferioris et ſuperioris affectibus in oppoſitum ferentibus, appetitio eam ſequens ſemper vincatur, ab aliquibus SERUA, adeo viua, vt appetitio eam ſequens in tali caſu vincat, aut omnino luctam vix obſeruabilem ſuſtinendam habeat, ab aliquibus LIBERA vocatur. M. §. 693, 730. Quaere conſcientiam liberam erectae, fuge ſeruam abiectae indolis, quantum potes, §. 204. M. §. 732. Vberior legum conſcientiae tractatio, §. 200. melius ſpeciali diſciplinae ſcientiaeue practicae relinquitur §. 6.

INDEX.

AVCTORE

ANT. BERNH. THIELE.

A.

Abnegatio 41
Acta 191
Actio blande coacta 52
    explicite permiſſa 68
    meritoria 107
    metu coacta 52
Actiones per ſe bonae 36
    malae 36
Actus obligatorius 22
Affirmatiua obligatio 31
Age ex voluntate diuina 102
Ama optimum, quantum poteſ̃ 48
Animaduerſio 116
Anima legis 75
Antinomia 85
Aptitudo moralis 64
Applicatio 125
Arbitraria conſectaria 38
Arbitrium caecum 89
    prudens 89
Aſſenſus 28

B.

Bona moralia immortalia 32
Bonorum ſibi vere oppoſitorum praeſta melius 84
Brabeutica prudentia 112
Brabeuticum ius 112

C.

Campus legis 72
Caſtigatio 116
Cauſſae impulſiuae partiales 19

Cauſ-

Digitized by Google

INDEX.

Cauſſae impulſiuae potiores 12
Cauſſa impulſiua totalis 19
Certitudo completa 28
– incompleta 28
Certum moraliter 143
Circumſtantiae improprie dictae 128
Coactio moralis externa 52
interna 51
Commiſſiones 31
Committe bonum, quantum potes 70. 83
Committe, quod plurima maxima praemia ſpondet 111
Competens forum 181
Completum ius 98
Conceptus determinationis moralis ſufficienter determinatus 144
nondum ſufficienter determinatus 144
Concluſio caſu vera 173
Coniecturae 144
Conſcientiae leges 201
Conſcientia facti 126
improportionalis 202
inſtructior 201
legis 126
leptologica 202
lenis 202
libera 205
micrologica 202
proportionalis 202
rudior 201
ſerua 205
Conſectaria arbitraria 33
facti moralia 133
naturalia 33
Conſectarium facti per accidens 189

Digitized by Google

Conſentiens 155
Conſequentia 75
Conſilia 61
Conſuetudinarium 166
Contemtus legum 83
Conuenienter naturae viuens 47
Conuictio 137
Corpus delicti 128
Corrigi 116
Creſcit obligatio 21
Crudeles poenae 124
Curare 201
Cuſtodia legum 83
Cuſtodire conſcientiam 201

D.

Declaratio 103
expreſſa 103
litteralis 103
tacita 103
verbalis 103
Decreſcit obligatio 21
Delictum fortunae 132
Demerita conatus 165
Demeritum 115
Determinatio libera extorquenda 56
Directa obligatio 167
Directe moralia 167
Directo imputantur 167
Dominus 105
Dubium 28

E.

Error facti 128
eſſentialis 128
extraeſſentialis 128
inuincibilis 187
legis 171
eſſentialis 171

Error legis extraeſſentialis 171
vincibilis 187
Eum in legibus poſitiuis ſenſum litterae, qui cum regulis nomotheticis optime conuenit, ſi verus fuerit, pro vero et genuino habe, donec conſtet contrarium 179
Exceptiones in iure 195
morales, quae poſſunt pauciſſimae minimaeque ſunto 86
Exculpatio 198
Excuſatio 198
Extenſio legis 72
Externa obligatio 56
Externe illicitum 189
licitum 189
obligamur 56
Extorquenda determinatio libera 56

F.

Fac bonum 39
Fac, quod factu tibi optimum eſt 44
Facta externa 180
interna 180
Facti conſectaria moralia 133
conſectarium per accidens 189
Factum 128
imputatur diuiſim 152
pro indiuiſo 152
Falſa obligatio naſcitur 27
Felicitas externa 98
interna 98
Fortunae delictum 132
meritum 132
Fora incompetentia 181
Forum 180
competens 181
conſcientiae 182
diuinum 185

INDEX.

Forum externum 180
humanum late dictum 182
ſtricte dictum 182
ſtrictius dictum 184
internum 180
poli 185
rationis 182
externum 183
internum 183
Forum ſoli late dictum 182
ſtrictius dictum 184
Fragilitas naturae humanae 169

G.

Gratuitum 108

H.

Habitus directo morales 167
per indirectum morales 167
Hermeneutica generalior 177
generalis 177
ſacra 177
ſpecialis 177
Honeſtas 94
externa 94
interna 94
Honeſtatem certo ſine fide cognoſcendam cole 94
Honeſte viue 94

I.

Ignorantia facti 128
eſſentialis 128
extraeſſentialis 128
inuincibilis 187
legis 171
eſſentialis 171
extraeſſentialis 171
vincibilis 187
Imperans 105

Impe-

Digitized by Google

Imperium 105
Improbabile 28
Improportionalis conſcientia 202
Impunitas 124
absoluta 124
relatiua 124
Imputabilitas 125
facti 125
legis 125
Imputantur directo 167
per indirectum 167
Imputatio facti 125
inualidæ 180
late dicta 125
legis 125
ſolida 137
ſtricte dicta facti 126
legis 126
ſuperficiaria 137
valida 180
Imputatorius ſyllogiſmus 171
Incertitudo latius dicta 28
Incertum ſtricte dictum 28
Incompetentia fora 181
Indirecta obligatio 167
Inducitur noua obligatio 21
Inferior late dictus 105
ſtricte dictus 105
Infirmitas humana 168
Inſtructior conſcientia 201
Interit obligatio 21
Internae obligationes 56
Interne obligamur 56
Interpres aequus eſto 177
Inuoluntarium ortum ex voluntario habetur pro voluntario 165
Iura philoſophica 73

Iura vniuerſalia 73
Iureconſultus 76
practicus 76
theoreticus 76
Iurisperitia 76
naturalis 78
late dicta 79
ſtricte dicta 79
Iurisprudentia 76
conſultatoria 178
naturalis 78
late dicta 79
ſtricte dicta 79
Iuris ſcientia 76
naturalis 78
late dicta 79
ſtricte dicta 79
Ius 64
brabeuticum 112
completum 98
diuinum 66. 67. 100
humanum 66. 67
late dictum 67
mandati 68
naturae late dictum 65
latius dictum 65
ſtricte dictum 65
naturale 67
nomotheticum 105
particulare 73
poſitiuum 66. 67
late dictum 66
ſtricte dictum 66
punitiuum 121
ſtricte dictum 64. 67
vniuerſale 73
vetiti 68

Laeſio

Digitized by Google

L.

Laeſio late dicta 83
Laeſiones externae 92
internae 92
Latitudo legis 72
Legem ferre 100
ſeruat 83
Leges 62
caecae 105
conſcientiae 201
diuinae 63
humanae 63
late dictae 62
latiſſime dictae 62
morales 60
naturales 63
oculatae 105
poſitiuae 63
diuinae inuariabiles 81
diuinae variabiles 81
praeceptiuae 68
prohibitiuae 68
Legi ſatisfacit 63
Legislator late dictus 100
ſtricte dictus 105
Legis promulgatio 103
Leguleius 76
naturalis 78
Leptologica conſcientia 202
Leuis conſcientia 202
Lex diuina 100
implicite reuelata 104
naturalis deriuatiua 84
primitiua 84
particularis 72
perfectiua 84
permiſſiua 68

Lex ſtricte dicta 62
vniuerſalis 72
victrici cedere dicitur 85
vincere dicitur 85
Libera conſcientia 205
Lubricitas naturae humanae 169

M.

Mala moralia immortalia 32
Mancipium 105
Mercenarius 107
Merces 107
Merita conatus 165
Meritum 64
Meritum fortunae 132
late dictum 106
ſtricte dictum 107
ſtrictius dictum 107
Meum 93
Micrologica conſcientia 202
Momenta in facto 128
Moralitas 36. 82
obiectiua 36. 82
ſubiectiua 36. 82
Moraliter certum 143

N.

Naſcitur obligatio falſa 27
Naturae conuenienter viuit 45
Natura humana 34
Naturalis obligatio 29
Negatiua obligatio 31
Neglectus legum 85
Neminem laedas 98
Nomothetica prudentia 105
Nomotheticum ius 105
Normae 60. 62
externae 60
internae 61

Normae morales 60
phyſicae latius dictae 60
Noua obligatio inducitur 21

O.

Obligamur externe 56
Obligatio 10, 15
actiua 10
affirmatiua 31
creſcit 21
debilior 16
decreſcit 21
diuina 100
externa 56
falſa naſcitur 27
interit 21
maior 23
minima 17
naturalis 29
negatiua 31
Obligationes internae 56
Obligationi ſatisfacit 49
Obligatio partialis 19
particularis 49
paſſiua 10
poſitiua 29
rationalis 41
reuiuiſcit 21
totalis 19
vniuerſalis 49
Obligatoriae propoſitiones 60
Obligatorius actus 22
Obſeruantia legum 83
Officia externa 92
interna 92
Officium 83
Omiſſiones 31
Omitte laeſiones ſine fide certo cognoſcendas 92

Omitte

Digitized by Google

Omitte malum 83
quod plurimas maximas poenas minatur 120
te imperfectiorem reddentia, quantum potes 43
Optimam, quam potes, tuam ſemper conſcientiam ſequere 200
Oritur noua obligatio 21

P.

Peccatillum 117
Perfectionem quaere 43
Per indirectum imputantur 167
moralia 167
Permiſſio ſtricte dicta 68
Perſona 10
Perſuaſio bono ſignificatu 137
malo ſignificatu 137
Philoſophia 1
practica 1
prima 1
obiectiue ſpectata 65
Poenae crudeles 124
damni 124
ſenſus 124
Poena medicinalis 116
Poriſmata 90
Praeſta bonum 84
ſine fide certo cognoſcendum 91
Principia adaequata 87
domeſtica 87
epiſodica 87
obiectiua 87
peregrina 87
propaedeutica 87
Principium arbitrarium 89
deriuatiuum 87
obiectiuum 87
pragmaticum 50
primum 87

Prin-

Digitized by Google

INDEX.

Principium ſubiectiuum 87
Probabile 28
Proceſſus 191
Prohibitiones 68
Promulgatio legis 103
Proportionalis conſcientia 202
Propoſitiones obligatoriae 60
Prudentia brabeutica 112
    nomothetica 105
    punitiua 121
Punitiuum ius 121

Q.

Quaere perfectionem 43
Quaerit perfectionem 43
Quaeſtiones facti 128
Quaeſtiones facti eſſentiales 128
    extraeſſentiales 128
  legis 171
    eſſentiales 171
    extraeſſentiales 171
Quantum potes 43

R.

Rabula 172
  naturalis 172
Rationes legum hiſtoricae 77
    legales 77
    morales 77
Regulae 62
Res prorſus ineuitabiles 131
Reuiuiſcit obligatio 21
Rudior conſcientia 201

S.

Sanctio poenalis 120
Satisfacit legi 63
    obligationi 22
Senſus litterae 177
  verus 177

Digitized by Google

INDEX.

Sententia 191
Serua conſcientia 205
Seruat legem 83
Seruus 105
Species facti 128
Sphaera legis 72
Subditus 105
Subiectio 105
Subſidia heuriſtica 79
Superior late dictus 105
ſtricte dictus 105
Suum 93
alicui tribuitur negatiue 93
tribuitur poſitiue 93
certo ſine fide cognoſcendum cuique tribue 93
cuique tribue 93
iuris 93
morale 93
Syllogismus imputatorius 171

T.

Tacite permiſſa 68
Territorium I. N. latius dicti analogi rationis 95
I. N. latius dicti cognitum 95
I. N. latius dicti incognitum 95
I. N. latius dicti rationalis probabilitatis 95
I. N. latius dicti rationis 95
I. N. latius dicti ſcientiae 95
Transgreſſio legis 83
Tribunal 180
Tuum 93

V.

Valida imputatio 180
Veritas 28
Verus ſenſus 177
Violatio legis 83
Vitia ſubreptionis 113
Viue conuenienter naturae, quantum potes 46

Digitized by Google